

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

**OKUL ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÇOCUKLARIN
AHLAKİ VE SOSYAL KURAL BİLGİLERİ İLE
ANNELERİNİN AİLE İŞLEVLERİNE YÖNELİK
ALGILARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

NAGEHAN NUR SARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. ZARİFE SEÇER

Konya- 2018

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nagehan Nr SARI
	Numarası	158302021007
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İlköğretim /Okul Öncesi Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Ahlak ve Sosyal Kural Bilgileri ile Annelerin Aile İskelevlerine Yönelik Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

N. N. SARI

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nagehan Nur SARI
	Numarası	158302021007
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İlköğretim/ Okul Öncesi Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç.Dr. Zarife SEÇER
	Tezin Adı	Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgileri ile Annelerin Aile İşlevlerine Yönelik Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgileri ile Annelerin Aile İşlevlerine Yönelik Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi başlıklı bu çalışma 30/01/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliğiyle başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Doç.Dr.Zarife SEÇER	Danışman	
Doç.Dr.Kezban TEPELİ	Üye	
Yrd.Doç.Dr. Bengül TÜRKÖĞLU	Üye	

ÖNSÖZ

Hem lisans eğitimimde yanımda olan hem de yüksek lisans eğitimimde danışmanlığımı yapan, her an beni destekleyen, güler yüzü ve çalışkanlığıyla kendisinden çok şey öğrendiğim kıymetli danışmanım Doç. Dr. Zarife SEÇER hocama desteklerinden ve pozitif yaklaşımlarından dolayı teşekkür ederim.

Yaşamımın her aşamasında olduğu gibi, tez çalışmam sırasında da bana verdikleri sonsuz moral, sevgi ve her türlü destekleri için başta babam Servet SARI, annem Hatice SARI ve kardeşlerime en içten teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın yapıldığı okulların değerli yöneticilerine, öğretmenlerine, ankete katılan annelere ve sevimli öğrencilere de teşekkür etmeyi borç bilirim.

Bu çalışmayı tez çalışmam sırasında kaybettiğim babaannem Kezban DAVULCU'nun anısına atfediyorum...

Nagehan Nur SARI

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nagehan Nur Sarı
	Numarası	158302021007
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İlköğretim/ Okul Öncesi Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç.Dr. Zarife SEÇER
	Tezin Adı	Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgileri ile Annelerinin Aile İşlevlerine Yönelik Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

ÖZET

Bu araştırmada okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgileri ile annelerin aile işlevlerine yönelik algıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, 2017-2018 eğitim öğretim yılı Şanlıurfa ili Haliliye ilçesindeki bağımsız anaokullarına devam eden okul öncesi dönemindeki çocuklar ve anneler oluşturmaktadır.

Araştırma grubundaki annelere Bulut (1990) tarafından Türkçe 'ye uyarlanan Aile Değerlendirme Ölçeği, çocuklara Smetana (1981) tarafından geliştirilen Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgileri Ölçeği ve araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 21.0 istatistik paket programından yararlanılmıştır. Aile işlevleri ile ahlaki ve sosyal kural ölçeği arasındaki ilişkiyi saptamak için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu; annelerin aile işlevleri ve çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgiler üzerinde en fazla etkiyi gösteren demografik değişkenleri belirlemek amacıyla, kategorik değişkenler arasındaki ilişkiler ki kare testini kullanan CHAID (Chi-squared Automatic Interaction Detection) (TREE) analizi kullanılmıştır.

Araştırmanın bulgularına bakıldığında, Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgileri Ölçeğinde anne ve baba eğitim düzeyi, annenin yaşı, çocuğun cinsiyeti ve kardeş sayısına göre anlamlı farklılıklar görülmüştür. Aile Değerlendirme Ölçeğinde ise anne ve baba eğitim düzeyi, babanın mesleği, çocuk sayısı ve çocuğun yaşına göre anlamlı farklılıklar görülmüştür. Ölçekler arasındaki ilişkilere bakıldığında Aile Değerlendirme Ölçeği ile Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgileri Ölçeği arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Okul Öncesi Çocuklar, Aile İşlevleri, Ahlak Gelişimi, Sosyal Gelişim.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nagehan Nur Sarı
	Numarası	158302021007
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İlköğretim/ Okul Öncesi Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç.Dr. Zarife SEÇER
	Tezin İngilizce Adı	Examination of Relationship Between Mothers' Family Functions Perceptions with Moral and Social Rules Knowledge of Children in Preschool Period

SUMMARY

In this study, the relationship between mother's family functions and pre-school children's moral and social rule perceptions were examined. The study group of research consists of pre-school children and their mothers who attend the independent kindergartens in the Haliliye district of Şanlıurfa province in the academic year of 2017-2018.

Mothers in the study group used the Family Assessment Scale adapted to Turkish by Bulut (1990) and children the Moral and Social Rule Information Scale developed by Smetana (1981) and the Personal Information Form prepared by the researcher were used. In the analysis of the data, SPSS 21.0 statistical package program was used. Pearson Moments Multiplication Correlation for determining the relationship between family functions and moral and social norms; CHAID (Chi-squared Automatic Interaction Detection) (TREE) analysis was used to determine the demographic variables that showed the greatest effect on maternal family functioning and moral and social rule information of children, using the relationship chi square test between categorical variables.

When the findings of the study were examined, significant differences were found in the level of education of mother and father, age of mother, gender of the child and number of siblings in the Moral and Social Rule Information Scale. In the family assessment scale, there were significant differences according to mother and father education level, father's occupation, number of children and age of child. When we look at the relationships between the scales, significant correlations were found between the Family Assessment Scale and the Moral and Social Rule Information Scale.

Keywords: Preschool Children, Family Functions, Moral Development, Social Development.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	ii
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
SUMMARY.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
TABLolar LİSTESİ.....	xvi
BÖLÜM I.....	1
1.1 Giriş	1
1.2. Amaç	4
1.2.1. Alt Amaçlar	4
1.3. Önem	6
1.4. Varsayımlar	7
1.5. Sınırlılıklar.....	7
1.6. Tanımlar	7
BÖLÜM II.....	9
KONU İLE İLGİLİ KURAMSAL VE KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR	9
2. 1. Ahlaki ve Sosyal Gelişim	9
2.1.1. Okul Öncesi Dönemde Ahlak Gelişimi	9
2.1.2. Ahlak Gelişimi İle İlgili Temel Kavramlar.....	10
2.1.2.1. Ahlak.....	10
2.1.2.2. Ahlaki Olgunlaşma	10

2.1.2.3. Ahlak Eğitimi.....	10
2.1.2.4. Ahlak Gelişiminin Boyutları.....	10
2.1.3. Ahlaki Gelişim Kuramları	11
2.1.3.1. Piaget'in Ahlak Gelişim Kuramı	11
2.1.3.2. Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Kuramı	12
2.1.4. Okul Öncesi Dönemde Sosyal Gelişim	15
2.1.4.1. Sosyal Gelişim İle İlgili Kavramlar	16
2.1.4.1.1. Benlik.....	16
2.1.4.1.2. Sosyalleşme-Sosyalleştirme	17
2.1.4.1.3. Sosyal Olgunluk.....	17
2.1.4.1.4. Kültür.....	18
2.1.4.2. Sosyal Gelişim Kuramları.....	18
2.1.4.2.1. Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı.....	18
2.1.4.2.2. Erikson'un Psiko Sosyal Kuramı.....	19
2.1.5 Ahlaki Kurallar ve Gelişimi ile İlgili Yapılan Araştırmalar	21
2.1.6. Sosyal Kural ve Gelişimi ile İlgili Yapılan Araştırmalar	28
2.2 Aile İşlevleri	33
2.2.1. Ailenin Tanımı.....	33
2.2.2. Ailenin Özellikleri	33
2.2.3. Anne Baba Tutumları.....	35
2.2.4. Aile İşlevleri	38
2.2.5. Aile İşlevlerini Etkileyebilecek Etmenler.....	42
2.2.6. Aile İşlevleri ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	44
2.2.7. Aile İşlevleri ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	50
BÖLÜM III.....	52
YÖNTEM	52

3.1. Araştırmanın Modeli.....	52
3.2. Evren ve Örneklem	52
3.4. Veri Toplama Araçları	56
3.4.1. Ahlaki ve Sosyal Kural Algısı Ölçeği (Scale For Preschool Children's Conceptions of Moral and Social Rules).....	56
3.4.2. Aile Değerlendirme Ölçeği	59
3.5. Verilerin Analizi	60
BÖLÜM IV	61
BULGULAR.....	61
4.1. Annelerin problem çözme davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?.....	61
Annelerin problem çözme davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?.....	61
4.2. Annelerin iletişim davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?.....	63
Annelerin iletişim davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?.....	63
4.3. Annelerin roller davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?.....	65
Annelerin roller davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?.....	65

4.4. Annelerin duygusal tepki verebilme davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır? 67

Annelerin duygusal tepki verebilme davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır? 67

4.5. Annelerin gereken ilgiyi gösterme davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır? 69

Annelerin gereken ilgiyi gösterme davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır? 69

4.6. Annelerin davranış kontrolü davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?..... 71

Annelerin davranış kontrolü davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?..... 71

4.7. Annelerin genel fonksiyonlar davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır? 73

Annelerin genel fonksiyonlar davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?..... 73

4.8. Okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) ebeveynlerin ve çocuğun sahip olduğu özellikleri ile ilişkili midir?..... 75

4.9. Okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) ebeveynlerin ve çocuğun sahip olduğu özellikleri ile ilişkili midir?.....	80
4.10. Annelerin aile işlevleri algıları (problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel fonksiyonlar) ebeveynlerin ve çocuğun sahip olduğu özellikleri ile ilişkili midir?	83
BÖLÜM V	90
TARTIŞMA VE YORUM.....	90
5.1. Aile Değerlendirme Ölçeği ile Ahlakî ve Sosyal Kural Algısı Ölçeği Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması.....	90
5.2. Ahlakî Kural Ölçeği Alt Puanlarına İlişkin CHAID Analizine Ait Bulguların Tartışılması	92
5.3. Sosyal Kural Ölçeği Alt Puanlarına İlişkin CHAID Analizine Ait Bulguların Tartışılması	95
5.4. Aile Değerlendirme Ölçeği Alt Puanlarına İlişkin CHAID Analizine Ait Bulguların Tartışılması	96
BÖLÜM VI.....	99
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	99
6.1. Sonuçlar	99
6.2. Öneriler	100
KAYNAKÇA.....	102
EKLER.....	114
ÖZGEÇMİŞ.....	120

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1. Ahlaki Kurallar Ciddiyet Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi	75
Şekil 2. Ahlaki Kurallar Otorite Yokluğu Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi	76
Şekil 3. Ahlaki Kurallar Kuralların Yokluğu Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi	77
Şekil 4. Ahlaki Kurallar Genelleme Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi	78
Şekil 5. Ahlaki Kurallar Ceza Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi	79
Şekil 6. Sosyal Kurallar Ciddiyet Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi	80
Şekil 7. Sosyal Kurallar Otorite Yokluğu Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi	80
Şekil 8. Sosyal Kurallar Kuralların Yokluğu Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi	81
Şekil 9. Sosyal Kurallar Genelleme Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi	81
Şekil 10. Sosyal Kurallar Ceza Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi	82
Şekil 11. Aile İşlevleri Problem Çözme Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi	83
Şekil 12. Aile İşlevleri İletişim Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi	84
Şekil 13. Aile İşlevleri Roller Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi	85
Şekil 14. Aile İşlevleri Duygusal Tepki Verme Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi	86
Şekil 15. Aile İşlevleri İlgi Gösterme Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi	87
Şekil 16. Aile İşlevleri Davranış Kontrolü Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi	88

Şekil 17. Aile İşlevleri Genel Fonksiyonlar Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi.....	89
---	----

TABLOLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Çalışma Grubuna Alınan Çocukların Cinsiyete Göre Dağılımı...	52
Tablo 2. Çalışma Grubuna Alınan Çocukların Yaşa Göre Dağılımı.....	53
Tablo 3. Çalışma Grubuna Alınan Çocukların Ailelerin Aile Tipi.....	53
Tablo 4. Çalışma Grubuna Alınan Çocukların Annelerinin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı.....	53
Tablo 5. Çalışma Grubuna Alınan Çocukların Annelerinin Yaşa Göre Dağılımı.....	54
Tablo 6. Çalışma Grubuna Alınan Çocukların Annelerinin Mesleklere Göre Dağılımı.....	54
Tablo 7. Çalışma Grubuna Alınan Çocukların Babalarının Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı.....	55
Tablo 8. Çalışma Grubuna Alınan Çocukların Babalarının Yaşa Göre Dağılımı.....	55
Tablo 9. Çalışma Grubuna Alınan Çocukların Babalarının Mesleklere Göre Dağılımı.....	56
Tablo 10. Çalışma Grubuna Alınan Çocukların Kardeş Sayılarına Göre Dağılımı.....	56
Tablo 11. Annelerin Aile İşlevleri Ölçeği Problem Çözme Puanı ile Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişki Analizi.....	62
Tablo 12. Annelerin Aile İşlevleri Ölçeği İletişim Puanı ile Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişki Analizi.....	64
Tablo 13. Annelerin Aile İşlevleri Ölçeği Roller Puanı ile Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişki Analizi.....	66
Tablo 14. Annelerin Aile İşlevleri Ölçeği Duygusal Tepki Verebilme Puanı ile Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişki Analizi.....	68

Tablo 15. Annelerin Aile İşlevleri Ölçeği Gereken İlgii Gösterme Puanı ile Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişki Analizi.....70

Tablo 16. Annelerin Aile İşlevleri Ölçeği Davranış Kontrolü Puanı ile Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişki Analizi.....72

Tablo 17. Annelerin Aile İşlevleri Ölçeği Genel Fonksiyonlar Puanı ile Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişki Analizi.....74

BÖLÜM I

1.1 Giriş

Okul öncesi dönem gelişimsel açıdan kritik bir dönem olmakla beraber, farklı gelişim alanlarında becerilerin kazanılması açısından da önemle ele alınmaktadır. Okul öncesi gelişimde çocuğun sağlıklı sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimi ve çevreye etkin bir şekilde uyum sağlayabilmesi için bu dönemdeki anne çocuk ilişkisinin kurgusu önemlidir. Bu dönemdeki anne çocuk ilişkisi, çocuğun daha sonraki gelişim evrelerindeki yaşantısı açısından belirleyicidir.

Ülkemizde yaşamını sürdüren ailelerde genelde rastlanılan geleneksel aile yapısıdır. Geleneksel aile yapısında ise çocukların bakım ve eğitim sorumluluğunun annelere verildiği gözlenmektedir. Çocuğun ilk ve en önemli öğretmeninin annesi olduğu görüşü benimsenmektedir (Çağdaş ve Seçer, 2007).

Toplumun oluşturan en küçük birimlerden biri olan aile, toplum içerisinde en önemli kurumlardan birisidir. Aile, bireylerin duygusal olarak rahat hissettikleri, ilgi bulabildikleri ve yakın hissettiği bir ortamdır. Bulut'a (1993) göre aile; bireyin topluma uygun olarak yetişmesinde, sahip olduğu fonksiyonları yerine getirmesinde ve yaşadığı hayattan keyif alabilmesinde ilk ortam işlevi görmektedir.

Sağlıklı aile, bireylerin ihtiyaçlarını giderir ve onların gelişmesi için olumlu çevresel şartlar oluşturur. Aile bireyleri arasındaki ilişki akıcı ve rahattır; sağlıklı bir duygusal iletişim vardır. Aile, toplumla ilişkisini dengelemiştir ne toplumdaki koparı ne de tümüyle toplumun isteklerine uyar. Böyle bir aileden olgun bireyler yetişir (Candemir Adana,2000).

Sağlıksız aileler iki biçimde incelenir. İlki, bireylerin kişiliklerinin belirginleşmediği ailelerdir. Bu ailelerde karşısındaki bireyin çıkarını kendisinden üstün tuttuğunu savunan en az bir sömürücü üye vardır ve bu genellikle ebeveynlerden biridir. Bu ebeveynler çocukluklarında gerçekleştirilememiş oldukları istekleri gerçekleştirmek isteyen olan bağımlı varlıklardır. Birey, çocuklarını kendi çocukluk ailesindeki bireyler gibi görmekte ve korkutma, utandırma, küçümseme, suçlu

hissettirme yöntemleriyle ailedeki üyeleri yıpratmaktadırlar. İkinci tip sağlıksız ailede bireyler arası duygusal bağlar kopmak üzeredir. Yabancılaşma, eşler arasında başkalarıyla cinsel ilişki kurma özgürlüğü, üyelerin madde kullanımını ve suç işleme olasılığı olan, uyumsuz çocuklar üreten ailelerdir. Bu ailelerde, çoğunlukla eşler arasında ilişki problemleri yaşanmakta ve bu sebeple aile işlevleri yerine getirilmemektedir (Günaydın, 2008).

Doğumdan itibaren çocuk, etrafında beliren sosyal ve fiziksel çevreye uyum mücadelesi verirken, bu uğraşında en büyük desteği annesinden alır. Çocuk kendini ifade edebilmeyi, kendi kendini yöneten bir kişiliğe ulaşmayı ailesinden öğrenir. Bu öğrenme süreci içinde, çevresindekilere inanmaya, güvene, sevgiye, bağımsızlığa, diğer bir deyişle büyüdükçe bazı şeyleri başkasından yardım almadan tek başına yapabilmeye ihtiyacı vardır. Küçük yaşlardan başlayarak çocuğa, cinsiyetine, yeteneğine ve yaşına uygun görev ve sorumluluklar verilmezse, güven duygusu geliştirilmemiş olur. Bu da çocuğun becerisi olmayan ve bağımlı bir kişilik olmasına neden olabilir. Arkadaş elde edemez tek başına kalırsa içine kapanık ve hayal dünyasında yaşayan bir çocuk, çevresindeki kişilere güven hissetmezse yalancı bir kişilik olabilir. Büyüme dönemlerini başarılı geçiren çocuklar, sağlıklı anne baba ilişkileri içinde büyümüş kimselerdir. Aile içinde sağlanan başarılı ilişkiler; arkadaşça, mutlu, bunalımdan uzak ve yapıcı bireylerin oluşumunu sağlar. (Yavuzer, 1998).

Anne babanın çocuk yetiştirme davranışlarını da aile içi iletişimde dikkate alınması gereken davranışlardandır. Çocuğun dış dünyaya açılabilmesi ve hayatını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmesi için aileye ihtiyacı vardır. Çocuk, dış dünyaya açılmak için geliştirdiği niteliklerini ve ihtiyaç duyduğu tecrübeleri aile içinde edinirken, sonrasında gereksinim hissedeceği, sorunlarına çözüm bulma yolları ve insan ilişkileri kurmanın temellerini aile ortamında kazanır. Bu nedenle doğumdan itibaren anne babaya oldukça fazla görev düşmektedir (Önder, 2003).

Bir davranışı doğru ya da yanlış olarak nitelendirmek ahlaki yargıda bulunmaktır. Değer yargılarının bir türü olan ahlaki yargılar, olumlu ya da olumsuz değerler olarak karakter özelliklerini ve davranışlarını nitelerler. Ahlak kavramının

tüm kuramcılar tarafından kabul gören tek bir tanımı olmamakla beraber, üzerinde en çok anlaşılan nokta ahlakın doğru ve yanlış yargılarını içerdiğidir. Buradan hareketle, ahlaka ilişkin genel bir tanım şöyle olabilir: Ahlak, doğru ve yanlış ayırt edebilmeyi sağlayan ilke ve değerler bütünüdür (Aypay, 2012).

Ahlak gelişimi, bireyin toplumun değer yargılarını kazanarak içinde bulunduğu ortama uyumudur. Diğer bir ifade ile, toplumun âdet, gelenek ve göreneklerinin içselleştirilmesi sürecidir. Ancak ahlak gelişimi bireyin kendi ilke ve değer yargılarını oluşturmasını da hedefler. Çocuğun ya da kişinin içinde yaşadığı toplumca belirlenmiş kurallara uygun davranışlar sergilemesi ve o topluma uyum sağlayabilmesi, onun ahlaki gelişiminin göstergelerinden biridir (Güler,2015).

Aydın (2000)'a göre, okul öncesi dönem çocuğun içinde yaşadığı toplumun kültürel yapısına uygun davranışlarını edinmeye ve toplumun değer yargılarını algılamaya başladığı bir dönemdir. Bu dönemdeki çocuğun insan ilişkilerinin farkına varması ve ahlaki alanda bilişsel gelişmesi onun ahlaksal düşüncesinin temelini oluşturmaktadır.

Bireyin doğumdan itibaren başlayan, hayat boyu devamlılık gösteren, bireyin içinde yaşadığı topluma uyumunu ve diğerleri ile iyi ilişkiler kurmasını sağlayan süreç sosyal gelişim olarak tanımlanır (Arı, 2003).

Çocuğun olumlu sosyal gelişmesi, onun yetişkinlikteki sosyal hayatını da etkilemektedir. Bu sebeple, erken çocukluk döneminde, çocukların sosyal açıdan gelişmelerine fırsat sağlayan uygun ortamlar yaratılmalıdır (Çağdaş ve Seçer Şahin, 2002).

Okul öncesi kurumunda eğitimine devam eden çocuğa, aile ve komşuluk ortamının içinde bulunduğu kültürel bölgeden farklı, genel kültür değerlerini kapsayan sosyal bir ortam içinde eğitim sağlanır. Böylelikle toplumun genel kültür değerlerinin benimsenmesi sağlanır. Eğitsel ortamda kültürel özelliklere uygun davranışların kazanılması gerçekleşir. Okul öncesi eğitim kurumunda geçirilen zaman arttıkça çocuklarda görülen paylaşma, arkadaşları ile birlikte oynama ve iş

birliği yapma gibi yapıcı sosyal davranışların görölme sıklığı da artmaktadır (Erden ve Akman, 1997).

Sonuç olarak; çocuğun öğrenmelerinin önemli bir kısmı ve gelecekte yetişkin bir birey olarak sergilediği tutum ve davranışlarının temeli okul öncesi dönemde kazanılır. Okul öncesi dönemdeki çocuğun neyin doğru, iyi ve güzel olduğuna ilişkin temel yaşantıları önce ailede oluşur. Sonra okul ve sosyal çevre ile etkileşimi son şeklini alır. Çocuklar, ebeveynlerinden aile içindeki alışkanlıkları, problemleri çözüm biçimlerini ve kuralları, sosyal çevrede davranış kontrolü gibi birçok özellikleri öğrenirler.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın genel amacı, “Annelerin aile işlevleri ile okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgileri arasında ilişki var mıdır?” sorusuna cevap aramaktır.

Araştırmanın genel amacı doğrultusunda aşağıda belirtilen alt amaçlara cevap aranacaktır:

1.2.1. Alt Amaçlar

1. Annelerin problem çözme davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

Annelerin problem çözme davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

2. Annelerin iletişimleri ile okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

Annelerin iletişimleri ile okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

3. Annelerin rolleri ile okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

Annelerin rolleri ile okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

4. Annelerin duygusal tepki verebilme davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

Annelerin duygusal tepki verebilme davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

5. Annelerin gereken ilgiyi gösterme davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

Annelerin gereken ilgiyi gösterme davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

6. Annelerin davranış kontrolü davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

Annelerin davranış kontrolü davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

7. Annelerin genel fonksiyonları ile okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

Annelerin genel fonksiyonları ile okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

8. Okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) ebeveynlerin ve çocuğun sahip olduğu özellikleri ile ilişkili midir?

9. Okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) ebeveynlerin ve çocuğun sahip olduğu özellikleri ile ilişkili midir?

10. Annelerin aile işlevi algıları (problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel fonksiyonlar) ebeveynlerin ve çocuğun sahip olduğu özellikleri ile ilişkili midir?

1.3. Önem

Yapılan araştırmalar kişilerin bütün gelişim alanlarında aile hayatlarının ve yaşadığı toplumsal ortamın önemli bir konumda olduğunu göstermektedir. Bu yönden bakıldığında uyarıcısı çok olan ortam içinde ve sağlıklı aile ilişkileri ile yetişen bireylerin bütün gelişim alanlarında daha başarılı oldukları, buna karşın problemlili aile yaşantısı ve ortamlarında yetişen bireylerin de gelişimlerinde bazı aksaklıklar yaşadıkları görülmektedir.

Çocuk toplumsal kurallara uygun davranış geliştirmeyi yaşam süreci içerisinde ailesi, özellikle anne ile olan etkileşiminden kazanmaktadır. Annenin sağlamış olduğu öğrenme yaşantıları, çocuğun başarılı sosyalleşme becerilerine sahip olmasını sağlar. Bu nedenle annelere bu konu üzerinde büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir.

Okul öncesi dönem insan yaşamında en önemli dönemlerden biridir. Çocukların ahlâkî eğitimine gereken önemin verilmesi ve bu konuda gerekli bilincin oluşturulması ile manevi değerlerine uygun şekilde yetiştirilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır. Çocuklara ahlâkî değerlerin verilmesi, manevi içerikli davranış kalıplarının kazandırılması ve kazanılan bu davranışların çocukta kalıcı davranış haline gelmesi, okul öncesi eğitimde ahlâkî gelişimin sağlanabilmesi için aile ortamında ebeveynlerin tutumları etkili olmaktadır.

Çocuğun aile ortamındaki anne ile iletişim ve etkileşim sürecinde yaşadığı deneyimler, dolayısı ile öğrendiği davranışlar ve pekişen tutumlar, onun ilerideki dönemlerde bir yetişkin olarak kazanacağı ahlaki ve sosyal davranışları açısından belirleyici bir rol oynayacaktır. Çocuğun taklit ederek öğrenmesi aile ortamının önemini daha da artırmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada annelerin aile işlevlerinin okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerini etkileyip etkilemediği belirlenmeye çalışılmıştır.

1.4. Varsayımlar

1. Araştırma kapsamında belirtilen örneklem grubunun evreni temsil ettiği,
2. Araştırmaya katılan annelerin ölçeğe doğru ve samimi cevaplar verdikleri varsayılmıştır.
3. Ahlaki ve sosyal kural algısı ölçeğinin 48-60 aylık çocukların ahlaki ve sosyal davranışlarını ölçtüğü varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırma Şanlıurfa ili Haliliye ilçesinde bulunan anaokullarında eğitim gören 48-60 aylık çocuklarla sınırlandırılmıştır.
2. Araştırmada incelenen ahlaki ve sosyal kural algısı, ölçeğinin ölçtüğü ahlaki ve sosyal davranışlar ile sınırlıdır.
3. Araştırmada incelenen aile işlevleri, aile değerlendirme ölçeğinin ölçtüğü yedi alt boyut (problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel işlevler) davranışları ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Aile Ortamı: Aile yapısında ilişkileri ve örgütsel (organizasyon) nitelikleriyle ilgili olarak kişiler arası ortam olarak tanımlanır (Günaydın,2008).

Ahlaki kural: Bireyin diğerlerine karşı olan hareketinin sonuçlarıyla ilgili refah, haklar, adalet ile ilgili doğru ve yanlışın belirlendiği yazılı yargılarla ilgili normlardır (Smetana,1989).

Sosyal kural: Günlük sosyal iliŖkinin gereği olan, neye izin verildiğini veya neye izin verilmediğini açıklayan, sosyal sistemin içerisindeki iliŖkileri düzenleyen rastgele veya ortaklaŖa alınmıŖ belli ortamlara bağlı normları ifade eder (Smetana, 1989).

Aile İŖlevleri: Ailedeki yelerin sağlıklı bir beraberlik ve bütünlük içinde kendilerine dŖen görevleri yerine getirmeleridir (Bulut, 1993).

BÖLÜM II

KONU İLE İLGİLİ KURAMSAL VE KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR

2. 1. Ahlaki ve Sosyal Gelişim

2.1.1. Okul Öncesi Dönemde Ahlak Gelişimi

Bireyin kişilik yapısını, neyi yapıp neyi yapmayacağını belirten, bunlarla ilgili davranışları düzenleyen kurallar bütününe ahlak denir. Ahlak gelişimi, toplumun değerlerine körü körüne uymak değil, uyum için değerler sistemi oluşturma sürecidir. Ahlaki gelişim, toplum içinde nasıl davranmamız gerektiğinin farkında olmakla birlikte yaşadığımız insanlara karşı görev ve sorumlulukları öğrenme sürecidir. (Özeri, 1994; Senemoğlu, 2012; Özden, 1998).

Ahlak gelişimi, kişilik gelişiminin bir parçasıdır ve erken yaşlarda çocuğun çevresindekiler ile ilk temasları sonucu başlar, üç yaşından itibaren dil kullanımıyla pekişir. Ahlak gelişimi çocuğun, gelenek ve görenekleri içselleştirilmesi süreci ile devam eder. Çocuğun toplumca kararlaştırılmış kurallara uygun davranışlarda bulunması, içinde yaşadığı topluma ayak uydurabilmesi onun ahlaki gelişiminin belirtilerinden biridir (Özden, 1998; Özeri, 1994).

Bireyin ahlaki özelliklerle donanımlı olması ahlak gelişiminin hedefi olup ahlak eğitimi ile kazandırılır. Bireyin eğitilmesi, içinde yer aldığı ortamlarda yani aile, toplum, iş alanlarında ahlakın hâkim olmasını sağlayacaktır. Burada en büyük görev aileye düşmektedir çünkü aile bireyin ilk ve en önemli çevresidir. (Aydın, 2003).

Okul öncesi dönem, çocuğun içinde yaşadığı toplumun kültürel yapısına uygun alışkanlıkları ve davranışları kazanmaya başladığı ve o çevrenin değer yargılarını öğrenmeye başladığı bir dönemdir. Bu dönemdeki çocuğun insan ilişkilerini algılaması ve bu alanda bilişsel gelişim sağlaması onun ahlaki düşüncesinin temelini oluşturmaktadır (Aydın, 2000).

2.1.2. Ahlak Gelişimi İle İlgili Temel Kavramlar

2.1.2.1. Ahlak

Ahlak, iyi ve doğru davranışlar bütünüdür. İnsanların uymakla sorumlu oldukları davranış ve kurallardır (Kulaksızoğlu,2001).

2.1.2.2. Ahlaki Olgunlaşma

Ahlaki olgunluk kişinin, toplumun kendisinden beklediği özelliklerin farkında olması, bazı töreye uygun kurallara inanmasa bile hiç kimsenin yeniden kural koyamayacağını bilmesi ve toplumun törel kurallarına uymayı kabul etmesidir (Uslu,2005).

2.1.2.3. Ahlak Eğitimi

Adalet, eşitlik, sevgi, saygı, otorite gibi kavramların eğitim ve gelişim süreci içerisinde çocuğa belirli öğretim teknikleri kullanılarak öğretilmesi ve çocukta istedik davranışlar oluşturma sürecidir (Uslu,2005).

2.1.2.4. Ahlak Gelişiminin Boyutları

Erken dönemlerinde çocuklara kazandırılmaya çalışılan ahlak gelişimi bilişsel gelişim ve sosyal gelişimden ayrı olarak düşünülemez. Ahlakın üç farklı boyutundan bahsetmek mümkündür: Bilişsel boyut, duygusal boyut ve davranışsal boyut.

Bilişsel boyut; sosyal kalıpların anlaşılması ve bunlarla ilgili bilgileri kapsayan, neyin doğru neyin yanlış olduğunu belirleyen boyuttur. Bireyin kendisinin ve toplumdaki diğer bireylerin davranışlarını doğru- yanlış, iyi ya da kötü, haklı-haksız, seviyesinde değerlendirmesi bilişsel boyutla ilgili bakış açısıdır.

Duygusal boyut; tutumlarımız hakkındaki duygularımızı ifade eder. Birey bir durumda yapılması ya da yapılmaması doğru olan şey üzerinde fikir yürütür buna bağlı kavramlar, değerler, davranışlar oluşturur. Ahlaki kural ve değerlerle ters düşüldüğünde birey tarafından hissedilen utanç ve suçluluk duyguları ahlaki yaklaşımın duygusal boyutunu ifade eder.

Davranışsal boyut ise; ahlak kurallarına uyan ya da uymayan davranışları ifade eder. Ahlaki gelişmeyi hareketle ortaya koyabilmekte davranışsal boyutu simgelemektedir (Cüceloğlu, 1992; Gander ve Gardiner, 2010).

2.1.3. Ahlaki Gelişim Kuramları

2.1.3.1. Piaget'in Ahlak Gelişim Kuramı

İsviçreli bilim insanı Jean Piaget, kuramı ile bilişsel gelişim alanında en kapsamlı çalışmayı ortaya koymuş ve “Çocuğun Ahlaki Yargısı” adlı eseri ile ahlaki olgunun gelişimini de ilk kez sistemli şekilde açıklamalarda bulunan kuramcı olmuştur (Kabadayı ve Aladağ, 2010). Piaget; ahlak gelişiminin, bilişsel gelişime paralel olarak ilerlediğini, belli bir düzende ilerleyen dönemler içinde ortaya çıktığını belirtmektedir. Bireyin yaşa bağlı kalmadan bilişsel gelişimin en son basamaklarına ulaşabilmesi beklenmemelidir. Ahlaki gelişim içinde benzer bir durumdan bahsedilir. Piaget’ ye göre çocukların doğru ve yanlışla ilişkin yargıları ve kuralları algılama şekilleri yaşlara göre, içinde bulunulan sosyo ekonomik ve kültürel/politik koşullara göre değişiklik göstermektedir (Yapıcı, 2015).

Altı yaşın altındaki çocukların Piaget’ ye göre kuralları yoktur. İki yaş civarında çocukların kural olmaksızın sadece oynadıkları gözlemlenmiştir. İki –altı yaş arası çocuklar ise kuralların farkındadırlar. Fakat hangi amaçla konulduğunun ya da kurallara neden uyulması gerektiğini anlayamazlar. Bu kuralları büyük abla ve ağabeylerinden öğrendikleri şekli ile taklit ederek uygularlar. Altı-on yaş arası çocuklar kuralları kabul etmişler, kuralların bir otorite tarafından konulduğunu ve değiştirilemez olduğunu düşünürler. Oyunun kurallarının oyuncuların kararına göre değiştirilebileceğini düşünemezler. Kuralları tartışmaya on yaşından sonra başlarlar. Kuralların duruma ve ihtiyaçlara göre değişebileceğini veya yeniden düzenlenebileceğini anlamaya başlarlar (Arı, 2003; Aydın, 2010; Senemoğlu, 2012).

Piaget, çocukların yargılama sistemlerinde meydana gelen değişmelere bağlı olarak ahlak gelişimi dönemlerini belirlemeye çalışmıştır. Benzer hikayelerle yaptığı çalışmalarda verilen cevapların içeriklerinin analizi sonucu “dışa bağlı dönem ve özerk dönem olmak üzere ardışık iki ahlak gelişim düzeyi belirlemiştir (Arı, 2003).

Dışa Bağlı Ahlak Dönemi

Ahlak gelişiminde dışa bağlı dönem, on yaşına kadar olan süre olarak kabul edilir. Çocuklar ahlaki yargılar açısından başkalarına bağımlıdırlar. Yetki taşıyan kimselerce belirtilen kuralları mutlak ve değişmez olarak kabul ederler. Dönemin bitimine kadar çocuklar tarafından işlenen bir suçun önem derecesi, suça bağlı olarak meydana gelen zarara, ceza alıp almayacağına bakarak belirlenir. Sonuçta çocuğa göre daha fazla fiziksel zarara neden olan suçlar, daha az fiziksel zarara neden olan suçlara göre daha kötüdür (Özgüleç,2001).

Özerk Ahlak Dönemi

Kişi, kuralların değişmez olmadığını ve ihtiyaç koşullarına bağlı olarak değiştirilebileceğini anlar. Bu dönemdeki çocuklar, doğru ya da yanlış karar verirken durumsal ve bireysel faktörleri dikkate alırlar ve yanlış yapan kişinin gerçek niyetine daha çok önem verirler. Piaget, çocukların bu döneme, zihinsel gelişimindeki somut işlemler döneminin ikinci yarısında; 9-10 yaşlarında gelebildiklerinin belirtmektedir (Gander ve Gardiner, 2010).

2.1.3.2. Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Kuramı

Kohlberg, ahlaki gelişim kuramını İngiltere, Malezya, Tayvan, Meksika ve Türkiye'de köy ve kentlerde gerçekleştirmiş olduğu araştırmalardan elde ettiği bulgularla geliştirmiştir. Kohlberg, ahlaki gelişimi 3 düzey ve her düzeyde ikişer evre olmak üzere altı dönemden oluşan bir kuram önererek Piaget'in görüşlerini genişletmiştir. Ahlaki gelişim derece derece ilerler ve bir bireyin ahlaki akıl yürütmesi için hiçbir zaman bütünüyle bir dönemin özelliğini taşımaz. Her dönem bir öncekinden daha iyi bir bilişsel örgütlenmeyi temsil eder (Gander ve Gardiner, 2010).

Düzye 1: Gelenek Öncesi

Bu düzeyde çocuk, doğru-yanlış, iyi-kötü gibi kültürel kural ve değerlere açıktır. Ancak bunları, ceza ödül gibi fiziksel sonuçlarına göre bu kuralları ortaya koyan kimselerin fizik gücüne göre değerlendirir. Bu düzeydeki çocukların kendi

ihtiyaçlarını tatmine yöneldikleri için hareketlerini gösterebilme yeteneklerine rağmen, bakış açıları egoisttir. Bu düzeyin diğer bir özelliği otoriteye kr körüne bağlılık ve karşılıklı çıkara dayalı ilişkidir. “Kuvvetli olan kazanır” fikri gelenek öncesi düzeyin arkasındaki temel düşüncedir (İnci,2009). Bu düzey iki evreden oluşmaktadır.

Evre 1: Ceza-İtaat eğilimi

Bu evrede ocuk bir davranışın iyi veya kötü olduğunu davranışın sonuçlarına ve yetişkinin bunu nasıl değerlendireceğine bakarak belirler. ocuk ahlaki açıdan doğru olanı uygulamışsa cezalı olmaz, yanlış olanı yapmışsa cezalı olacağını düşünür. Kural ve otoriteye kr körüne bağlılık “doğru” olarak kabul edilir. Kurallara uyulmasının sebebi maddi zarardan ve cezadan kaçınmaktır. Davranışın iyi ya da kötü olması o davranışın fiziksel sonuçlarına göre değerlendirilir. Birinci evre son derece basit özellikler taşır. Bütün problemlere ocuk fiziki cezalarla çözüm arar ve doğru davranış düşüncesi de ödül gerektirir kanısındadır (Güler,2015).

Evre 2: Bireycilik, ıkara Dayalı Alışveriş, Araçsal Amaç

Birey bu evrede ödüllendirilen şeyleri yapıp ceza göreceği şeylerden kaçınır. Bu nedenle bu evre “saf hedonizm” (hoşlanmacılık) dönemi olarak da bilinir. Bireyin bir davranıştan alacağı duygular hoş ise bu davranış ve haklılık ölçütlerini temel alan karşılıklı alışveriş iyidir. Dolayısıyla doğru davranış bireyin kendi gereksinimlerini karşılayanlardır. Bu dönemde eşitlik kavramı ilişkilerde ve ahlaki algıda önemlidir. Örneğin bu evredeki birine bir tokat atılıyorsa o da tokat atana bir tokat atabilir. Sekiz yaşından ergenliğe kadar sürdüğü öngörülen bu evre yetişkinlerin sosyoekonomik açıdan alt düzeyde olan bireylerini de kapsar (Kaya,2015).

Düzey 2: Geleneksel Düzey

Bu dönemin önemli özelliği bireyin grup kararlarına uyması ve kişiler arası ilişkilerin önem kazanmasıdır. Aynı zamanda toplumun beklentilerini yerine getirme ön plandadır (Arı, 2003).

Evre3: Kişiler Arası Uyum Evresi

Başkaları tarafından takdir edilmek, iyi çocuk olmak önemlidir. Bu evrede; iyi davranış, diğer insanların duyguları ile ilgilenmek, onların beklentilerine cevap vermek ve kurallar doğrultusunda davranmaktır. Ahlaki yargılarda grubun hissettiklerini dikkate alır. Akran grupları ile iş birliği gözlenir. Bundan böyle çocuk yaptıklarını yalnızca ceza almamak için değil; başkalarını mutlu etmek için ve grup içinde kabul görmek için de yapmaya çalışır (Arı, 2003; Senemoğlu, 2012).

Evre 4: Kanun ve Düzen Eğilimi

Bu dönemdeki birey için önemli olan davranış, görevini yapmak, otoriteye saygı göstermek ve kurallara, yasalara uymaktır. Kurulu sosyal düzen eleştirmeden kabul edilir (Kağıtçıbaşı, 1999). Yasalar toplumun iyiliği için vardır ve insanların barış içinde birlikte yaşamasına yardımcı olurlar; bu nedenle saygı görmelidirler (Gander ve Gardiner, 2010).

Düzye 3: Gelenek Sonrası (Özerk Ya da İlkeli Düzye)

Ergenlikte veya yetişkinlikte ulaşılabilir ya da hiçbir zaman ulaşamaz bu düzeyde, geçerliliği ve uygulanırlığı olan ahlaki değer ve ilkeleri, bunları ortaya koyan grup veya kişilerden bağımsız olarak tanımlama çabası görülür. Birey, kendi seçtiği, üzerinde düşündüğü ahlak ilkelerine göre yargılarda bulunur ve kişisel otorite oluşmuştur (Gander ve Gardiner, 2010).

Evre 5: Toplumsal Sözleşme Yönelimi Evresi

Her birey kendi tercihlerini yaşama hakkına sahiptir. Bireysel farklılıklar gözetilir ve doğal karşılanır. Kanuna sosyal bir anlaşma olduğu ve çoğunluğun hakları bu yolla korunduğu için uyulur ve mevcut kanunların umumun yararına olması gerektiği savunulur. Bu dönemdeki insanlar yaşama ve özgürlük kavramlarını çoğunluğun görüşüne ters düşmek pahasına da olsa korumak gerektiğini savunurlar (Arı, 2003; Selçuk, 2008).

Evre 6: Evrensel Ahlak Yönelimi Evresi

Bu en yüksek evrede doğru ve yanlış, sosyal düzenin yasa ve kuraları ile değil kişinin kendi vicdanı ile ve kendi geliştirdiği ahlak ilkeleriyle tanımlanır. Bu ilkeler soyut ilkeler olan evrensel adalet ilkelerini, insan haklarının eşitliğini ve insana saygıyı içermektedir. “Yapmamalıyım, diğerleri ne söylerse söylesin bu doğru davranış değil” ilkesine uygun hareket edilir. Kohlberg'e göre ahlak gelişiminde bu sıra değişmez. Ancak her birey 6.evreye ulaşamaz. Yetişkin bireylerin çoğu 4. evrededir (Kağıtçıbaşı, 1999).

2.1.2. Okul Öncesi Dönemde Sosyal Gelişim

Doğumdan itibaren başlayan ve yaşam boyunca dinamik bir süreç içerisinde devam eden sosyal gelişim; sosyal becerilerin kısa ve uzun dönemdeki sonuçları, özellikle yaşamın ilk yıllarında çocuklara sosyal becerilerin kazandırılmasında ki önemini ile yaşamımızda var olmaktadır. Sosyal gelişimlerini yaşamın ilk yıllarından itibaren geliştirebilen çocukların sosyal becerileri öncelikli olmak üzere bilişsel, dil, öz bakım ve duygusal gelişim alanlarında da ilerlemeler sağlanabileceği görülmektedir. Bu dönemde ailesiyle, akranları ve yaşadığı çevre ile başarılı ilişkiler kuran çocuklar, sonraki yıllarda da sosyal ilişkileri yüksek, topluma uyum sağlayan, özgüveni yüksek, mutlu bireyler olabileceklerdir. Bu yüzden kişisel ve toplumsal bakımdan bireylere sosyal becerilerin kazandırılması önem taşımaktadır (Gander ve Gardiner, 2010).

Sosyal yönden gelişmiş bir birey, içinde bulunduğu toplumun beklentilerine ve standartlarına uygun davranışlar gösterir, toplumun beklentileri ve eğilimleri ile kendi ihtiyaç ve arzuları arasında denge sağlayabilir. Yine, birlikte yaşadığı insanlarla iş birliği yapmayı başarır, paylaşmayı, yardımlaşmayı ve duygularını yaşadığı kültüre uygun bir şekilde sergileyebilir (Çağdaş ve Seçer, 2002).

Bireylerin sosyal gelişimlerini tamamlayamamaları onların gelecekteki sosyal davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Sosyalleşme konusunda başarılı olamamış bireyler duygusal açıdan da birtakım problemlerle karşılaşabilir. Öte yandan okulun bireye kazandırması gereken sosyal görevler de vardır. En önemli

sosyal görevler, akranları ile geçinmeyi öğrenme, kişisel bağımsızlık kazanma ve bir cinsiyet rolünü öğrenmedir (Gander ve Gardiner, 2010).

Okul öncesi eğitim kurumlarında yetişkin müdahalesi olmadan çocukların bir arada özgürce oynama olanakları olmalıdır. Bu ortam yaratıldığında çocuklar, karar vermeyi, kendilerini değerlendirmeyi, iş birliği yapmayı ve grup etkileşimini onaylamayı öğrenirler. Yaşlıları, çocukların sosyal becerilerini besler ve kendilerini daha iyi anlamalarına yardımcı olur böylece akran grupları içerisindeki ilişkiler, karşılıklı saygıya ve iş birliğine dayalı olur. Birbirine benzer duygular, problemler ve yaşantılar paylaştığında çocuklar birbirlerini daha iyi anlayabilirler (Senemoğlu, 1994).

Curtis, çocukların okul öncesi eğitim kurumlarında geliştirmeleri gereken sosyal becerileri üç grupta toplamıştır. Bunlar;

1. Sosyal etkileşimin temellerini anlamayı sağlayabilecek dostluk ilişkileri kurma becerileri,
2. İş birliği yapma ve gruptaki çatışmaları çözümlene becerisi,
3. Karşısındakine şefkatli olma, özen gösterme ve sevgi duymayı içeren empatik beceriler (Senemoğlu, 1994).

2.1.2.1. Sosyal Gelişim İle İlgili Kavramlar

2.1.2.1.1. Benlik

Benlik kişinin kendini nasıl gördüğünü ve nasıl değer biçtiğini belirtir. Benlik bilincinin temelini oluşturduğu bir yaşından sonra, dört ve beş yaşlarında çocukta güçlü bir kanı olan iyi ya da kötü kavramı gelişmiş olacaktır. Çocuklukta kazanılanlar yaşamın temelini oluşturduğundan bunları değiştirmek oldukça zordur. Araştırma sonuçları, bebeklik ve çocukluk döneminde güvenin sağlandığı ailedeki çocukların daha olumlu bir benlik saygısına sahip olduklarını ortaya çıkarmıştır ve bu çocuklar daha iyimser ve cesur kişiler olmuşlardır (Yavuzer, 1995; Cüceloğlu, 2004; Uslu, 2005).

2.1.2.1.2. Sosyalleşme-Sosyalleştirme

Sosyalleşme kavramını Yalçın (2010), kişinin belirli bir toplumda geçerli olan kural ve değer yargılarını öğrenmesi, o topluma ait bir kişi durumuna gelmesi ve uyum içinde olması, Yavuzer (1998) ise çaresizlik ve bencillikle nitelenen bebeklik çağından, bağımsız bir yaratıcılıkla nitelenen yetişkinlik dönemine geçmesiyle sonuçlanan bir öğrenme ve öğretme işlemi olarak tanımlamıştır.

Sosyalleşme, bireyin toplumun bir üyesi haline gelmesidir. Sosyalleşme süreci, bireyin diğerleriyle olan etkileşiminin bir sonucudur. Çocuk açısından sosyalleşme, bir öğrenme ve öğretme sürecidir. Sosyalleşme bir yandan çocuğun toplumun bir üyesi haline gelmesini sağlarken diğer yandan kendi kişilik yapısını oluşturmasını sağlar (Kılıçgün, 2015).

Sosyalleştirme ise, bireye özellikle çocuğa üyesi bulunduğu topluluğun ya da toplumun gelenek, töre ve kültürel değerleri ile ölçülerini öğretme ve benimsetme işidir (Yalçın, 2010).

Toplumsallaşma süreci doğumdan hemen sonra başlayıp bir insanın yaşamı boyunca sürmesine rağmen etkilediği davranışların büyük bölümü ilk çocukluk döneminde özellikle belirgin hale gelir. Anne babayla, kardeşlerle ve diğerleriyle özdeşleşme süreci küçük çocukların kişiliklerini olduğu kadar, şimdi ve büyüdükleri sürede toplumsal etkileşimlerini de büyük ölçüde etkiler (Gander ve Gardiner, 2010).

Yapılan bu açıklamalar doğrultusunda sağlıklı olarak sosyalleşen kişiler, öz benliği gelişmiş, toplumsal bir kimlik kazanmış, içine girdiği gruba rahatlıkla uyum sağlayabilen bireyler olarak, hayatın her alanında mutlu ve üretken olabilirler. Okul öncesi dönemin çocuğun hayatındaki önemi hatırlanacak olursa, bu dönemde sosyal gelişimin, planlı bir şekilde gerçekleşmesinin önemi daha iyi anlaşılacaktır.

2.1.2.1.3. Sosyal Olgunluk

Bir kimsenin, duygu, beceri, anlayış ve tutum özellikleri bakımından içinde yaşadığı toplumun yetişkin bireylerinin ulaşmış olduğu seviyeye gelmesi durumudur. Çocuğun sosyal olgunluk düzeyine ulaşması, öncelikle anne babasıyla sağlıklı

iletişimi ve etkileşimi sonucu, toplumun kültürel değerlerini öğrenmesi ile gerçekleşir (Uslu,2005; Yalçın, 2010).

2.1.2.1.4. Kültür

Kültür, toplumun yüzlerce, binlerce yıldan beri oluşturduğu ortak hedeflerin, beklentilerin, inançların, değerlerin, duygu ve düşüncelerin özetle ortak davranış kalıplarının depolandığı soyut kavram olup, toplumsal bellek olarak kabul edilebilir. Toplumun içine giren, toplumda yaşamını sürdüren insan, toplumsal bellekte bulunan davranış kalıplarını kullanarak iletişim kurmak ve sürdürmek zorundadır (Köknel, 2005).

2.1.2.2. Sosyal Gelişim Kuramları

2.1.2.2.1. Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme ortamı, öğrenenle öğretenlerin etkileşim içinde olduğunu, öğrenene taklit etme, gözleme ve bilişsel fonksiyonlarda bulunma ortamı verir. Birey çevresel koşulların karşısında edilgen davranmadığı, başkalarının bireyi kontrol altında tutmak istediğinde, bireyin inanç ve değerleri ile bu kontrole direnebileceğini savunulur (Yeşilyaprak, 2003).

Bandura'ya göre ailenin, çevrenin ve önceki kuşakların davranışlar üzerinde etkisi vardır. Birçok sosyal becerinin kazanımı model alma yolu ile gerçekleşir. Çocuklar başkaları tarafından suçlandıklarında, ödüllendirildiklerinde veya diğer dönütlerden kişisel standartlar geliştirirler. Çocuğun sahip olduğu hatırlama, kavrama ve taklit yetenekleri onun öğrenmesi üzerinde etkilidir.

Sosyal öğrenme kuramına göre çocuklar gözleyerek pek çok sosyal beceri edinebilirler. Bu sebeple çocukluk döneminde anne baba modelleri çocuğun yaşamında güçlü etkilere sahiptir (Kılıçgün, 2015).

Bandura'nın sosyal öğrenme kuramına göre, öğrenmede dört temel süreç vardı:

1. Dikkat etme: Modele dikkat edilmezse, model taklit edilemez.
2. Hatırlama süreci: Model gözlemlendikten sonra taklit edilir.
3. Davranışı tekrarlama süreci: Davranışın somut olarak gözlenebilmesi için, kişinin fiziki yeterliliğe, önceki bilgi ve deneyimlerine sahip olması gerekir.
4. Güdüleme veya pekiştirme: Kişi modeli gözleyerek yeni bilgiler kazanabilir. Ancak tepki vermesi, performansının olup olmamasına bağlıdır. Birey, bir başka bireyin davranışını, eğer ödül alırsa tam olarak taklit edebilir. Doğrudan yapılan pekiştirmeler daha fazla etkilidir (Morgan, 2010).

2.1.2.2.2. Erikson'un Psiko Sosyal Kuramı

Erik H. Erikson tarafından geliştirilen psiko sosyal gelişim teorisi kavramı çocukluk dönemlerinin yanı sıra, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerine de yer vermiştir. Psiko sosyal gelişim kuramı kişiliğin oluşumunda biyolojik etmenlerin beraberinde, kültürel sosyal ve çevresel etkenlerin önemini vurgulamıştır. Ericson insan gelişimini sekiz döneme ayırmaktadır. Her dönemi gelişim için imkân yaratan bir krizle veya psiko sosyal problemlerle nitelendirir. Krizler sosyal ilişkilere dayalı psikolojik bir çabaya zemin oluşturur ve aşılması için yüksek motivasyon gerektirir. Bu krizlerin ve çözümlenmeyen çatışmaların başarılı bir şekilde atlatılması insanların sağlıklı bir kişilik kazanmalarında önem taşır (Yeşilyaprak, 2003; Uslu, 2005; Selçuk, 2008).

Erikson'un psiko sosyal gelişimin evrelerinden erken çocukluk dönemine denk gelen üç evrenin özellikleri şunlardır:

Temel Güvene Karşı Güvensizlik

Bebekler birinci yılında anne baba çocuk ilişkisi içinde anne babalarına, kendilerine ve çevrelerine karşı ya bir temel güven ya da güvensizlik duygusu geliştirme fırsatına sahip olurlar. Yaşamın ilk yıllarında hayatta kalabilmek için bağımlı olduğu anne babasının ya da onların yerine geçen kişilerin bebeğin temel gereksinimlerini düzenli bir şekilde karşılayıp karşılamamaları, bebekte insanların

güvenilir ya da güvenilmez oldukları biçiminde bir duygunun yerleşmesine yol açmaktadır. Çocuk temel güven duygusundan eksik olarak yetişmiş ise ilerleyen hayatında kendine güvensiz, sosyal ilişki kurmaktan çekingen kişiler olabilirler. Fakat çocuk daha sonraki dönemlerde bu eksikliğin yerini doldurabilirse sağlıklı sosyal ilişkiler kurabilen ve kendine güvenen bir birey olabilir (Selçuk, 2008; (Gander ve Gardiner, 2010).

Özerkliğe Karşı Şüphe ve Utanç

1-3 yaşlar arasında görülen dönemde yürümeyi, konuşmayı ve beslenmeyi öğrenen çocuklar kısmen de olsa annelerinden bağımsız hareket ederler. Birçok işi kendi başlarına yapmaya çalışarak özerk olmak istediklerini belirtirler. İlk çocukluğun ikinci yarısında, iki yaşından üç yaşına kadar çocuklar bağımsızlık ve kendine yetebilme duygusu ya da utanç ve kuşku ile sonuçlanan bir krizle karşılaşabilirler. Yapmak istediklerine izin verilen ve bu eylemlerinden dolayı cezalandırılmayan çocuklar kendilerinin yeterli olduklarını öğrenerek, özerk bir biçimde davranabilme yeteneği geliştirirler. Özerk şekilde davranmasına izin verilmeyen, anne babalarınca cezalandırılan çocuklar ise kendi davranışlarında kuşku duyarak utanç duyguları geliştirirler. Yetişkinler çocukları iki yaşından itibaren toplumda görmek istediği şekilde davranmaya zorlar; çünkü çocuklarının toplumun kurallarına uyan kişiler olarak büyümelerini ister. Bu kültür aktarımının bir gereğidir fakat anne ve babalar çocuklarına toplumun maddi manevi öğelerini sevdirek ve benliklerine zarar vermeden aktarmalıdır. Devamlı olarak başarısızlıkla nitelendirilen çocuğun cesareti azalmakta ve başarısızlığının yüzüne vurulması sonucunda sinirlenmektedir. Bu öfkenin sonunda ise utanma duygusu egemen olmaktadır. Yetenekleri elverdiğince anne babalar çocukların kendi davranışlarını yönlendirmelerine izin verirken aynı anda onlara rehberlik de sağarlarsa, çocuklara sağlıklı bir özerklik duygusu hâkim olacak ve kişilikleri olumlu yönde gelişecektir (Gander ve Gardiner, 2010).

Girişkenliğe Karşı Suçluluk

Erikson'a göre bu dönemin çatışması girişkenliğe karşı suçluluktur. Bu dönemde çocuğun pek çok amacı vardır. İlk çocukluğun ikinci yarısında, dört yaşından altı yaşına kadar çocuklar etkinlik alanlarını geliştirmiş ve dili iyi kullanmaya başlamışlardır. Özgürlük kazandıktan sonra anne babadan daha kolay uzaklaşırlar. Bu uzaklaşma sonucu çocuğun toplumsal yönelimli artmaktadır. Akranları ile etkinliklerinde denetimi ellerine almaktadırlar. Doyurulmaz bir merak, enerji ve etkinlikle dikkatleri çekerler. Eğer ev yaşamları bu davranışları özendiren, sorgulama, deneme ve yanılmalara olanak sağlayan bir anne baba niteliği varsa girişkenlik duygusu gelişimini sürdürecektir. Bu dönemin sosyal duygusal açıdan tehlikesi suçluluk duygusudur. Anne babalar yaklaşımlarında kısıtlayıcı ve denetleyici iseler çocuklarında suçluluk duygusunu pekiştireceklerdir (Gander ve Gardiner, 2010).

2.1.3 Ahlaki Kurallar ve Gelişimi ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Smetana (1981), yaşları 2-6 ila 4-9 yaş aralığında 44 anaokuluna giden çocuk ile çalışmış. Denekleri yaklaşık olarak, yaş orta değerleri baz alınarak iki yaş gruplarına ayırmıştır: 2-6 ve 3-7 yaş arasındaki 13 erkek ve 8 kız ile 3-8 ila 4-9 yaşları arasındaki 13 erkek ve 10 kız. Her çocukla bireysel olarak 10-15 dakikalık bir görüşme yapılmıştır. Ahlaki ve geleneksel ihlaller konusunda çocuklardan sözlü olmayan kararlar vermelerini isteyerek, sosyal kuralların kavramlarını incelemiştir. Araştırmada kullanılan ahlaki ve geleneksel uyarıcılar anaokullarında uygulanan kurallara ilişkin uyarıcılar olmuştur. Araştırma sonunda erken çocukluk döneminde, tüm kuralların aynı şekilde ele alınmadığı, her bir alandaki kavramların kendi kökenleri açısından farklı olabildiği ve farklı tipteki sosyal etkileşimler üzerine kurulu olabildiği bulunmuştur. Çalışmada, sosyal geleneklerin çocuğun bakıcıyla en erken iletişim oyunları ve etkileşimlerinden meydana geldiği, ahlaki kavramların ise insanlara zarar verme ve paylaşmakla ilgili erken yaştaki sosyal etkileşimlerden gelişebildiği bulunmuştur.

Nucci ve Nucci (1982) serbest oyun alanında oluşan ahlaki ve sosyal suçlarla ilgili çocukların tepkilerini incelemiştir. Çocukların, ahlaki ve geleneksel ceza biçimlerine tepki verdikleri saptanmıştır. 7–10 ve 11–14 yaş arası çocukların oyunlarını gözlemlemişler, ahlaki ve sosyal suçlarla ilgili çocukların verdikleri cevaplarda cinsiyet farklılıklarına rastlamışlardır.

Nisan ve Kohlberg (1982) Türkiye’de ahlaki yargının gelişimi ile ilgili boylamsal ve kesit alma yöntemiyle çalışmalar yapmışlardır. Yaşları 10 ile 28 arasındaki köylü ve şehirli deneklere Kohlberg’in ahlaki ikilemlerini bireysel olarak görüşme tarzında sunmuşlardır. Sonuçlar ahlaki yargının evrensellik iddiasını desteklemektedir. Türk deneklerin tepkileri ahlaki yargılama aşamalarına uyduğunu ve hem boyuna hem de kesitsel araştırmalarda iddia edilen sırayı sergilemektedir. Ayrıca köylü deneklerin şehirli deneklerden daha yavaş gelişim oranına sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Walker (1984) Kohlberg’in ahlak gelişimi teorisindeki cinsiyet ile ilgili ön yargılar hakkında son zamanlarda ileri sürülen iddiaların temel esaslarını tartışmıştır. Çocukluk ve ergenlik döneminde sadece birkaç tutarsız cinsiyet farklılığı tespit edilmiştir. Cinsiyete göre ahlaksal mantığın gelişimini karşılaştıran çalışmaları tekrar gözden geçirmiştir. Çocuklarda ve ergenlerde ahlaksal mantığın gelişimi açısından çok az cinsiyet farklarının bulunduğunu tespit etmiştir.

Gibs, Arnold ve Burkhart (1984) ahlaki yargı üzerinde cinsiyetin etkili olup olmadığını araştırmışlardır. Çalışmalarını 11–21 yaş arasındaki 177 denek üzerinde sürdürmüşlerdir. Sonuç olarak kız ve erkek deneklerin ahlaki evre düzeyinde fark bulunmazken, kız ve erkek denekler arasındaki cinsiyet rolleri ve empati farklarının ahlaki yargının ifadesine yansıtılabileceğini bulmuşlardır.

Koca (1987) ilkököl birinci sınıfta eğitimine devam eden 120 tane yedi yaş grubu çocuğun ahlaki yargılarına etki eden bazı özellikleri incelemiştir. Bu özellikler cinsiyet, kardeşe sahip olup olmama, anaokuluna gidip-gitmeme, anne eğitim durumlarıdır. Araştırma sonuçları belirlenen değişkenlere göre çocukların ahlaki yargılarının farklılaştığını göstermiştir.

Temel (1991) ailesi yanında ve yetiştirme yurdunda hayatlarına devam eden 14-18 yaş grubundaki gençlerin cinsiyet rolü kimlikleri ile ahlaki gelişimlerini bazı değişkenlere göre incelemiştir. Araştırma örneklemini 160'ı yetiştirme yurdunda kalan, 340'ı ailesi yanında yaşayan genç olmak üzere toplam 500 genç ten oluşmuştur, örnekleme seçilen gençlere BEM Cinsiyet Rolü Envanteri ile Değerlerin Belirlenmesi Testi (DİT) uygulanmıştır. Sonuçta, yetiştirme yurdunda kalan gençlerin cinsiyet rolü kimlikleri ile moral gelişimleri arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı saptanmıştır. Ayrıca, ailesi yanında kalan gençlerin cinsiyet rolü kimlikleri ile moral gelişimleri arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı ve ailesi yanında kalan gençlerin cinsiyet, yaş, annenin ve babanın öğrenim düzeyi, kardeş sayısı ve kardeş sırası değişkenlerinin moral gelişim evreleri üzerinde etkili olmadığı saptanmıştır.

Özeri (1994) Okul Öncesi Dönemde Ahlak Gelişimi ve Eğitimi konulu araştırmasını annenin çocuk yetiştirme tutumlarının çocuğun suça yönelik adalet gelişimi ve göreve yönelik adalet gelişimini etkileyip etkilemediğini belirtmek amacıyla yapmıştır. Araştırmaya katılan annelerde en fazla demokratik tutumun olduğunu belirlenmiştir. Bulgular ışığında anne tutumlarının çocukların suça yönelik adalet gelişimini anlamlı düzeyde etkilediği görülürken, göreve yönelik adalet gelişimi ile anne tutumları arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir.

İlgar (1996) Ağrı Eğitim Fakültesinde 1 ve 4 sınıf öğrencilerinin denetim odağının ahlaki gelişim düzeyi, öz ahlak değerlendirme ve değer sistemleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Denetim odağının değer sistemlerini etkilediği üniversite yaşantısının ve cinsiyetin bu etkilemede önemli olduğu; içten denetimlilerin politik ve sosyal, dıştan denetimlilerin ise ahlaki ve dini değerlere daha çok önem verdikleri saptanmıştır. Ahlaki gelişim düzeyinin cinsiyet, denetim odağı ve üniversite yaşantısından etkilenmediği; fakat öz ahlaki değerlendirmede denetim odağının etkili olduğu bulunmuştur.

Dilmaç (1999) yaptığı araştırmasında ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerine insani değerler eğitimi vererek ahlaki olgunluk ölçeği ile bu eğitimin etkililiğini sınamıştır. Araştırma sonucuna göre verilen eğitimin ilköğretime giden çocukların ahlaki olgunluk düzeylerinin gelişmesini etkilediğini bulunmuştur.

Özgüleç (2001) yaptığı araştırmasında 7–11 yaş grubu çocukların ahlaki yargılarının gelişimini incelemiştir. Ankara ilinde bulunan ilköğretim okullarında düşük sosyoekonomik düzeyi temsil eden 1., 2., 3., 4., ve 5. sınıf öğrencileriyle yürütülen araştırmada tesadüfi eleman örnekleme yoluyla örneklem grubu belirlenmiştir. Araştırma 300 çocukla yürütülmüştür. Bulgulara göre çocuğun ahlaki yargıları ile cinsiyet ve doğum sırası değişkenleri arasında önemli bir ilişki bulunmazken; çocuğun ahlaki yargıları ile yaş değişkeni arasında önemli bir ilişki olduğu belirtilmiştir.

Saylağ (2001) liselerin birinci sınıfına devam eden öğrencilerin ahlaki değerlerini algılama düzeylerini incelemiştir. Resmi liseye devam eden 223, imam hatip lisesine devam eden 233, özel liseye devam eden 209 olmak üzere toplam 665 öğrenciye Değerlerin Belirlenmesi Testi (DIT)' ni uygulamıştır. Ulaştığı sonuçlara göre, özel lise ve resmi liseye devam eden öğrencilerin ahlaki gelişim evre puanları imam hatip lisesine devam eden öğrencilerin evre puanlarına göre yüksek bulmuştur. Cinsiyet, kardeş sayısı, anne babaların eğitim durumları, sosyoekonomik durum değişkenlerinin öğrencilerin ahlaki değerlerinin belirlenmesinde etkili olduğunu bulmuştur.

Şahin Seçer (2003) araştırmasında yoğun düşünme eğitimi programı uygulanan 13-14 yaş grubu çocuklarda, çocukların ve ahlaki yargı düzeyleri, tepki süresi ve hata sayısı incelenmiştir. Araştırma kontrol gruplu ön test son test modeli şeklinde uygulanmıştır. Evreni olarak belirlenen Hazım Uluşahin İlköğretim Okulunun 8. sınıfına devam eden toplam 354 çocuğa Değerlerin Belirlenmesi Testi (DIT) ve Benzer Şekilleri Eşleştirme Testi 20 (MFF20) uygulanmıştır. Benzer Şekilleri Eşleştirme Testi 20'den aldıkları tepki sürelerine göre tesadüfi eleman örnekleme yöntemi ile 30'u kontrol grubu 30'u deneme grubu 60 çocuk örneklem grubu olarak seçilmiştir. Yoğun düşünme eğitimi programı 15 hafta boyunca, haftada iki defa olmak üzere uygulanmıştır. Eğitimin sonrasında ön testte uygulanan ölçekler deneme ve kontrol grubu çocuklara tekrar uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, yoğun düşünme eğitimi sonrası deneme grubu çocukların ahlaki yargı düzeyleri son test puan ortalamaları kontrol grubu çocuklarınkinden yüksektir.,

deneme grubu çocukların ahlaki yargı düzeyleri son test puan ortalamaları ön test puan ortalamalarından yüksektir ve cinsiyete göre deneme ve kontrol grubu çocukların ahlaki yargı düzeyleri farklılaşmaktadır.

Uslu (2005) çocukların ahlak ve sosyal kural bilgilerinin, kardeş sayısı, cinsiyetin, annenin eğitim durumu ve alt sosyo kültürel özelliklere göre etkisini incelediği araştırmasının sonuçlarına göre, alt sosyo kültür düzeyinin, ahlaki kural otorite yokluğu ve sosyal kuralların değiştirilebilirliği algısı üzerinde farklılık olduğu görülmüştür. Annenin eğitim durumunun çocukların ahlaki kural bilgisi puanlarının üzerinde etkili olduğu sonucu elde edilmiştir. Her iki ortalama da kardeş sayısının çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgisi algılarını etkilemediği görülmüştür. Cinsiyet değişkeninin ise sadece ahlaki kural yokluğu puan ortalaması üzerinde etkili olduğu bulunmuştur.

Çırak Karakavak (2006) tarafından yapılan bu çalışmada, üniversitede eğitimine devam eden öğrencilerinin, kendini gerçekleştirme düzeyleri ile ahlaki yargı yetenekleri arasında ilişki varlığını ve üniversite öğrencilerinin ahlaki yargı yetenekleri, bunları etkileyen faktörleri karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir. Araştırmanın örneklemi, İnönü Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Eğitim Fakültesi ve Mühendislik Fakültesinin birinci ve dördüncü sınıflarına devam eden, oranlı küme örnekleme yöntemi ile seçilen 638 öğrenciden oluşmuştur. Bağımlı değişken olan ahlaki gelişim seviyesini belirlemek için “Değerlerin Belirlenmesi Testi” kullanılmıştır. Bağımsız değişkenlerden olan kendini gerçekleştirme düzeyini ölçmek üzere Kişisel Yönelim Envanteri ve demografik özellikleri belirlemek amacıyla Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Analizler sonucunda, üniversite öğrencilerinin ahlaki yargı yeteneği puanlarını etkileyen özellikler incelendiğinde, annenin okuryazar veya ilköğretim mezunu olmasına göre farklılıklar olduğu bulunmuştur. Ahlaki yargı yeteneği puanlarında üniversite öğrencilerinin, zamanı iyi kullanma, kişisel yönelim envanteri ve desteği içten alma düzeyleri alt boyutu puanları arasında anlamlı bir farkın olduğu; birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin arasında ise, anlamlı bir farkın olmadığı saptanmıştır.

Şengün (2006)'ün Samsun ilinde, lise son sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, ahlaki yargı ve düşünceleri etkilediği düşünülen bazı etkenler incelenmiştir. Alan araştırmasına, random yöntemiyle seçilen 500 lise son sınıfa devam etmekte olan öğrenci dahil edilmiştir. Araştırmanın verileri, Ahlaki Öykü Örnekleri ve Kişisel Bilgi Anketi ile toplanmıştır. Verilerin analizi ki kare testi ile yapılmıştır. Analizlerin sonucu; öğrencilerin ahlaki düşünce ve yargıları arasındaki ilişki her bir öyküde başarı durumuna, dindarlık düzeyine, cinsiyet ve lise türüne göre farklı sonuç vermiştir. Fakat öğrencilerin ahlaki düşünce ve yargıları arasında yaşamının büyük bir bölümünü geçirdiği yerleşim yerine göre ilişkinin üç öyküde de anlamlı olmadığı görülmüştür.

Seçer vd. (2006) okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerinin anne tutumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerini tespit eden resimler ve Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğini kullanmışlardır. Araştırma örneklemini olarak okul öncesi eğitime devam eden 302 çocuk ve annesini almışlardır. Araştırma sonuçlarında, aşırı koruyucu olan annelerin çocuklarının hem çevrede otorite figürü yoksa kuralların ihlal edilebileceği yargısında olduklarını hem de sosyal kuralları daha az önemsedikleri söylenebilir. Ayrıca demokratik tutum gösteren annelerin çocuklarının demokratik tutum göstermeyen annelerin çocuklarına göre ahlaki kuralları daha fazla ciddi algıladıkları görülmektedir.

Seçer ve Sarı (2006) okul öncesi eğitime devam eden ve okul öncesi eğitime devam etmeyen çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerini farklı değişkenler açısından karşılaştırmalı olarak analiz etmişlerdir. Çalışmaya okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60 çocuk ile okul öncesi eğitim kurumuna devam etmeyen 60 çocuk olmak üzere toplam 120 çocuk katılmıştır. Smetana (1981) tarafından geliştirilen 10 resim kullanılarak yapılan veri toplama çalışması sonunda elde edilen bulgulara göre, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili otorite yokluğu, kural yokluğu ve genelleme alt boyutlarında yüksek puanlar elde ettikleri görülmüştür. Çalışmanın özü, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuklar ahlaki ve sosyal kuralları içselleştirmişlerdir.

Seçer ve Yaşa (2006) tarafından yapılan araştırmada okul öncesi dönemdeki yavaş doğrucu (reflektif), hızlı doğrucu, yavaş yanlışı ve hızlı yanlışı (impulsif) bilişsel tempoya sahip çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgileri karşılaştırılmıştır. Araştırmada çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerini değerlendirmek için 10 resim kullanılmıştır. Çocukların hangi tür bir bilişsel tempoya sahip olduğunu tanımlamak için Kansas Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklar İçin Düşüncelilik-İçtepisellik Ölçeğinin A formu kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; impulsif ve reflektif çocukların ahlaki ve sosyal kural ciddiyet alt boyutu puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Diğer yandan ahlaki ve sosyal kural otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme ve ceza alt boyutları puan ortalamaları, impulsif ve reflektif çocuklarda anlamlı bir farklılık oluşturmamıştır (Akt. Giren, 2008).

Topbaşı (2006)'nın yaptığı, "Okul Öncesi 6 Yaş Grubu Çocukların Ahlâki Gelişiminde Dramanın Yeri ve Önemi" konulu araştırmasında drama ile eğitimin gerekliliği ve dramanın teorik temelleri üzerinde durulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, drama tekniğinin kullanılması, günümüz eğitimi açısından acil bir ihtiyaç olarak görülmüştür. Teorik olarak öne sürülen görüşlerin, bir alan çalışması ve bunun neticesinde hazırlanacak raporlarla desteklenme imkânı olmamıştır. Topbaşı, araştırmasının sonucunda; okul öncesi eğitimde drama ile ahlâkî eğitimin ve değerlerin verilmesi noktasında daha ileri düzeyde uygulamalı proje çalışmaları ve bu konu ile ilgili araştırmaların yapılması hususunda bir öneri sunmuştur.

Çeliköz ve diğ. (2008), tarafından yapılan araştırmada, çocuk yuvasında ve ailesi ile beraber yaşamını sürdüren çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgi algıları karşılaştırılmaktadır. Araştırma, ailesi ile beraber yaşamını sürdüren 60 çocuk ve çocuk yuvasında yaşamını sürdüren (4-5 yaş) 30 çocuk ile yürütülmüştür. Araştırma sonucunda, ailesi yanında kalan çocukların çocuk yuvasında kalan akranlarına göre ahlaki ve sosyal kuralları daha fazla önemsedikleri ve ahlaki kuralları genellenebilir ve otorite veya kuraldan bağımsız olarak gördükleri söylenebilir. Ayrıca araştırmanın cinsiyet ile ilgili sonuçlarında, ailesi ile yaşayan erkek çocukların çocuk yuvasında

yaşayan erkek çocuklarına göre ahlaki kurallarla ilgili anlayışı farklılaşırken kız çocukların ise sosyal kurallarla ilgili anlayışının farklılaştığı görülmektedir.

Özyürek ve Şahin (2010) yaptıkları çalışmada çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışlarını anne babaların demografik özellikleri ve aile yapısı bakımından incelenmesi amaçlanmıştır. Örneklem olarak, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden altı yaşında 120 çocuk alınmıştır. Sonuç olarak; anne babanın yaşı, meslekleri ve öğrenim durumu ile çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Anne yaşı ve baba mesleğinin çocukların sosyal kural yokluğu puanı üzerinde ve çocuğun bakımı ile sorumlu olan kişilerin, çocukların ahlaki genelleme puanı üzerinde anlamlı düzeyde etkili olduğu saptanmıştır.

Sarıçam ve Halmatov (2012) okul öncesi eğitime devam eden 50 ve okul öncesi eğitime devam etmeyen 50, toplam 100 altı yaş çocuğun ahlaki ve sosyal kural bilgisi algılamalarını karşılaştıran çalışmalarında Smetana (1981) tarafından geliştirilen ASKA ölçeği kullanmışlardır. Ortaya çıkan bulgulara okul öncesi eğitime devam eden altı yaş grubu çocukların devam etmeyen yaşlıtlarına göre ciddiye, otorite, kural yokluğu, geneleme, ceza tutumuna ilişkin ahlaki kuralları algılamada daha başarılı olduğu saptanmıştır.

2.1.4. Sosyal Kural ve Gelişimi ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Gürkan (1979) yapmış olduğu araştırmasında okul öncesi eğitimin ilkokula başlayan çocuklardaki etkisini incelemeyi düşünmüştür. Birinci sınıfa başlayan okul öncesi eğitim almış çocukların ve okul öncesi eğitim almamış çocukların sosyal uyum becerileri araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre okul öncesi eğitim almış çocukların sosyal davranışlar yönünden daha başarılı, uyumlu oldukları görülmüştür.

Smetana (1984)'nın 13–27 ve 18–40 ay arası 173 çocuğun ahlaki ve sosyal kurallara tepkisini karşılaştırdığı araştırması, küçük çocuklarda ahlaki kuralların ihlallerine, büyük çocuklarda ise sosyal kural ihlallerine rastlandığını göstermiştir. Sosyal kurallara verilen tepkiler, ahlak kurallarına verilen tepkilere göre daha az farklılık göstermiştir. Ayrıca Smetana (1984)'nin çalışmasına göre çocuklar, ahlaki

da içeren sosyal bilgilerini yetişkinler, akran ve kardeşleriyle olan etkileşimleri sonucunda öğrenmektedirler.

Tisak ve Turiel (1984) 6, 8 ve 10 yaş grubu çocuklarda yaptıkları araştırmada, ahlaki kuralların sosyal kurallardan daha önemli olduğuna ulaşılmıştır. Çocuklar ahlaki kuralların algılanmada hem sonuçlara hem de toplumsal ilişkilerin düzenlenmesine odaklanmıştır; sosyal kurallar için sadece sonuçlara dayanmaktadırlar. Araştırmada çocukların çoğu ahlak ve tedbir için alınan kuralların faydalı, ihlalin yanlış olduğunu belirtmiştir.

Çınar (1990) tarafından yapılan araştırmada, çocukların sosyal gelişimlerinin üzerinde okul öncesi eğitimin etkisi incelenmiştir. Araştırmada, cinsiyetin ve çocukların yuvada geçirdikleri zamanın sosyal gelişime olan etkisi araştırılmıştır. Araştırmaya 4 yaş grubu seçilmiş ve 5 yuva dahil edilmiştir. Denek grubu orta sosyo-ekonomik düzeyden seçilmiştir. Gözlem yoluyla çocukların davranışları saptanmıştır. Araştırma sonucunda, okul öncesi yuvalarının çocukların sosyal gelişimini etkilediği saptanmıştır. Eğitimsel yuvalara devam eden çocuklar, geleneksel yuvalara devam edenlere oranla daha yüksek sosyal iletişim göstermişlerdir. Sosyal gelişimine etki eden ikinci değişken çocuğun cinsiyeti olarak bulunmuştur. Yuvada geçirilen zamanın sosyal gelişim üzerinde etkisinde anlamlılık bulunmamıştır. Çocukların cinsiyetleri ve yuvaların amaçları sosyal davranışları belirleyen değişkenler olduğu bulunmuştur.

Uysal (1996) 5-6 yaş okul öncesi eğitime devam eden çocuklarda drama çalışmalarının sosyal gelişim üzerinde etkilerini araştırmıştır. Uysal, daha önce drama eğitimi almadığı tespit edilen 48 çocukla çalışmıştır. Çocukları deney ve kontrol grupları şeklinde ayırarak 24 kişilik grupları oluşturmuştur. 12 haftalık yaratıcı drama programı deney grubuna uygulanmıştır. Uygulama öncesi ve sonrasında deney ve kontrol gruplarında yer alan her öğrenci için öğretmenleri tarafından doldurulan Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Programı Kontrol listesinin sosyal gelişime ait olan gözlem formu verilerin değerlendirilmesi sonucunda deney grubundaki çocukların sosyal gelişim alanına dramanın olumlu katkısı olduğu gözlenmiştir.

Kochanska, Clark ve Goldman (1997) tarafından yapılan çalışmada annelerin ebeveynlikleri ve çocuklarına karşı davranışları 103 denek üzerinde annelerin tutumlarının çocuklarının gelişim puanları üzerine etkisi incelenmiştir. Olumsuz duygusallık ve hoşnutsuzluk derecesi yüksek olan annelerde çocukların daha savunmasız ve kızgın davrandıkları aynı zamanda, daha az güvenli bağlanma ve kuralları daha az içselleştirdikleri gözlenmiştir. Denetimi yüksek olan annelerin ise çocuklarının daha güvenli oldukları ve bağlılık kurallarının daha iyi yerleşmiş olduğu gözlenmiştir. Annelerin kişiliğindeki sosyalizasyon özelliklerinin çocuğun uyum sonuçlarını etkilediği saptanmıştır.

Uğur (1998) okul öncesi eğitimin sosyalleşme üzerindeki etkisini ortaya koyma amacıyla yaptığı incelemesinde devlet ve özel okul öncesi eğitim kurumlarında okul öncesi eğitime devam eden ve okul öncesi eğitime devam etmeyen grup ile çalışılmıştır. Sosyometri tekniği araştırmada ölçme aracı olarak kullanılmıştır. İnceleme sonucunda, sosyalleşmede devlet okullarının özel okullara göre daha başarısız oldukları ve okul öncesi eğitim alan çocukların, almayanlara göre sosyalleşmede daha başarılı oldukları ortaya çıkmıştır.

Unutkan (1998) tarafından düzenlenen Aile Katılımlı Sosyalleşme Programında 5-6 yaş grubu çocukların aile katılımından destek alınarak sosyal gelişimlerini artırmak amaçlanmıştır. 30 çocuğa 15 deney ve 15 kontrol grubu olmak üzere 5 hafta boyunca uygulanan program sonucunda, anlamlı düzeyde fark ortaya çıkmıştır.

Çimen (2000) tez çalışmasında çocuğun cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısının, doğum sırası, okul öncesi eğitime gitme süresinin psiko sosyal gelişimlerinde farklılık oluşturup oluşturmadığını araştırmıştır. 180 çocuk ile sürdürülen araştırmada, bağımsız faaliyet gösterebilme, ev işleri, sorumluluk puan ortalamalarında cinsiyetin farklılık oluşturduğu ortaya konmuştur. Kardeş sayısı değişkeninin çocukların kendi kendini yönetme, fiziksel gelişim, sorumluluk puan ortalamalarında anlamlı bir farklılığa sebep olduğu görülmüştür. Çocukların okul öncesi eğitim kurumuna gitme süresine göre, psiko sosyal gelişim puanları

incelendiğinde fark oluşturan boyutların kendi kendini yönetme, ekonomik faaliyet ve genel puanları olduğu saptanmıştır.

Gazeloğlu Er (2000) yaptığı çalışmada anne baba tutumlarının ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin psiko sosyal gelişimlerine etkisi incelenmiştir. Psiko sosyal gelişim ölçeğinin alt boyutu olan ilgiler, kendi kendisini yönetme, fertler arası ilişkiler boyutunda araştırmaya katılan kız öğrencilerin psiko sosyal gelişim puanlarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Anne babanın eğitim ve ailelerin sosyal ekonomik düzeyleri arttıkça çocukların psiko sosyal gelişim ölçeğinde başarılı olma oranlarının da arttığı görülmüştür. Anaokuluna giden çocukların psiko sosyal gelişim ölçeğinde daha başarılı olduğu görülmüştür. Bir başka sonuçta ise demokratik tutuma sahip anne babaların çocuklarının fertler arası ilişkiler, kendi kendini yönetme ve ilgilerde otoriter tutuma sahip anne babaların çocuklarına göre daha başarılı oldukları bulunmuştur.

Dinç (2002) araştırmasında, çocukların cinsiyet, yaş ve okula devam etme süresi değişkenlerinin sosyal gelişim düzeylerini etkilediğini; 5 yaş çocuklarının 4 yaş grubu çocuklarına, kız çocukların erkeklere ve anaokulunda 2 yıl eğitim görenlerin 1 yıl eğitim görenlere göre sosyal gelişim düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenler, anaokullarında uygulanan planların sosyal davranışları kazandırmada etkili olduğunu ve okul öncesi eğitimin çocuğun sosyal gelişimine katkı sağladığı belirtmişlerdir.

Walker, Sue, Irving, Kym, Berthelsen ve Donna (2002)'nin cinsiyet farklılıklarının sosyal problem çözme yeteneklerine etkisini inceledikleri çalışmada, kızların yanıtlarının erkeklerden daha başarılı ve kızların stratejilerinin sözlü veya fiziksel saldırganlığı içerme ihtimalinin daha düşük olduğunu gösterdi.

Özgülük (2006) 5-6 yaş grubu çocukların katıldığı tam ve yarım gün eğitim veren okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan eğitim sürelerinin sosyal ve duygusal gelişimleri üzerindeki etkilerini ele aldığı çalışmasında; çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerinin sosyoekonomik düzeye, cinsiyete ve eğitim programı türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre,

sosyal ve duygusal yönden tam günlük eğitim programına devam eden çocukların daha gelişmiş oldukları tespit edilmiştir. Sosyoekonomik düzey, çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerini olumlu yönde etkilemektedir. Diğer bir sonuç ise, çocukların cinsiyetleri sosyal ve duygusal gelişimlerini etkilememektedir.

Giren (2008) Kendini Kontrol Eğitimi Programının (Second Step A Violence Prevention Curriculum for Preschool / Kindergarten) okul öncesi dönemdeki 5–6 yaş grubu çocukların tepki süresi, hata sayısının ahlaki ve sosyal kural algısı puanlarına etkisini incelemek amacıyla yapmıştır. Araştırmaya 34 çocuk katılmış, 17 çocuk deneme grubu, 17 çocuk da kontrol grubu ayrılmışlardır. Sonuçlara göre, Kendini Kontrol Eğitimi uygulamasının deneme grubu çocukların sosyal kuralların genellenebilirliği ile ilgili algılarında olumlu bir gelişme sağladığı gözlenmiştir. Kontrol grubu çocukların ise sosyal kurallarda, kurallara bağlılığının daha fazla olduğu görülmüştür. Deneme ve kontrol grubu çocukların sosyal kuralların uygulanmasında otoriteye bağlı olmadıkları, otorite olmayan ortamlarda da kurallara uygun davranılması gerektiği algısına sahip oldukları araştırmanın bulguları arasındadır.

Hatunoğlu, Halmatov ve Hatunoğlu (2012) ailelerin sosyo ekonomik düzeylerine göre okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgileri algılarını incelemiş, anasınıfına devam eden 100 çocuk ve aileleri ile çalışmıştır. Araştırma sonucunda sosyo ekonomik düzeyi yüksek olan ailelerin çocuklarının ahlaki kural bilgisi alt boyutlarının tümünde lehine oranında anlamlı farklılık çıktığı görülmüştür. Aynı şekilde sosyal ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme ve ceza boyutlarında da sosyo ekonomik düzeyi yüksek ailelerin çocukları, düşük olan ailelerin çocuklarına göre yüksek puan almışlardır.

Güler (2015) yaptığı araştırmada, Sosyal Oyun Eğitim Programının okul öncesi dönemdeki 48-69 aylık çocukların ahlaki ve sosyal kural algılarına etkisini incelemiştir. Araştırmaya 22 çocuk deney grubu, 23 çocuk da kontrol grubu olmak üzere toplam 45 çocuk katılmıştır. Deney grubu olarak seçilen gruba program sekiz hafta boyunca, haftada üç gün olmak üzere uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, deney ve kontrol grubundaki çocukların Sosyal Kural Algısı Ölçeği'nin

ciddiyet ve ceza alt boyutuna ait ve ön test puan ortalamaları ile düzeltilmiş son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olmadığı bulunmuştur. Sosyal kural algısı ölçeğinin kural yokluğu alt boyutunda deney ve kontrol grubu ön testleri arasında farklılık anlamlı bulunmazken genelleme boyutuna ait deney ve kontrol grupları ön testleri arasındaki farklılık anlamlı olarak gözlenmiştir.

2.2 Aile İşlevleri

2.2.1. Ailenin Tanımı

Devlet Planlama Teşkilatı “Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu” aileyi; kan bağılılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı hanede yaşayan üyelerden oluşan, bireyin ekonomik, psikolojik, cinsel ve sosyal gereksinimlerinin sağlandığı, topluma uyum ve katılımlarının karşılandığı ve düzenlendiği temel bir toplumsal öge olarak açıklamaktadır.

T. C. Anayasası'nın (1961) 35. Maddesi ve (1982) 41. Maddesinde “Aile toplumun temelidir” ibaresiyle önemli bir anlam yüklenen aileye, “her ulusun yapı taşı, uygarlaşma ırmağını besleyen kaynak, her şeyi bir arada tutan bir yapıştırıcı” olarak da bakılmaktadır (Topçuoğlu, 2001).

Kendini oluşturan bireylerin karmaşık etkileşimleriyle meydana gelen aile, açık bir sistemdir. Eksiksiz bir aile, en az üç bireyden oluşur. Her aile üyesi, aile de yaşayan diğer üyelere ilişkiler yoluyla bağlıdır. Ailede karşılıklı ve dönüşümlü olarak birbirini etkileyen, karmaşık ilişkiler yapısı şeklinde bir düzen meydana çıkmaktadır (Özgüven, 2000).

2.2.2. Ailenin Özellikleri

Her aile kendine özel niteliklere sahip olmakla birlikte, tüm ailelerin barındırdığı standart özellikler aşağıda sıralanmaktadır:

Aile, duygusal bir temele dayanmaktadır: Ailenin temelinde doğuştan gelen yapımız gereği var olan karmaşık duygular yer almaktadır. Bunlar türünü sürdürme eğilimi, annelik, babalık ve arkadaşlık duygularıdır. Bu duygular, sevgiden, bir etnik

kümeye ait olma isteğine, eşlerin merhamet duygularından ailenin ekonomik güvenliğine, bireysel amaçlara kadar varan ve toplumsal etkileşimler sonucu doğan, birbirine bağlı, ikincil duygularla pekiştirilmektedir.

Aile şekillendirme özelliğine sahiptir: Çocuğun benlik yapısı aile içinde geliştiğinden birçok huy ve özelliklerde ailede kazanılmaktadır. Çocuğun sosyalleşmesi aile içinde başlamaktadır.

Ailenin kapsamı sınırlıdır: Biyolojik şartlar altında aile sınırları belirlenmiş bir genişliğe sahiptir ve şekillenmiş toplumsal grupların en küçüğüdür. Bu durum, özellikle çağdaş yaşayan toplumlarda çekirdek aileler için geçerlidir.

Aile toplumsal yapı içerisinde çekirdek niteliği taşımaktadır: İlkel toplumlarda olduğu gibi bütün sosyal yapılar da aile birimlerinden oluşmaktadır. Çağdaş toplumlarda aile bu özelliğini kaybetmektedir ancak sosyal sınıflar içinde kısmen çekirdeklik özelliğini devam ettirme eğilimi göstermektedir.

Aile üyelerinin sorumlulukları vardır: Üyelerinin birbirlerinden yaşam boyu devam eden beklentileri vardır. Bu durumda aile erkeği, özellikle de kadını, kendilerinden çok etrafındaki üyeler için görevler yapmaya yönelir.

Aile, toplumsal kurallarla çevrilidir: Aileyi toplumsal yasaklar ve yasalar şekillendirmektedir. Evlilik kurumu kurallarla belirlenmiş bir hukuksal anlaşmadır. Eşlerin, bu kuralları değiştirme hakları yoktur ve bu kurallara uymak zorundadırlar. Evlilik hukuki bir ilişki ile başladığından yine hukuki bir uygulama ile bitmek zorundadır.

Ailenin hem sürekli hem de geçici bir özelliği vardır: Bir kurum olarak aile evrensellik ve süreklilik özelliği göstermektedir. İki kişinin oluşturduğu bir kurum olarak aile, toplumdaki diğer yapılar içinde en geçici özellik taşıyandır. Oluşan durum ailenin toplumda yerinin belirlenmesini güçleştirmektedir (Yörük,2012).

2.2.3. Anne Baba Tutumları

Tutum, kişinin bir durum ya da nesneye karşı tecrübe, güdü ve bilgilerine dayanarak geliştirdiği bir yönelim olarak açıklanabilir. Tutumlar, yaşantılardan oluşmaktadır ve bireyin davranışlarını şekillendirmeye yarayan bir özelliğe sahiptir. Olumlu ya da olumsuz tutumlar, kişinin eğitimi, doğumdan itibaren yaşadığı aile çevresi ve anne baba ya da diğer insanları algılama biçimine bağlı olarak geliştirilir (Özyürek ve Tezel Şahin, 2010).

Anne ve babaların, çocukların gereksinimlerini özenle karşılayabilmeleri için, doğumdan başlayarak onlarla iletişim haline olmaları gerekir. Bu iletişim, doğumdan sonraki ilk saatlerde başlayan fiziksel beraberlikle kurulur. Annesinden süt emen bebek, onun beden sıcaklığını ve ten kokusunu hissederken, aynı zamanda ihtiyacı olan duygusal besiyi de almakta ve iletişim ağının temelleri atılmaktadır. İhtiyaçları tümüyle karşılandığında çocuğun kendine ve çevreye olan güveni oluşur. Çocuğun dünyasında aile ile sağlanan iletişim büyük önem oluşturur. Sorunlarına çözüm bulmaları için anne baba ve çocuk üçgeninde, tarafların duygu ve düşüncelerini birbirlerine aktarmaları ve başarılı bir diyalog kurabilmeleri hâlinde mümkün olmaktadır (Yavuzer, 1998).

Aile yüz yüze ilişkilerin en yoğun yaşandığı bir yerdir. Anne babaların tutumları çocukların ahlak gelişimini, içe dönük veya dışa dönük, etkin ya da edilgen, bağımlı ya da özerk, uyumlu veya uyumsuz bir kişilik oluşturmalarını etkiler (Çağdaş ve Şahin Seçer, 2007).

Demokratik Anne Baba Tutumu

Demokratik tutum, çocukların ihtiyaçlarına karşı duyarlı davranılmasını amaçlayan bir tutumdur. Demokratik anne baba tutarlı, kararlı ve güven vericidir. Aile içinde uyulması gereken sınırlılıklar belirlenir ve çocuğa anlayabileceği bir şekilde açıklanır. Çocuğa sınırlılıklara uyması için rehberlik edilir. Ancak uymadığı zaman bazı yaptırımlar uygulanır. Çocuğun görüş ve düşüncelerine değer verilir. Çocuğun uygun isteklerini belli bir düzeyde özgürce yapmasına izin verilir. Çocuk

sorumluluk duygusu ve bağımsız bir kişilik yapısı geliştirebilmesi için desteklenir (Çağdaş ve Şahin Seçer, 2007).

Güven verici bir tutumla yetişen çocuklar, çevresine saygılı, sınırları bilen, yaratıcı, etkin düşünebilen, ilişkilerinde aktif olabilen, fikirlere karşı saygı gösterebilen, inançlarının arkasından gidebilen ve gerektiğinde savunabilen, atılgan, kişilik açısından dengeli, kurallara ve otoriteye karşı körü körüne bağlı kalmayan, anlaşılır, sosyal bir birey olarak yetişir (Yörükoğlu, 2010).

Otoriter Anne-Baba Tutumu

Aşırı baskılı, otoriter tutum, çocuğun kendine olan güvenini azaltan ve kişiliğine olumsuz etki eden bir tutumdur. Bu tutumda, anne baba esnek olmayan bir disiplin ve kurallar bütünü sergiler. Çocuğun her söyleneni yapmak zorunda olduğu hissettirilir (Yavuzer, 1998).

Otoriter tutumda sık uygulanan ceza, çocuğun kendisine olan güven duygusunun gelişmesini engelleyerek çekingen bir kişilik geliştirmesine ya da saldırgan davranışlar sergilenmesine sebep olabilir. Dayak gibi fiziksel cezaları yaşaması, kendisine olan özsaygısının azalmasına sebep olabilir. Otoriter tutumda çocuğun bağımsız davranışlarının engellenmesi çocuğun kendisini başkalarına bağımlı hissetmesine ve dıştan denetimli olmasına neden olabilir. Bu durum çocuğun başkaları ile olumsuz sosyal ilişkiler kurmasını ve içinde bulunduğu sosyal çevreye uyum sağlamasını zorlaştırabilir (Çağdaş, 2003).

Koruyucu Anne-Baba Tutumu

Koruyucu tutum çocuğa hareket etme serbestliği yaratmayan, başına bir şey gelir korkusuyla onu hiç yalnız bırakmayan denetleyici bir tutumu ifade etmektedir. Bu tutum çocuğun anneye bağımlı olmasına, kaygılı ve güvensiz yetişmesine sebep olabilmektedir (Aydın, 2017).

Aşırı koruyucu tutum içindeki anne, çocuğun ağlamasına dayanamaz, sık sık doktora götürerek sağlık kontrolünden geçirir. Çocuğu kucağından indirmez ve yanından uzaklaşmasına tahammül edemez. Kendi ihtiyaçlarını kendisinin

karşılmasına imkân vermez. Kendi kendine yemesine fırsat vermek yerine, elinde tabak arkasında dolaşır. Çocuğu bebek gibi kendi elleriyle besler, çiğneyebilecek duruma geldiği halde katı yiyecekleri vermekten kaçınır. Çocuğun mikrop kapıp hastalanacağı ya da bir kazaya uğrayacağından korkar. Arkadaşları ile oynamasını ve bağımsız hareketlerini engeller. Aşırı koruyucu tutum içindeki anneler, çocuklarının kendilerinden ayrı bir birey olduğunu ve bağımsızlıklarını kazanmaları gerektiğini algılayamazlar. Böylece çocuğun bağımlılığını uzatırlar. Bu durum çocukta güvensizlik duygusuna neden olduğu için çocuk anneden ayrı kalmak istemez ve güvenceyi annesine bağımlı kalmakta bulur (Çağdaş, 2003).

İlgisiz Anne-Baba Tutumu

Bu tutumu benimseyen aileler çocuğun temel ihtiyaçlarına karşı ilgisiz, sevgi ihtiyacını karşılamakta yetersiz, çocukların davranışlarını kontrol noktasında gevşek tutum sergileyen ve disiplin anlayışının neredeyse olmadığı davranış şeklini gösterirler. Bu tutumda ailesinin bilgi ve tecrübesine ihtiyaç duyan çocuğa karşı, kendi haline bırakılarak umursamaz tavır takınılmıştır. Çocuk ilgi, alaka, sevgi ve kontrolden yoksun durumda bırakılmıştır (Aydın,2017).

Bu kayıtsız ve ilgisiz tutum ebeveynlerin bireyi görmezlikten gelme, tek başına bırakma ve umursamama biçiminde dışlamalarıdır. İstismar türlerinden duygusal istismara neden olan ilgisiz tutumda çocuk anne baba arasında iletişimsizlik mevcuttur. Anne babanın ilgisizliğiyle çocuğun hem kendisine hem de yakın çevresine arkadaşlarına zarar verme ve suça meyletme davranışı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Yavuzer, 2004).

Dengesiz ve Tutarsız Anne-Baba Tutumu

Tutarsızlık, alınan kararlara uyulmaması anlamına gelir. Anne babalar için en büyük güçlük, tutarlı ve istikrarlı davranmaktır. Tutarsızlık anne ve babanın kararlarının değişmesi olabildiği gibi, anne ve babanın ceza ve eğitim davranışlarının çatışması şeklinde de gerçekleşebilir. Tutarsız tutumda, anne baba çocuğa zaman zaman sert tepki verseler de, kararsız davrandıkları için çocuklarını fazla etkileyemezler. Tutumları aşırı hoşgörülü ile sertleşme arasında gidip gelir. Tutarlı

davranışlar sergilemek isteyen anne babaların, koydukları kuralların etkilerini görebilmek için istikrarlı davranıp söylediklerini uygulamaya özen göstermeleri gerekmektedir (Özyürek ve Tezel Şahin, 2010).

2.2.4. Aile İşlevleri

Her biri ayrı rol beklentilerine, yeteneklere ve kişiliğe sahip olan iki ya da daha fazla kişiden oluşan bir topluluğa aile denir. Aileler özünde aynı işlevlere sahip olmasına rağmen, her ailenin içinde yaşayan kişi tektir. Diğerleri farklı özgeçmişe ve özelliklere sahiptir. Ailenin temel bir kurum olarak betimlendirilmesinin iki sebebi vardır:

1. Soyun devamını sağlayan üreme işlevine sahip olması,
2. Ekonomik, sosyal kontrol, eğitim, din ve boş zaman gibi faaliyetlerinin kökenini aile hayatından alması.

Örf ve adetler aile üyelerin aile içinde alacağı rolleri belirtmiş olsa bile üyelerin sahipleneceği roller aile tipine ve toplumlara göre farklılık gösterebilir. Çünkü her toplumda aile üyelerine yönelik rol beklentileri farklıdır. Aile biçimleri toplumdan topluma değişse de esas işlevler tüm toplumlarda geçerlidir (Bulut,1993).

McMaster Aile Fonksiyonları Modeli'nde aile işlevleri 7 ana başlıkta toplanmıştır. Bu işlevler aşağıda verilmektedir (Miller, Ryan, Keitner, Bishop, Epstein, 2000).

Problem Çözme, Sorun çözme boyutu bir ailenin sorunları, etkili aile işlevlerini koruyan düzeyde çözüme ulaştırma becerisi olarak tanımlanmaktadır. Bir aile problemi, ailenin çözüm bulmada zorluk çektiği ve ailenin bütünlüğünü ve işlevsel kapasitesini tehdit ediyorsa sorun olarak görülür. Eğer aileler bazı devam eden çözümlenmemiş zorlukları ailenin bütünlüğünü ve işleyişini tehdit etmiyorsa sorun olarak dikkate alınmaz.

Sorunlar kavramsal olarak araçsal ve duygusal tiplere bölünür. Araçsal sorunlar, para yönetimi veya yaşanacak yere karar verme gibi günlük hayatın

içindeki gündelik problemlerdir. Duygusal sorunlar, duygular ve duygusal deneyimler ile ilgili olanlardır.

İletişim, bir ailenin içinde bilgi alışverişinin nasıl yapıldığıdır. Odaklanılan sözlü alışveriştir. Aile içi iletişimde sözsüz olmayan iletişim de çok önemlidir, ancak yanlış yorumlama potansiyeli ve bu tür verilerin araştırma amaçlı toplanması ve ölçülmesinin zorluklarından dolayı hariç tutulmuştur. İletişim de araçsal ve duygusal alanlara ayrılmıştır. Problem çözmeye olduğu gibi, iki alan arasında örtüşme olabileceği gibi, bazı aileler duygusal iletişimle belirgin güçlükler sergilerken araçsal iletişimde çok iyidir.

Roller, aile rolleri, bireyin aile işlevlerini yerine getirdiği tekrarlayan davranış biçimleri olarak tanımlanmaktadır. Bunlar, yemek pişirme veya çöpü çıkarma gibi rutin aile görevleridir. Model yukarıda belirtildiği gibi aile işlevlerini araçsal ve duygusal alanlara böler. Buna ek olarak, işlevler iki ayrı alana daha da bölünmüştür: gerekli aile işlevleri ve diğer aile işlevleri. Gerekli aile işlevleri, ailenin işlevsel olması için sürekli ilgilenilmesi gerekenleri içerir. Bu işlevler araçsal, duygusal veya ikisinin birleşimi olabilir. Diğer aile işlevleri, aile işlevleri için sürekli gerekli değildir; ancak, her ailenin yaşamında, değişen derecelerde ortaya çıkmaktadır. Her bir işlev grubuna göz önüne alınması önemlidir.

Duygusal Tepki Verebilme, ailenin uygun şekilde ve uygun duygu miktarı ile bir dizi uyarana yanıt verme yeteneği duygusal tepki verebilme olarak tanımlanmaktadır. Duygusal tepki verebilme boyutu nitelik açısından, aile üyeleri deneyimledikleri tüm duyguları ifade edebiliyor mu? Verilen duygusal tepki duygu, uyarıcı ve durum bağlamında uyumlu mu? Soruları bağlamında incelenir. Aynı zamanda duygusal tepki verebilme boyutu nicelik açısından bakıldığında tepkinin derecesine odaklanılır. Makul veya beklenen tepki verme durumundan, aşırı yanıt verme durumuna ya da yanıt vermeme durumuna kadar devam eden bir süreklilik olarak görülür.

Gereken İlgii Gösterme, ailenin, aile bireylerinin faaliyetlerine ve çıkarlarına bir bütün olarak ilgi gösterme ve değer verme düzeyi gereken ilgiyi gösterme olarak tanımlanır. Bu boyut, aile üyelerinin kendilerine ve diğer aile üyelerine ne kadar ilgi gösterdiklerine odaklanmaktadır. Bununla birlikte, gereken ilgiliyi gösterme boyutu sadece ailenin birlikte ne yaptığına değil, aile üyeleri arasındaki ilginin düzeyine de atıfta bulunmaktadır.

Davranış Kontrolü, davranış kontrol boyutu, bir ailenin üç durum türünde benimsediği davranış kalıpları olarak tanımlanır. Birincisi, aile üyelerinin davranışlarını izlemesi ve kontrol etmesi gereken fiziksel olarak tehlikeli durumlardır. İkincisi, psikobiyojik ihtiyaçları ya da yeme, içme, uyku, cinsel ilişki ve saldırganlık gibi dürtüleri ifade etmeyi içeren durumlardır. Üçüncüsü hem aile üyeleri hem de ailenin dışındaki kişiler arasında kişilerarası sosyalleşme davranışlarını içeren durumlardır.

Genel Fonksiyonlar, yukarıda tarif edilen aile işlevi boyutlarının bir ya da daha çoğu ile ilişkili olan, aile üyeleri arasındaki karakteristik ya da ortak etkileşimleri ifade eder. Genel işlevler, bütün aileyi ya da aile üyelerindeki kaygıyı ifade eder ve aile işlevinde bozulmaya neden olabilir. Aileler karmaşık sistemlerdir ve genel işlevler boyutu ailedeki işlevsizliğin başlıca nedenini tespit etmemektedir. Bazı aileler için genel işlevler işlevsel olamayabilirken bazı aileler için oldukça işlevsel olabilir.

Aileyi işlevlerine göre sınıflandıranlar, ailenin işlevlerini yerine getirip getirmemesini dikkate alarak aileyi, sağlıklı aile ve sağlıklı aile olmak üzere ikiye ayırmaktadırlar. Bu ailelerin özellikleri aşağıda incelenmektedir.

Sağlıklı Ailelerin Nitelikleri

Sağlıklı aileler de üyeler, aile iletişiminden memnundur ve psikolojik olarak sağlıklıdır. Az çatışma vardır, gelişimsel değişikliklere kolay ve başarılı bir şekilde uyum sağlarlar, stresli olaylarla baş edebilirler. Bu ailelere “sağlıklı”, “iyi işlevsel”, “güçlü” denilir. Bir kriz karşısında kendilerini toparlayabilen bir aile fonksiyonu

sergilerler. Aile sisteminde sorun az olur ve standart şartlarda fonksiyonlarını iyi yerine getirirler (Yörük,2012).

Sağlıklı ailenin işlevlerini Ebert Stinnett ve Defain şöyle sıralamaktadırlar:

1. Duyguları Paylaşma: Üyelerinin birbirlerine karşı olumlu ve olumsuz duygularını ifade etme özgürlüklerine sahiptirler.

2. Duyguları Anlama: Aile üyeleri diğer aile üyeleri tarafından anlaşıldığı duygusunu hisseder.

3. Bireysel Farklılıkları Kabullenme: Bireysel farklılıklar aile içinde hoşgörülü ile karşılanır.

4. İlgı ve Sevgi Duygularının Gelişimi: Üyeler birbirlerine ilgi ve sevgiyle etkileşimde bulunurlar. Bu durum, aile üyelerinin değerli oldukları duygusunu hissetmesini sağlar.

5. İş birliğı: Aile işlevlerini etkili bir şekilde yerine getirmek için aile üyeleri iş birliğı yapmaya isteklidir.

6. Mizah Duygusu: Üyeleri aile içindeki yaşanmışlıklarla ilgili olarak espri yapma özelliğıne sahiptirler.

7. Temel Gereksinimleri Karşılama: Hayatın devamı için gerekli olan yiyecek, giyecek ve barınma gibi esas ihtiyaçların sağlanması.

8. Problem Çözme: Demokrasiye uygun şekilde aile içinde çözülen problemler vardır.

9. İletişim: Sağlıklı iletişim kalıpları kurulan aile üyeleri mevcuttur.

10. Birlikte Zaman Geçirme: Aile birliğı duygusunu geliştirmek için birlikte vakit geçirme gibi sağlıklı fonksiyonlara sahiptirler.

11. Maneviyat: Kendi maneviyatlarından güç alan aile bireyleri vardır.

12. Başa Çıkma Becerileri: Aile problemlerini çözmeye çalışırken gerekli olan baş etme becerilerine sahiptir (Özatça,2009).

Sağlıksız Ailelerin Nitelikleri

Sağlıksız ailelerde her çocuğun farklı bir benliği olduğu; kapasitesi, becerileri, doğal eğilimleri ve ilgilerinin farklı olabileceği; çocuğun yönlendirilmesinin bu özelliklerine göre olması gerektiği bilinmez ve kabul edilmez. Bu sebeple çocuklar önceden belirlenmiş davranış kalıpları içine sokulmaya zorlanırlar. Bu anne babalar, çocuklarının da kendileri gibi korku ve endişe taşımalarını, eskiden kendilerinin sahip olamadığı mesleğe yönelmelerini arzu ettiklerinden sık sık bu konuda çocuklarına baskı yapmaktadırlar (Yörük,2012).

Sağlıksız ailelerde yetersiz kalan iletişimde, mesajlar dağınık veya gerçek anlamlarından farklı algılanabilir. Mesajın ifade edilişi ile cümle içeriği arasında bir uyumsuzluk olabilir. İletişim koordine edilemediği için bu aileler birbirleriyle az iletişim kurarlar veya mesajlar gerçek anlamlarından uzaklaşabilir.

2.2.5. Aile İşlevlerini Etkileyebilecek Etmenler

Ailenin Temel Nitelikleri

Her birey içinde doğup büyüdüğü sosyoekonomik ortamın bir ürünüdür. Her ortamda kabul gören davranışlar birbirinden farklıdır. Farklı sosyoekonomik gruplar, kültürel ve toplumsal konularda da değişik fikirlere sahiptir. Evlilikte başarının temellerinden biri de eşlerin öğrenim seviyelerindeki uyumdur. Eğitim seviyelerinde farkın çok olması, iletişim sorunlarına ve aralarında fark bulunan düşüncelere neden olabilir (Bilen, 2004).

Uyumu etkileyen diğer bir faktör eşlerin yaşıdır. Erken yaşlarda gerçekleştirilen evliliklerde eşlerin yaşamlarını düzenleyecek ortak düşünceye sahip olmamaları evlilikte sorunlara yol açmaktadır. Küçük yaşlarda gerçekleştirilen evliliklerde eş seçiminin çoğunlukla toplumun etkisi ile gerçekleştiği, beklentilerin ilerleyen zamanlarda değişebileceği ve uyumsuzlukların başladığı görülmektedir. Temelin sağlam olması için bireylerin belli bir olgunluğa ulaşmış evlenmeleri oldukça

önemlidir. Ayrıca ailede yaşayan birey sayısı da aile ilişkilerini, rol ve iletişim kalıplarını etkilemektedir. Bireyler arası ilişkilerin yapısı buna göre şekillenmektedir. Birey sayısının az olduğu ailelerde birbirlerini dinleme, rahat iletişim kurma, sorun ve gereksinimlerine çözüm üretme işlevleri daha kolay olmaktadır (Duyan, 2000).

Aile İçi İlişkiler

Aile içi ilişkiler, aile yaşamının anlaşılmasına yardımcı olmakta ve aile işlevlerinin sağlıklı ya da sağlıklı olmadığı göstermektedir. İletişim, karşılıklı sevgi, saygı ve iş birliği, aile işlevlerinin yerine getirilmesinde önemlidir (Bulut, 1993).

Evlilik şekli, eşler arasındaki iş birliği, duyguların ifade edilmesi, aile içindeki kavgalar, eşlerin çocuk bakımı- eğitimi ve cinsel uyumları, sosyoekonomik düzey ve eğitim durumları gibi bazı değişkenler aile ilişkilerini ve uyum düzeylerini şekillendirmektedir (Duyan, 2000).

Ailede Ruhsal Sorunlar

Ailede ruhsal sorunu olan bir kişinin varlığı aile işlevlerini çoğunlukla olumsuz yönde etkilemekte, böyle ailelerde üyelerin evlilik doyumundan ve işlevlerin yerine getirilmesinden hoşnut olmadıkları gözlenmektedir. Ruhsal sorunu bir kişinin bulunması aile yaşamı için bir sorun unsuru olmaktadır (Bulut, 1993).

Ailede Özü / Kronik Hastalığı Bulunan Üyenin Varlığı

Ailede kronik hastalığı, bedensel veya zihinsel özü olan bir kişinin bulunması aile yaşamı için bir tehdit olarak görülmektedir. Bu durum aile için sıkıntı yaratmakta, ev ve iş hayatlarında çeşitli problemlere neden olmaktadır. Bu duruma işyerindeki kişilerin ve aile bireylerinin gösterdiği tepkiler, kişinin aile ilişkilerinin bozulmasına yol açmaktadır. Böylece aile işlevleri sağlıklı hale gelmeye başlamaktadır. Ailenin aile sınırları, rol dağılımı ve yetki paylaşımı gibi özellikleri, aile üyelerinin ilişkilerinde görülen esneklik ya da katılık etmenleri, problem çözme biçimlerini ve gereksinimlerin karşılanmasını etkilemekte aile üyelerinin hastalıkla

üstesinden gelme güçlerini yıpratmaktadır. Tüm bunların sonucunda da aile işlevleri olumsuz yönde etkilenmektedir (Duyan, 2000).

2.2.6. Aile İşlevleri ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Elmacıoğlu (1992)'nin aile içi iletişimin gencin okul başarısına etkilerini incelendiği araştırmasında, 15-18 yaşları arasındaki 1049 gençle çalışılmıştır. Huzurlu aile ortamı ve aile ilişkilerinin sağlıklı olması gençlerin başarılı olmasındaki en önemli faktör olarak ifade edilmektedir. Başarılı olan gençlerin ebeveynlerinin sosyo ekonomik yönden mesleklerinin daha iyi olduğu ve üst kültür eğitim düzeyinde oldukları; sağlıklı iletişimin olduğu ailelerde yetişen gençlerin ise kişiliklerinin daha sağlıklı, okul başarılarının ve sosyal uyumun daha iyi olduğu çalışmanın diğer sonucudur (Akt. Özatça,2009).

Palabıyıkoglu, Azizoğlu, Özayar, Berksun (1993)'un çalışmalarında depresif, normal, intihar girişiminde bulunan, intihar girişimi olmayan kişiler ve ailelerini, aile işlevlerini algılama açısından karşılaştırılmaktadırlar. Aile Değerlendirme Ölçeği'nin kullanıldığı çalışmada, intihar girişimi grubu, aile işlevlerini normal ve depresif gruptan daha bozuk algılamaktadır. Diğer aile üyeleri ile gruplar arası karşılaştırma yapıldığında intihar girişimi grubunda problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme ve genel işlevler alt boyutları istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. İntihar girişimi olmayan depresif grup diğer aile üyelerinden anlamlı olarak duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü ve genel işlevler alt boyutlarında, aile işlevlerini sağlıklı algılamaktadır. Normal grupta ise diğer aile üyeleri arasında bir farklılık saptanmamaktadır.

Yılmaz (2001)'in anne babaların çocukları ile ilişkilerini incelediği çalışmasını ilköğretim, lise ve üniversitede eğitim hayatına devam eden 534 öğrenci ve aileleri oluşturmuştur. Araştırmanın sonucunda, eşler arasındaki uyum arttıkça ebeveynlerin çocuklarına gösterdikleri ilginin de arttığı; annelerin öğrenim düzeyi arttıkça annenin çocuğuyla ilgilenme derecesinin ve ilköğretim grubundaki çocuklarının okul başarılarının arttığı ifade edilmektedir. Eşler arasındaki uyumun, lise öğrencilerinde davranıştan memnun olma ve öz değer; üniversite öğrencilerinde ise atletik yeterlilik

ve anne baba ilişkilerini yordama da etkili olduğu görülmektedir. Her eğitim grubunda benlik algısını, ebeveyn kabul/ilgi/özerklik ve kontrol/denetleme boyutlarının anlamlı düzeyde etkilediği belirtilmektedir.

Ergenlerin aile işlevlerinin bazı değişkenler açısından incelendiği araştırmada, Burdur ilinde ortaöğretim ve lisede eğitimlerine devam eden 183 erkek ve 163 kız toplan 346 öğrenci örnekleme oluşturmaktadır. Araştırmanın sonuçlarında, içe dönüklük ve dışa dönüklük özellikleri ile yalnızca gereken ilgiyi gösterme alt boyutunun anlamlı olduğu, sağlıksız ailelerin çocuklarının daha dışa dönük olduğu, evlilik ve cinsiyet değişkenlerinin dışa ve içe dönüklüğü etkilemediği ifade edilmektedir. Evli olan ailelerin boşanmış veya ayrı yaşayanlara göre problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme ve genel işlevler alt boyutlarında daha sağlıklı işlevlere sahip oldukları, anne veya babasının biri ölmüş olan gençlerin ailesi boşanmış olanlara göre problem çözme ve iletişimde daha sağlıklı oldukları ileri sürülmektedir (Ökte,2001).

Kabasakal (2001)'in anne eğitim grubunun, uyum sorunlu çocukların ailelerinde işlevleri iyileştirme etkisini incelediği çalışmasının örneklemini 120 anne oluşturmuştur. 80 deney grubu (uyum sorunlu çocukların anneleri) ve 40 kontrol grubu (uyum sorunu olmayan çocukların anneleri) şeklinde gruplara ayrılmışlardır. Deney grubundaki anneler, 8'er kişilik gruplar halinde on seanslık eğitimlere katılmışlardır. Çalışmanın sonucunda uyum sorunu olmayanların aile işlevlerinin sağlıklı olduğu saptanmıştır. Eğitim sonunda, sağlıksız aile işlevlerine sahip deney grubunda iyileşmelerin olduğu, son test uygulamasından sonra deney grubunun da kontrol grubu seviyesinde sağlıklı aile işlevlerine ulaşabildikleri ifade edilmektedir.

Topçugil (2002)'in aile işlevlerinin ve aile işlevlerinin çocukların sosyal, fiziksel ve psikolojik gelişimlerine etkisinin araştırıldığı çalışmada, Ankara Defterdarlığı Gündüz Bakımevine devam eden toplam 100 çocuk ve aileleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda ebeveynlerin aile işlevleri açısından benzer özelliklerin olduğu, çalışmaya katılan ailelerin sağlıklı işlevler gösterdikleri, çocukların sosyal duygusal gelişimlerinin annelerin davranış kontrolü boyutu ile

ilişkili olduğu ve babanın davranış kontrolü boyutunun çocuğun algılamasını etkilediği belirtilmektedir.

Saydam ve Gençöz (2005)'ün ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumu, aile ilişkileri ve gencin kendilik değerinin, gençlerde görülen davranış problemleriyle olan ilişkisini incelediği araştırmasında yaşları 14-17 arasında ve Anadolu Lisesi'nde eğitimine devam eden 153 öğrenci katılmıştır. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği, Rosenberg Kendilik Değerlendirme Ölçeği, 11-18 Yaş grubu Gençler için Kendini Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği ve demografik bilgilere ulaşmak için oluşturulan form kullanılmıştır. Gençlerde görülen problem davranışlar, aile hayatında genel fonksiyonlar, roller ve duygusal tepki verebilmede sorun yaşanması ile ilişkili bulunmuştur.

Mete (2005) araştırmasında aile işlevlerinin lise son sınıfa devam eden öğrencilerin empati becerileri üzerinde etkililiğini incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarında, ekonomik düzeyi yüksek ve orta olanların düşük olanlara göre roller, duygusal tepki verebilme, genel işlevler boyutunda; ebeveynleri birlikte olanların ayrı olanlara göre davranış kontrolü boyutunda; arkadaş ilişkileri olumlu olanların olmayanlara göre iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü, genel işlevler ve genel aile işlevleri boyutlarında; diğer insanlar tarafından sıkıntıları paylaşmada tercih edilenlerin tercih edilmeyen öğrencilere ve kendini iyi düzeyde ifade edebildiklerini düşünenlerin kendini yeterince iyi ifade edemediğini düşünen öğrencilere göre iletişim boyutunda daha sağlıklı oldukları ifade edilmektedir.

Doğan (2006)'ın yaptığı çalışmada lisede eğitim gören öğrencilerinin denetim odaklarının ve aile işlevlerinin demografik açıdan farklılaşıp farklılaşmadığı ve denetim odağı ile aile işlevleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulgularında, lise öğrencilerinin kişisel ve aile özellikleri ile ilgili olarak değerlendirilen değişkenlerden doğum sırası, cinsiyet, babanın eğitim ve ebeveynler arasındaki anlaşmazlık seviyesine göre aile işlevlerinin farklılaştığı; bununla birlikte öğrenciler arasındaki sınıf farkı ve anne eğitim düzeyine göre aile işlevlerinin farklılaşmadığı belirtilmektedir. Ayrıca çalışmada genel lise öğrencilerinin aile işlevlerinden genel işlevler, iletişim, roller ve gereken ilgiyi gösterme arasında

anlamli ilişki bulunmaktadir. Genel fonksiyonlar, roller, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü boyutunun kız ğrencilerinin denetim odağını; gereken ilgiyi gösterme ve iletişim boyutunun ise erkek ğrencilerinin denetim odağını anlamli olarak yordadığı belirtilmektedir.

Otlu (2008) alıŝmasında aile işlevleri ile niversite ğrencilerinin depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi çeşitli değişkenler bakımından araştırmıştır. Bulgular sonucunda depresyon puanları ile Aile Değerlendirme leğinin tüm alt boyutları arasında anlamli bir ilişki bulunduğu, aile işlevlerinde sağlıksız yöne doğru eğilim arttıķca depresyon puanlarının da arttığı belirtilmektedir.

Savi (2008)'nin çalışmasında, aile işlevleri, anne babaların kişilik özellikleri ile 12–15 yaş arası ğrencilerinin davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında davranış sorunları ile sosyo-demografik değişkenler ve aile işlevleri arasındaki ilişki ergen ve anne babaların algıları açısından değerlendirilmekte; kişilik özelliklerine ilişkin veriler ebeveynlerin algıları açısından incelenmektedir. Örneklemi, 12–15 yaş arası 389 ergen ile anne ve babalarından oluşturmaktadır. Bulgular çerçevesinde, ergenlerin davranış problemlerinin sınıf düzeyi, cinsiyet, yaş, anne ve babanın eğitim durumu ve yaşları, çalışma durumları ile ailenin ekonomik seviyesine göre farklılaştığı belirtilmektedir. Ergenlerin davranış problemleri ile aile işlevleri arasında anne babalara ve ergenlere göre anlamli bir ilişki bulunmuştur.

zata (2009)'nın yapmış olduğu araştırmada ergen bireylerde sosyal ve duygusal yalnızlığın yordayıcısı olarak aile işlevleri incelenmiştir. Adıyaman il merkezinde 2007-2008 yılında 4 genel lisede eğitimine devam eden 504 ğrenci rneklemi oluşturmaktadır. Öğrencilerin yaş ortalaması 16,70'tir. Ortaya çıkan bulgulara göre, ergen bireylerde duygusal yalnızlığı yordayan boyutlar duygusal tepki verme, genel fonksiyonlar ve problem zmedir. Genel fonksiyonlar alt boyutunun romantik ilişkiler alt boyutunu ve sosyal yalnızlığın sosyal ilişkiler alt boyutunu yordadığı belirtilmektedir. Rol dağılımı, iletişim ve davranış kontrolü boyutunun sosyal ve duygusal yalnızlığı yordayacak düzeyde anlamli olmadığı görülmektedir.

Bulut (2010) çalışmasında, 14-18 yaşlarındaki ergenlerde gözlenen kuraldışı davranışların, aile risk faktörleri (ev içi şiddet, ebeveyn çatışması, anne-babanın alkol kullanma durumu), yaşam kalitesi ve aile işlevselliği bakımından incelemeyi amaçlamaktadır. Lise 9, 10, 11 ve 12. sınıfta eğitimine devam eden 695 öğrenci ile çalışılmıştır. Ulaşılan sonuçlara göre; aile işlevleri boyutunda sağlıklı işlev gösteren aileye sahip ergenler, sağlıklı işlev gösteren aileye sahip olanlara oranla kuraldışı davranışları daha düşük düzeyde göstermektedirler. Bunun yanında anne baba eğitim seviyesi yüksek olan, geniş aileye sahip olan, anne babası sıkça kavga eden, ekonomik seviyesi yüksek olan, otoriter tutuma sahip ebeveyni olan, anne babasından ilgi görmeyen, yaşam kalitesi düşük ve ailesinde ruhsal hastalığa sahip kişi ya da kişiler olan ergenlerde kuraldışı davranışların görülme sıklığının arttığı belirtilmektedir.

Çataloğlu (2011)'nin çalışmasında amaç, madde kullanan ve kullanmayan ergenleri psikolojik sağlık ve aile işlevleri açısından karşılaştırmaktır. Araştırmanın örneklemi İzmir'in Bornova ilçesinde lisede eğitim gören 750 ergen oluşturmaktadır. Öğrencilere Aile Değerlendirme Ölçeği, Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarında aile işlevlerinin bazı boyutlarının gelir düzeyine, cinsiyete, ailedeki madde kullanımına göre farklılaştığı; erkeklerin kızlara göre, ekonomik seviyesi orta ve yüksek olanların düşük seviyedekilere göre, ailesinde madde kullanılanlar ergenlerin ailesinde madde kullanılmayanlara göre aile işlevlerini daha sağlıklı algıladıkları ifade edilmektedir.

Demircioğlu (2012) altı yaşında çocuğa sahip annelerin aile işlevleri ve çocuk yetiştirme tutumları ile çocukların gelişimleri üzerinde, annelere uygulanan eğitici anne eğitimi, anneden anneye eğitim ve haber mektupları aracılığıyla eğitim yaklaşımlarının etkisini incelemiştir. Annelerin çocuk yetiştirme tutumları ile aile işlevlerini geliştirmek amacıyla 16 hafta boyunca 128 anneye aile eğitim programı uygulanmıştır. Verilerin analizi sonucunda deney grubunda bulunan annelerin çocuk yetiştirme tutumları ve aile işlevlerinin olumlu yönde değiştiği görülmüştür. Eğitici

anne eğitimi alan annelerin aile işlevlerinin tüm alt boyutları ile toplam ön test son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu bulunmuştur.

Kırbaş ve Özkan (2013) tarafından yapılan çalışmada Down sendromlu çocukların annelerinin aile işlevlerini algılama ve sosyal destek düzeyleri değerlendirilmiştir. Araştırma; Erzurum il merkezinde yedi özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde tanımlayıcı olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya dahil olan 63 Down sendromlu çocukların annelere, soru formu, Aile Değerlendirme Ölçeği ve Çok Yönlü Algılanan Sosyal Destek Ölçeği uygulanmıştır. Analiz sonucunda annelerin yaş gruplarına göre aile işlevleri alt boyut puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır. Annelerin eğitim durumuna göre aile işlevlerini algılamanın duygusal tepki verebilme ve davranış kontrolü alt boyutlarına ilişkin puan ortalamalarının anlamlı olduğu belirlenmiştir

Kemahlı (2014)'nin farklı zekâ seviyelerine sahip ilköğretim öğrencilerinin davranış problemleri ile aile işlevleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasına, RAM tarafından üstün zekâlı tanısı almış 100 öğrenci, zihinsel engelli tanısı almış 100 öğrenci ve normal gelişim gösteren 100 öğrenci olmak üzere, amaçsal örnekleme yöntemine göre seçilen 300 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, zihinsel engelli öğrencilerin, normal öğrencilere, normal öğrencilerinde üstün zekâlı öğrencilere göre aile işlevleri daha olumsuzdur. Aile işlevlerinin sağlıklı olup olmayışı ile çocukların davranış problemleri arasında zihinsel engelli ve normal öğrenciler açısından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki bulunurken, üstün zekâlı öğrenciler açısından anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Çağlayan (2015)'in çalışmasında Aile Değerlendirme Ölçeği' nin tüm alt boyutlarında ailesini işlevsel algılayan 8 ve yine tüm alt boyutlarında ailesini işlevsel algılamayan 8 olmak üzere 16 ergenin öz-kimlik grafikleri incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, ailesini işlevsel algılamayan ergenlerden 5'inin benlik saygısının düşük düzey olduğu, 3'ünün ise yüksek düzey benlik saygısına sahip olduğu görülmektedir; ailesini işlevsel algılayan ergenlerin 1'inin benlik saygısının düşük düzey, 4'ünün orta düzey, 3'ünün ise yüksek düzey olduğu görülmüştür. Ayrıca ailesini işlevsel algılayan ergenler kendilerini tanımlarken, olmayı istedikleri

ben'lerini, sosyal öz'lerini ve aile üyelerini kendi güncel ben'lerine daha fazla benzer algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Bu araştırma, 6 ile 11 yaş arasındaki çocuklarda görülen ruhsal sorunların; annelerin bağlanma düzeyi, çocuk yetiştirme tutumları ve aile işlevlerine göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Çalışmayı İstanbul ili içerisinde bulunan birbirinden farklı danışmanlık ve psikiyatri merkezlerinde 6-11 grubu çocuğa sahip 91 anne oluşturmaktadır. Aile değerlendirme ölçeğinde demografik özelliklere göre anlamlı farklılıklar görülmüştür. Ölçekler arasındaki ilişkilere bakıldığında aile değerlendirme ölçeği ile çocuk davranışları arasında, aile değerlendirme ile çocuk yetiştirme tutumu arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Nalbantoğlu,2016).

Börekçi (2017) tarafından yapılan çalışmada amaç DEHB belirtileri gösteren 4-6 yaş aralığındaki çocukların sosyal, davranışsal problemlerini tespit etmek, aile işlevselliklerini ve ebeveynlerinin tutumlarını incelemektir. Araştırmaya toplam 92 ebeveyn ve 14 öğretmen katılmıştır. Aile Değerlendirme Ölçeği sonucunda dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu belirtileri gösteren çocukların ailelerinde iletişim, davranış kontrolü, duygusal tepki verebilme ve genel işlevler alanlarında sağlıklı işlevsellikleri olduğu görülmüştür. Ebeveyn tutumları açısından bakıldığında ise DEHB belirtileri gösteren çocukların ebeveynlerinin otoriter ve aşırı hoşgörülü tutumu daha fazla sergilediği görülmüştür.

2.2.7. Aile İşlevleri ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Hong-Kong'ta yaşayan Çinli aileler arasında aile işlevlerinin, anne ve babadan kaynaklanan nedenlerin incelendiği çalışmada 378 Çinli ergen ve ailelerinin aile işlevleri ile aile ilişkileri arasındaki ilişki araştırılmaktadır. Araştırmanın sonucunda ailedeki bireylerin aile işlevleri algılarının aile içi ilişkilerde anlamlı düzeyde etkili olduğu belirtilmektedir (Shek, 2001).

Bihun ve diğerleri (2002), 12 yaş altı çocukların algıladığı aile işlevleri ile 12 yaş ve üzeri çocukların algıladığı aile işlevlerinin karşılaştırılmasında, Aile Değerlendirme Ölçeği' nin faydalı olup olmayacağını incelemiştir. 132 si 12 yaş

altı ve 62 si 12 yaş üzeri toplam 192 astımlı çocuktan toplanan veriler Ailede Çatışma Ölçeği ve Aile Yaşam Olayları Envanteri ile karşılaştırılmıştır. Değerlendirmesi yapılan üç farklı aile işlevlerinde anne değerleri iyi bir geçerlilik ortaya koymuştur. Annelerin çeşitli ölçümleri büyük yaş gruplarında zayıf uyumsuzluk göstermiştir. Ölçeğin küçük yaş grubunda güvenilirliğinin geliştirilmesiyle daha küçük yaş grubunda anne değerleri iyi bir ilişki ortaya koymuştur.

Milevski ve arkadaşlarının (2006), 9 ve 11. sınıfa devam eden 272 lise öğrencisinin aile stilleri ile yaşam memnuniyet, öz saygı ve depresyon arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmanın bulgusunda, otoriter annelerin tutumları ile lise öğrencilerinin düşük depresyonu, yaşam memnuniyeti ve özsaygı arasında ilişki görülmüştür.

Schroeder ve Kelley (2010)'nin çalışmasında normal gelişim gösteren çocuklarda ebeveynlik uygulamaları ve uygulama süreçleri ile aile ortamı arasındaki ilişkiler araştırılmaktadır. 5-12 yaş arası toplam 100 çocuk Aile Ortamı Ölçeği ile Aile Çocuk İlişkileri Anketini doldurmuştur. Aile desteği, organizasyonu ve ailesel kural koyma özellikleri çocukların yürütücü işlevleri ile yüksek düzeyde uyumluluk göstermektedir. Ayrıca çalışma ebeveynlik uygulamaları ile sağlıklı aile ortamının normal gelişen çocukların yürütücü işlevlerinin gelişimindeki önemini ortaya koymaktadır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları ile toplanan verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntemlerden bahsedilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Aile işlevlerinin, okul öncesi dönemdeki çocuklarının ahlaki ve sosyal kural bilgisine etkisinin incelenmesini amaçlayan bu araştırma genel tarama modelinin alt türü olan ilişkisel tarama modelindedir.

Genel tarama modelleri çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan taramalardır. Genel tarama modelleri ile tekil ya da ilişkisel taramalar yapılabilir. İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2008).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma grubu, Şanlıurfa ili Haliliye ilçesinde bulunan Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı, bağımsız anaokuluna okula devam eden basit rastgele örnekleme yöntemi ile belirlenen 4-5 yaş grubu 326 çocuk ve annelerinden oluşmaktadır. Aşağıda çalışma grubuna alınan annelerin ve çocuklarına ait kişisel bilgilerine yönelik bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

3.3. Çalışma Grubunun Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Tablo 1. Çalışma Grubuna Alınan Çocukların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	n	%
kız	171	52,5
erkek	155	47,5
Total	326	100,0

Tablo 1 de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 326 çocuğun 171'i kız (52,5) 155'i (47,5) erkektir.

Tablo 2. Çalışma Grubuna Alınan Çocukların Yaşa Göre Dağılımı

Yaş	n	%
4 yaş	78	23,9
5 yaş	248	76,1
Total	326	100,0

Tablo 2 de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 326 çocuğun 78'i (23,9) 4 yaş, 248'i (76,1) 5 yaş grubudur.

Tablo 3. Çalışma Grubuna Alınan Çocukların Ailelerin Aile Tipi

Aile tipi	n	%
Çekirdek aile	286	87,7
Geniş aile	31	9,5
Tek Ebeveynli aile	9	2,8
Total	326	100,0

Tablo 3 de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 326 ailenin 286'sı (87,7) çekirdek aile, 31'i (%9,5) geniş aile, 9'u (%2,8) tek ebeveynli ailedir.

Tablo 4. Çalışma Grubuna Alınan Çocukların Annelerinin Eğitim Durumu

Anne eğitim	n	%
İlkokul mezunu	77	23,6
Ortaokul mezunu	67	20,6
Lise mezunu	98	30,1
Üniversite mezunu	84	25,8
Total	326	100,0

Tablo 4 de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 326 annenin 77'si (%23,6) ilkokul mezunu, 67'si (%20,6) ortaokul mezunu, 98'i (%30,1) lise mezunu, 84'ü (%25,8) üniversite mezunudur.

Tablo 5. Çalışma Grubuna Alınan Çocukların Annelerinin Yaşa Göre Dağılımı

Anne yaş	n	%
20-30 yaş arası	128	39,3
31-40 yaş arası	174	53,4
41 yaş ve üstü	24	7,4
Total	326	100,0

Tablo 5 de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 326 annenin 128'i (%39,3) 20-30 yaş arasında, 174'ü (%53,4) 31-40 yaş arasında, 24'ü (%7,4) 41 yaş üstü aralıktadır.

Tablo 6. Çalışma Grubuna Alınan Çocukların Annelerinin Mesleklerine Göre Dağılımı

Anne meslek	n	%
Ev hanımı	246	75,5
Memur	49	15,0
İşçi	13	4,0
Serbest meslek	18	5,5
Total	326	100,0

Tablo 6 da görüldüğü gibi araştırmaya katılan 326 annenin 246'sı (%75,5) ev hanımı, 49'u (%15) memur, 13'ü (%4) işçi ve 18'i (%5,5) serbest meslek grubudur.

Tablo 7. Çalışma Grubuna Alınan Çocukların Babalarının Eğitim Durumu

Baba eğitim	n	%
ilkokul mezunu	37	11,3
ortaokul mezunu	32	9,8
lise mezunu	115	35,3
üniversite mezunu	142	43,6
Total	326	100,0

Tablo 7 de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 326 çocuğunun babalarının 37'si (%11,3) ilkokul mezunu, 32'si (%9,8) ortaokul mezunu, 115'i (%35,3) lise mezunu ve 142'si (%43,6) üniversite mezunudur.

Tablo 8. Çalışma Grubuna Alınan Çocukların Babalarının Yaşa Göre Dağılımı

Baba yaş	n	%
20-30 yaş arası	33	10,1
31-40 yaş arası	218	66,9
41 yaş ve üstü	75	23,0
Total	326	100,0

Tablo 8 de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 326 çocuğun babalarının 33'ü (%10,1) 20-30 yaş aralığında, 218'i (%66,9) 31-40 yaş aralığında ve 75'i (%23) 41 yaş üstü aralığındadır.

Tablo 9. Çalışma Grubuna Alınan Çocukların Babalarının Mesleklere Göre Dağılımı

Baba meslek	n	%
Çalışmıyor	14	4,3
Memur	88	27,0
İşçi	81	24,8
Serbest meslek	138	42,3
Emekli	5	1,5
Total	326	100,0

Tablo 9 da görüldüğü gibi araştırmaya katılan 326 çocuğun babalarının 14'ü (%4,3) çalışmıyor, 88'i (%27) memur, 81'i (%24,8) işçi, 138'i (%42,3) serbest meslek ve 5'i (%1,5) emekli grubudur.

Tablo 10. Çalışma Grubuna Alınan Çocukların Kardeş Sayılarının Dağılımı

Kardeş	n	%
Kardeşi yok	31	9,5
1 kardeş	148	45,4
2 kardeş	80	24,5
3 kardeş	40	12,3
4 kardeş	27	8,3
Total	326	100,0

Tablo 10 da görüldüğü gibi araştırmaya katılan 326 çocuğun 31'i (%9,5) kardeşi yok, 148'i (45,4) 1 kardeşe, 80'i (%24,5) 2 kardeşe, 40'ı (%12,3) 3 kardeşe ve 27'si (8,3) 4 kardeşe sahiptir.

3.4. Veri Toplama Araçları

3.4.1. Ahlaki ve Sosyal Kural Algısı Ölçeği (Scale For Preschool Children's Conceptions of Moral and Social Rules)

Araştırmaya katılan çocukların ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili algılarını belirlemek için kullanılan resimler Smetana (1981) tarafından geliştirmiştir. Ahlaki ve geleneksel ihlaller konusunda çocuklardan sözlü olmayan kararlar vermelerini isteyerek, sosyal ve ahlaki kural kavramları incelenmiştir. Smetana (1981), ahlaki ve gelenek (sosyal) ayrımlar için kanıt olarak diğer araştırmalarda kullanılan üç kriteri bu araştırmada da kullanmıştır. Bunlar; kurala bağlılık (olumsallık / koşulluluk), görecelik ve ciddiyet değerlendirmeleridir. Ek olarak, Piaget tarafından da önerildiği gibi, hak edilen cezanın değerlendirilmelerini de ayrıca eklemiştir. Araştırmayı 44 çocuk ile yapmıştır. Çocukların yaşları 2-6 ila 4-9 yaş aralığında olmuştur. Her çocukla bireysel olarak 10-15 dakikalık bir görüşme yapmıştır. Ek olarak, 44 denekten 14'üyle güvenilirlik açısından 2-3 hafta sonra yeniden görüşmeler

yapmıştır. Araştırma sonunda, ahlaki unsurların geleneksel unsurlarla kıyasla daha ciddi ihlaller olarak değerlendirildiğini ve ahlaki ihlallerin geleneksel ihlallere kıyasla daha fazla ceza hak ettiği sonucuna ulaşmıştır.

Seçer, Sarı ve Olcay (2006) ülkemizde uygulanmak üzere ölçeğin kapsam ve görünüş geçerliliğini incelemiştir.

Araştırmada çocukların ahlaki kural bilgisini belirlemek için ahlaki kurallara aykırı davranan 5 resim, sosyal kural bilgisini ölçmek sosyal kurallara aykırı davranan 5 resim olmak üzere toplam 10 resim kullanılmıştır. Resimlerin her biri için çocuğa ardışık olarak 5 soru sorulur. Sorulan her bir soru, ölçeğin 5 alt boyutuna yönelik veri oluşturma amaçlıdır.

Çocukların ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili algılarını değerlendirmek için her bir resimle ilgili çocuklara şu sorular sorulmaktadır:

Soru 1- Resimdeki olay sence doğru mu yanlış mı? Eğer bu olay yanlışsa sence ne kadar yanlıştır? (Ciddiyet Boyutu)

Soru 2-Resimdeki çocuğun yaptığını öğretmeni görmezse çocuğun bu davranışı doğru olur muydu? (Otorite Yokluğu Boyutu)

Soru 3- Resimdeki olayla ilgili daha önceden konulmuş bir kural olmasaydı çocuğun bu davranışı doğru olur muydu? (Kuralların Yokluğu Boyutu)

Soru 4- Resimdeki bu çocuğun başka bir okulda ya da evde böyle davranması doğru olur mu? (Genelleme Boyutu)

Soru 5- Öğretmeni bu çocuğa, bu davranışından dolayı ceza versin mi? Eğer evetse “Ne kadar ceza versin?” “Az mı yoksa çok mu ceza versin?” (Ceza Boyutu)

Ahlaki kurallar ile ilgili çocuklara gösterilen resimler şunlardır;

Resim 1. Bir çocuk diğerine vuruyor,

Resim 2. Bir çocuk oyuncak ayısını paylaşmak istemiyor,

Resim 3. Bir çocuk diğer çocuğu itiyor,

Resim 4. Bir çocuk diğereine su atıyor,

Resim 5. Bir çocuk diğere çocuğun elmasını zorla alıyor.

Sosyal kurallarla ilgili çocuklara gösterilen resimler ise şunlardır;

Resim 1. Bir çocuk oyuna katılmıyor,

Resim 2. Bir çocuk hikâye saatinde istenilen yere oturmuyor,

Resim 3. Bir çocuk elmayı yedikten sonra kabuklarını çöpe değil yere atıyor,

Resim 4. Bir çocuk doğru yere oyuncasını koymuyor,

Resim 5. Bir çocuk paltosunu askıya asmıyor ve atıyor.

Ahlaki ve sosyal kural bilgisi ölçeğinin puanlanması: ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili ciddiye algısı alt boyutunu ölçmek için her çocuğa, önünde kendine gösterilen resimlerdeki olaylar hakkındaki fikrini belirteceği üç farklı yüz ifadesi kullanılmıştır. Her resimden sonra çocuğun önüne yüz ifadelerini içeren kartlar sıralanmış ve “Resimde gösterilen olaya tepkin nasıl olurdu? yüz ifadelerinden birini seçer misin?” diye sorulmuştur.

1. yüz ifadesi; mutlu yüz ifadesi (onaylayan)= 1 puan.

2. yüz ifadesi; biraz kızgın (onaylamayan)= 2 puan.

3. yüz ifadesi; çok kızgın (hiç onaylamayan, bu çok kötü bir şey) = 3 puandır.

Çocukların otorite yokluğu ve kural yokluğunda, değişik ortamlarda olayın uygulanabilirliği ile çocuğun tutumunu ölçmek için bu davranışı yaparken öğretmen görmese ve kural olmasa resimdeki davranışın doğru olup olmadığı ve okul dışındaki yerlerde yapılıp yapılmayacağı sorulmuştur. Doğru veya yapılabilir cevabı “0” yanlış ya da yapılamaz cevabı “1” ile puanlanmıştır.

Ahlaki ve sosyal kuralların ihlal edilmesi durumunda çocuğun ceza ile ilgili tutumunu ölçmek için resimdeki davranışı yapan çocuğa yaptığı hatadan dolayı öğretmenin ceza verip vermemesi gerektiği sorulmuştur. Ceza verilmesin cevabı “0”, ceza verilsin ama az verilsin cevabı 1, çok ceza verilsin cevabı 2 ile puanlanmıştır.

3.4.2. Aile Değerlendirme Ölçeği

Aile Değerlendirme Ölçeği (Family Assessment Device-FAD) Amerika Birleşik Devletleri’nde Brown Hastanesi Tıp Fakültesi Psikiyatri ve İnsan Davranışları Bölümü ile Butler Hastanesi tarafından (1983) Aile Araştırma Programı çerçevesinde geliştirilmiştir. Aile Değerlendirme Ölçeği, ailenin işlevlerini hangi konularda yerine getirebildiğini veya getiremediğini belirler ve ailenin sorun alanlarını tespit eder (Bulut, 1990). Aile Değerlendirme Ölçeğinin Türkiye’deki geçerlik ve güvenilirlik çalışması Bulut (1990) tarafından yapılmış olup, yapılan geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları sonucunda ölçeğin orijinalden farklı olmadığına ilişkin bulgular belirlenmiştir.

Ölçek 60 maddeden oluşmakta olup, yedi alt boyuttan oluşmaktadır. 2, 12, 24, 38, 50 ve 60. sorular problem çözme boyutu ile ilgilidir ($\alpha= 0.87$). 3, 14, 18, 22, 29, 35, 43, 52 ve 59. sorular iletişim boyutu ile ilgilidir ($\alpha= 0.89$). 4, 8, 10, 15, 23, 30, 34, 40, 45, 53 ve 58. sorular roller boyutu ile ilgilidir ($\alpha= 0.73$). 9, 19, 28, 39, 49 ve 57. sorular duygusal tepki verebilme boyutu ile ilgilidir ($\alpha= 0.70$). 5, 13, 25, 33, 37, 42 ve 54. sorular gereken ilgiyi gösterebilme boyutu ile ilgilidir ($\alpha= 0.79$). 7, 17, 20, 27, 32, 44, 47, 48 ve 55. sorular davranış kontrolü boyutu ile ilgilidir ($\alpha=0.86$). 1, 6, 11, 16, 21, 26, 31, 36, 41, 46, 51 ve 56. sorular genel fonksiyonlar boyutu ile ilgilidir ($\alpha=0.091$). Ölçekte bulunan her madde aile yaşamına ilişkin olumlu ve olumsuz cümleden meydana gelmektedir. Verilen cevapların ortalamaları alınarak alt boyutlar hesaplanmaktadır. Ortalamalar 1’e yakınsa değerlendirme olumludur. Katılımcılar kendilerini tanımlayan soruları dördümlü likert tipi ölçeğini kullanarak cevaplandırılmaktadır. Katılımcılar görüşlerini her ifade için “aynen katılıyorum” (1), “büyük ölçüde katılıyorum” (2), “biraz katılıyorum” (3), “hiç katılmıyorum” (4) seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtmektedirler.

Ölçeğin değerlendirilmesinde, “aynen katılıyorum” seçeneği en sağlıklı aile işlevlerini, “hiç katılmıyorum” seçeneği ise en sağlıksız aile işlevini göstermektedir. Sağlıklı ifadeler 1 ile 4 arasında puanlanırken, sağlıksız ifadeler dörtten bire doğru puanlanmaktadır. Ölçeğin hesaplanmasında elde edilen puanlar, her alt boyut için toplanarak ortalaması alınmaktadır. Eğer her bir boyutun içerdiği maddelerin %40’ından fazlası yanıtı bırakılmışsa, ölçeğin ortalama puanı hesaplanmamaktadır (Bulut, 1990).

3.5. Verilerin Analizi

Katılımcıların doldurdukları Kişisel Bilgi Formu, Aile Değerlendirme Ölçeği ve çocuklara uygulanan Ahlaki ve Sosyal Kural Ölçeği puanları ile elde edilen veriler SPSS 21.0 istatistik paket programında değerlendirilmiştir. Test sonuçlarında %5 anlam düzeyinde farklar istatistiksel anlamlı kabul edilmiştir. Aile işlevlerinin alt boyutları ile ahlaki ve sosyal kural bilgisi ölçeği arasındaki pozitif veya negatif yönde anlamlı ilişkiler olup olmadığını kontrol etme amacı ile Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu kullanılmıştır. Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu iki sürekli değişken arasındaki doğrusal ilişkinin derecesinin belirlenmesinde kullanılır. Katılımcıların aile işlevleri puan ortalamaları ile çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgi puanları üzerinde en fazla etkiyi gösteren demografik değişkenleri belirlemek amacıyla, kategorik değişkenler arasındaki ilişkiler ki kare testini kullanan CHAID analizi ile belirlenmiştir. Karar ağaçlarından biri olan CHAID analizi, bütün halinde olan veri setlerini iki ya da daha fazla düğümlere (node) ayıran, etkili bir tekniktir (Tanhan ve Kayri, 2012). CHAID analizi özellikle kuramdan uygulamaya hükmeden eğitim bilimleri alanında yapılan çalışmalarda da kullanılması gerekmektedir. CHAID analizinin matematiksel olarak ki kare tabanında modeller oluşturması önemli bir tutarlılıktan bahsedilmesini sağlamaktadır (Kayri ve Boysan, 2007).

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt amaçlarına ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Annelerin problem çözme davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

Annelerin problem çözme davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

Spss programında analizler ahlaki ve sosyal kural bilgileri ölçüğü alt boyutlarında, ahlaki kural ciddiyet alt boyutu A1, ahlaki kural otorite yokluğu boyutu A2, ahlaki kural kuralların yokluğu boyutu A3, ahlaki kural genelleme boyutu A4, ahlaki kural ceza boyutu A5; sosyal kural ciddiyet boyutu S1, sosyal kural otorite yokluğu boyutu S2, sosyal kural kuralların yokluğu boyutu S3, sosyal kural genelleme boyutu S4, sosyal kural ceza boyutu S5 olarak kodlanmıştır.

Tablo 11 de görüldüğü gibi annenin problem çözme alt puanı, çocukların ahlaki otorite yokluğu (A2, $r=-.115$, $p<.05$), ahlaki kuralların yokluğu (A3, $r=-.123$, $p<.05$) ve sosyal genelleme (S4, $r=-.214$, $p<.05$) puanları arasında %5 anlam düzeyinde negatif yönlü zayıf doğrusal bir ilişki bulunmuştur. Problem çözme puanı düşük olan annelerin çocuklarının ilgili puanları nispeten yüksek olmaktadır.

Tablo 11. Annelerin Aile İşlevleri Ölçeği Problem Çözme Puanı ile Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişki Analizi

Korelasyonlar												
		A1	A2	A3	A4	A5	S1	S2	S3	S4	S5	Problem çözme
A1	R	1	,492**	,520**	,425**	,225**	,705**	,314**	,213**	,330**	,196**	-,020
	Sig(p)		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,716
A2	R		1	,868**	,777**	,187**	,242**	,425**	,296**	,321**	,166**	-,115*
	Sig(p)			,000	,000	,001	,000	,000	,000	,000	,003	,038
A3	R			1	,732**	,135*	,268**	,380**	,272**	,338**	,147**	-,123*
	Sig(p)				,000	,015	,000	,000	,000	,000	,008	,027
A4	R				1	,190**	,178**	,233**	,289**	,272**	,134*	-,092
	Sig(p)					,001	,001	,000	,000	,000	,016	,097
A5	R					1	,174**	,187**	,179**	,220**	,887**	-,082
	Sig(p)						,002	,001	,001	,000	,000	,139
S1	R						1	,333**	,219**	,292**	,168**	,011
	Sig(p)							,000	,000	,000	,002	,847
S2	R							1	,635**	,632**	,137*	-,092
	Sig.(p)								,000	,000	,013	,097
S3	R								1	,388**	,174**	-,047
	Sig(p)									,000	,002	,398
S4	R									1	,196**	-,214**
	Sig(p)										,000	,000
S5	R										1	-,060
	Sig.(p)											,276
Problem çözme	R	-,020	-,115*	-,123*	-,092	-,082	,011	-,092	-,047	-,214**	-,060	1
	Sig.(p)	,716	,038	,027	,097	,139	,847	,097	,398	,000	,276	

**p<0.01 , *p <0.05

4.2. Annelerin iletişim davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

Annelerin iletişim davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

Tablo 12 de görüldüğü gibi annenin iletişim puanı ile çocukların ahlaki kural bilgilerinin tümünde ($r = -.113$, $r = -.195$, $r = -.263$, $r = -.153$, $r = -.175$) ve sosyal kuralların ciddiyet ($r = -.114$), otorite yokluğu ($r = -.147$), genelleme ($r = -.148$) ve ceza ($r = -.183$) alt boyutları puanları arasında %5 anlam düzeyinde negatif yönlü zayıf doğrusal bir ilişki bulunmuştur. İletişim puanı düşük olan annelerin çocuklarının ilgili puanları yüksek olmaktadır.

Tablo 12. Annelerin Aile İşlevleri Ölçeği İletişim Puanı ile Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişki Analizi

Korelasyonlar												
		A1	A2	A3	A4	A5	S1	S2	S3	S4	S5	İletişim
A1	R	1	,492**	,520**	,425**	,225**	,705**	,314**	,213**	,330**	,196**	-,113*
	Sig. (p)		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,041
A2	R		1	,868**	,777**	,187**	,242**	,425**	,296**	,321**	,166**	-,195**
	Sig. (p)			,000	,000	,001	,000	,000	,000	,000	,003	,000
A3	R			1	,732**	,135*	,268**	,380**	,272**	,338**	,147**	-,263**
	Sig. (p)				,000	,015	,000	,000	,000	,000	,008	,000
A4	R				1	,190**	,178**	,233**	,289**	,272**	,134*	-,153**
	Sig. (p)					,001	,001	,000	,000	,000	,016	,006
A5	R					1	,174**	,187**	,179**	,220**	,887**	-,175**
	Sig. (p)						,002	,001	,001	,000	,000	,002
S1	R						1	,333**	,219**	,292**	,168**	-,114*
	Sig. (p)							,000	,000	,000	,002	,039
S2	R							1	,635**	,632**	,137*	-,147**
	Sig. (p)								,000	,000	,013	,008
S3	R								1	,388**	,174**	-,107
	Sig. (p)									,000	,002	,053
S4	R									1	,196**	-,148**
	Sig. (p)										,000	,007
S5	R										1	-,183**
	Sig. (p)											,001
İletişim	R	-	-	-	-	-	-	-	-,107	-	-	1
	Sig. (p)	,113*	,195**	,263**	,153**	,175**	,114*	,147**	,053	,148**	,183**	

**p<0.01 , *p <0.05

4.3. Annelerin roller davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

Annelerin roller davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

Tablo 13 incelendiğinde, annenin roller puanı ile çocukların ahlaki otorite yokluğu (A2, $r = -.144$, $p < .05$), kuralların yokluğu (A3, $r = -.190$, $p < .05$) ve ceza (A5, $r = -.162$, $p < .05$); sosyal otorite yokluğu (S2, $r = -.124$, $p < .05$), kuralların yokluğu (S3, $r = -.144$, $p < .05$), genelleme (S4, $r = -.113$, $p < .05$) ve ceza (S5, $r = -.176$, $p < .05$) puanları arasında %5 anlam düzeyinde negatif yönlü zayıf doğrusal bir ilişki bulunmuştur. Roller puanı düşük olan annelerin çocuklarının ahlaki otorite yokluğu, kuralların yokluğu ve ceza puanları ile sosyal otorite yokluğu, kuralların yokluğu, genelleme ve ceza puanları yüksek olmaktadır.

Tablo 13. Annelerin Aile İşlevleri Ölçeği Roller Puanı ile Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişki Analizi

Korelasyonlar												
		A1	A2	A3	A4	A5	S1	S2	S3	S4	S5	Roller
A1	R	1	,492**	,520**	,425**	,225**	,705**	,314**	,213**	,330**	,196**	-,080
	Sig. (p)		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,148
A2	R		1	,868**	,777**	,187**	,242**	,425**	,296**	,321**	,166**	-,144**
	Sig(p)			,000	,000	,001	,000	,000	,000	,000	,003	,009
A3	R			1	,732**	,135*	,268**	,380**	,272**	,338**	,147**	-
	Sig. (p)				,000	,015	,000	,000	,000	,000	,008	,001
A4	R				1	,190**	,178**	,233**	,289**	,272**	,134*	-,090
	Sig. (p)					,001	,001	,000	,000	,000	,016	,107
A5	R					1	,174**	,187**	,179**	,220**	,887**	-
	Sig. (p)						,002	,001	,001	,000	,000	,003
S1	R						1	,333**	,219**	,292**	,168**	-,066
	Sig. (p)							,000	,000	,000	,002	,236
S2	R							1	,635**	,632**	,137*	-,124*
	Sig(p)								,000	,000	,013	,025
S3	R								1	,388**	,174**	-
	Sig. (p)									,000	,002	,009
S4	R									1	,196**	-,113*
	Sig(p)										,000	,042
S5	R										1	-
	Sig. (p)											,001
Roller	R	-,080	-	-	-,090	-	-,066	-	-	-	-	1
	Sig. (p)	,148	,009	,001	,107	,003	,236	,025	,009	,042	,001	

**p<0.01 , *p <0.05

4.4. Annelerin duygusal tepki verebilme davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

Annelerin duygusal tepki verebilme davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

Tablo 14 incelendiğinde, annenin duygusal tepki puanı ile çocukların ahlaki otorite yokluğu (A2, $r = -.199$, $p < .05$), kuralların yokluğu (A3, $r = -.215$, $p < .05$), genelleme (A4, $r = -.152$, $p < .05$) ve ceza (A5, $r = -.131$, $p < .05$) puanları ile sosyal otorite yokluğu (S2, $r = -.120$, $p < .05$) ve ceza (S5, $r = -.147$, $p < .05$) puanları arasında %5 anlam düzeyinde negatif yönlü zayıf doğrusal bir ilişki bulunmuştur. Duygusal tepki puanı düşük olan annelerin çocuklarının ahlaki otorite yokluğu, kuralların yokluğu, genelleme, ceza ile sosyal otorite yokluğu ve ceza puanları yüksek olmaktadır.

Tablo 14. Annelerin Aile İşlevleri Ölçeği Duygusal Tepki Verebilme ile Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişki Analizi

Korelasyonlar												
		A1	A2	A3	A4	A5	S1	S2	S3	S4	S5	D.tepki
A1	r	1	,492**	,520**	,425**	,225**	,705**	,314**	,213**	,330**	,196**	-,075
	Sig.(p)		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,179
A2	R		1	,868**	,777**	,187**	,242**	,425**	,296**	,321**	,166**	-
	Sig.(p)			,000	,000	,001	,000	,000	,000	,000	,003	,199**
A3	R			1	,732**	,135*	,268**	,380**	,272**	,338**	,147**	-
	Sig.(p)				,000	,015	,000	,000	,000	,000	,008	,215**
A4	R				1	,190**	,178**	,233**	,289**	,272**	,134*	-
	Sig.(p)					,001	,001	,000	,000	,000	,016	,152**
A5	R					1	,174**	,187**	,179**	,220**	,887**	-,131*
	Sig.(p)						,002	,001	,001	,000	,000	,018
S1	R						1	,333**	,219**	,292**	,168**	-,026
	Sig.(p)							,000	,000	,000	,002	,640
S2	R							1	,635**	,632**	,137*	-,120*
	Sig.(p)								,000	,000	,013	,031
S3	R								1	,388**	,174**	-,100
	Sig.(p)									,000	,002	,070
S4	R									1	,196**	-,107
	Sig.(p)										,000	,054
S5	r										1	-
	Sig.(p)											,147**
Duygusal Tepki	R	-	-	-	-	-	-,026	-	-,100	-,107	-	1
	Sig.	,075	,199**	,215**	,152**	,131*		,120*			,147**	
		,179	,000	,000	,006	,018	,640	,031	,070	,054	,008	

**p<0.01 , *p <0.05

4.5. Annelerin gereken ilgiyi gösterme davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

Annelerin gereken ilgiyi gösterme davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

Tablo 15 incelendiğinde, annenin ilgi gösterme puanı ile çocukların ahlaki ceza (A5) ve sosyal genelleme (S4) dışındaki diğer puanları arasında %5 anlam düzeyinde negatif yönlü zayıf doğrusal bir ilişki bulunmuştur. İlgi gösterme puanı düşük olan annelerin çocuklarının ahlaki ciddiyet, otorite yokluğu, kuralların yokluğu ve genelleme puanları ile sosyal ciddiyet, otorite yokluğu, kuralların yokluğu ve ceza puanları yüksek olmaktadır.

Tablo 15. Annelerin Aile İşlevleri Ölçeği Gereken İlgili Gösterme Puanı ile Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişki Analizi

Korelasyonlar												
		A1	A2	A3	A4	A5	S1	S2	S3	S4	S5	İlgi gös.
A1	R	1	,492*	,520*	,425*	,225*	,705*	,314*	,213*	,330*	,196*	-,126*
	Sig.(p)		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,023
A2	R		1	,868*	,777*	,187*	,242*	,425*	,296*	,321*	,166*	-,133*
	Sig. (p)			,000	,000	,001	,000	,000	,000	,000	,003	,016
A3	R			1	,732*	,135*	,268*	,380*	,272*	,338*	,147*	-,180**
	Sig(p)				,000	,015	,000	,000	,000	,000	,008	,001
A4	R				1	,190*	,178*	,233*	,289*	,272*	,134*	-,128*
	Sig. (p)					,001	,001	,000	,000	,000	,016	,021
A5	R					1	,174*	,187*	,179*	,220*	,887*	-,058
	Sig. (p)						,002	,001	,001	,000	,000	,294
S1	R						1	,333*	,219*	,292*	,168*	-,125*
	Sig. (p)							,000	,000	,000	,002	,023
S2	R							1	,635*	,632*	,137*	-,145**
	Sig(p)								,000	,000	,013	,009
S3	R								1	,388*	,174*	-,131*
	Sig. (p)									,000	,002	,018
S4	R									1	,196*	-,094
	Sig. (p)										,000	,089
S5	R										1	-,123*
	Sig. (p)											,027
İlgi gösterme	R	-,126*	-,133*	-,180*	-,128*	-,058	-,125*	-,145*	-,131*	-,094	-,123*	1
	Sig. (p)	,023	,016	,001	,021	,294	,023	,009	,018	,089	,027	

**p<0.01 , *p <0.05

4.6. Annelerin davranış kontrolü davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

Annelerin davranış kontrolü davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

Tablo 16 da görüldüğü gibi annenin davranış kontrolü puanı ile çocukların ahlaki kuralların yokluğu (A3, $r = -.159$, $p < .05$) ve ahlaki genelleme (A4, $r = -.116$, $p < .05$); sosyal kuralların yokluğu (S3, $r = -.128$, $p < .05$) ve sosyal ceza (S5, $r = -.123$, $p < .05$) puanları arasında %5 anlam düzeyinde negatif yönlü zayıf doğrusal bir ilişki bulunmuştur. Davranış kontrolü puanı düşük olan annelerin çocuklarının ahlaki kuralların yokluğu ve genelleme puanları ile sosyal kuralların yokluğu ve ceza puanları yüksek olmaktadır.

Tablo 16. Annelerin Aile İşlevleri Ölçeği Davranış Kontrolü Puanı ile Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişki Analizi

Korelasyonlar												
		A1	A2	A3	A4	A5	S1	S2	S3	S4	S5	D.kontrolü
A1	R	1	,492*	,520*	,425*	,225*	,705*	,314*	,213*	,330*	,196*	-,059
	Sig(p)		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,290
A2	R		1	,868*	,777*	,187*	,242*	,425*	,296*	,321*	,166*	-,094
	Sig. (p)			,000	,000	,001	,000	,000	,000	,000	,003	,090
A3	R			1	,732*	,135*	,268*	,380*	,272*	,338*	,147*	-,159**
	Sig. (p)				,000	,015	,000	,000	,000	,000	,008	,004
A4	R				1	,190*	,178*	,233*	,289*	,272*	,134*	-,116*
	Sig. (p)					,001	,001	,000	,000	,000	,016	,036
A5	R					1	,174*	,187*	,179*	,220*	,887*	-,062
	Sig. (p)						,002	,001	,001	,000	,000	,261
S1	R						1	,333*	,219*	,292*	,168*	-,067
	Sig. (p)							,000	,000	,000	,002	,227
S2	R							1	,635*	,632*	,137*	-,062
	Sig. (p)								,000	,000	,013	,266
S3	R								1	,388*	,174*	-,128*
	Sig. (p)									,000	,002	,021
S4	R									1	,196*	-,013
	Sig. (p)										,000	,812
S5	R										1	-,123*
	Sig. (p)											,026
Davranış kontrolü	R	-,059	-,094	-,159*	-,116*	-,062	-,067	-,062	-,128*	-,013	-,123*	1
	Sig. (p)	,290	,090	,004	,036	,261	,227	,266	,021	,812	,026	

**p<0.01 , *p <0.05

4.7. Annelerin genel fonksiyonlar davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

Annelerin genel fonksiyonlar davranışı ile okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) arasında ilişki var mıdır?

Tablo 17 de görüldüğü gibi annenin genel fonksiyonlar puanı ile çocukların ahlaki boyutların tümündeki puanları (A1 $r = -.117$, A2 $r = -.228$, A3 $r = -.25$, A4 $r = -.154$, A5 $r = -.14$, $p < .05$); sosyal otorite yokluğu(S2, $r = -.14$, $p < .05$), genelleme(S4, $r = -.188$, $p < .05$) ve ceza(S5, $r = -.124$, $p < .05$) puanları arasında %5 anlam düzeyinde negatif yönlü zayıf doğrusal bir ilişki bulunmuştur. Genel fonksiyonlar puanı düşük olan annelerin çocuklarının ahlaki boyutların tümündeki puanları ile sosyal otorite yokluğu, genelleme, ceza puanları yüksek olmaktadır.

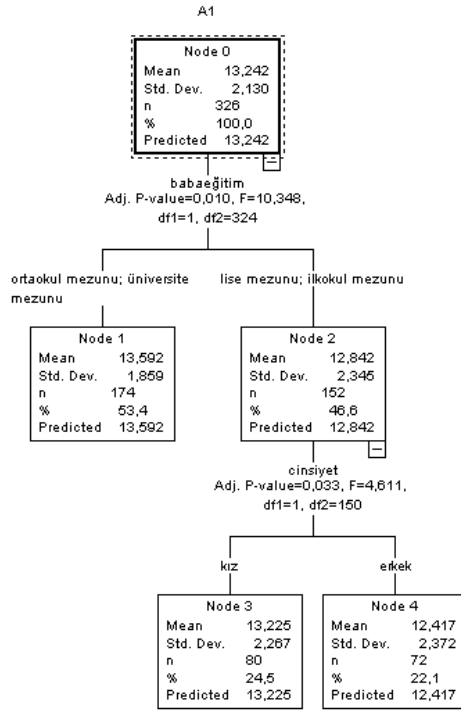
Tablo 17. Annelerin Aile İşlevleri Ölçeği Genel Fonksiyonlar Puanı ile Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişki Analizi

Korelasyonlar												
		A1	A2	A3	A4	A5	S1	S2	S3	S4	S5	Genel fonk.
A1	r	1	,492**	,520**	,425**	,225**	,705**	,314**	,213**	,330**	,196**	-,117*
	Sig(p)		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,035
A2	r		1	,868**	,777**	,187**	,242**	,425**	,296**	,321**	,166**	-,228**
	Sig. (p)			,000	,000	,001	,000	,000	,000	,000	,003	,000
A3	r			1	,732**	,135*	,268**	,380**	,272**	,338**	,147**	-,250**
	Sig. (p)				,000	,015	,000	,000	,000	,000	,008	,000
A4	r				1	,190**	,178**	,233**	,289**	,272**	,134*	-,154**
	Sig(p)					,001	,001	,000	,000	,000	,016	,005
A5	r					1	,174**	,187**	,179**	,220**	,887**	-,140*
	Sig. (p)						,002	,001	,001	,000	,000	,012
S1	r						1	,333**	,219**	,292**	,168**	-,071
	Sig. (p)							,000	,000	,000	,002	,203
S2	r							1	,635**	,632**	,137*	-,140*
	Sig. (p)								,000	,000	,013	,011
S3	r								1	,388**	,174**	-,092
	Sig. (p)									,000	,002	,096
S4	r									1	,196**	-,188**
	Sig. (p)										,000	,001
S5	r										1	-,124*
	Sig(p)											,026
Genel fonksiyonlar	r	-,117*	-,228**	-,250**	-,154**	-,140*	-,071	-,140*	-,092	-,188**	-,124*	1
	Sig. (p)	,035	,000	,000	,005	,012	,203	,011	,096	,001	,026	

**p<0.01 , *p <0.05

4.8. Okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) ebeveynlerin ve çocuğun sahip olduğu özellikleri ile ilişkili midir?

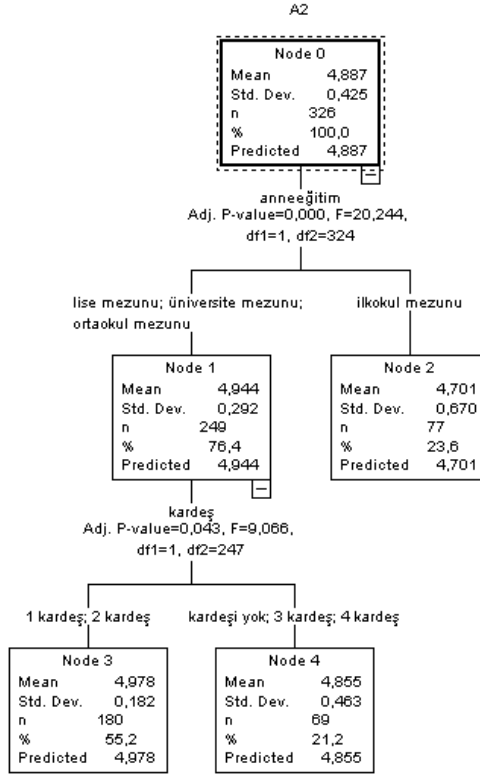
Şekil 1. Ahlaki Kurallar Ciddiyet Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi

4-5 yaş grubu çocukların ahlaki kurallarla ilgili ciddiyet algısına etki eden en önemli değişken “babanın eğitim düzeyi” dir. Babanın eğitim düzeyine göre 4-5 yaş gurubu çocuklar, aralarında istatistiksel anlamlı fark bulunacak şekilde iki kümeye ayrılmıştır. İlk kümede babası ortaokul ve üniversite mezunu olan 174 öğrencinin, ikinci kümede babası lise ve ilkokul mezunu olan 152 öğrencinin olduğu görülmektedir. CHAID analizine göre, babası ilkokul ve lise mezunu öğrencilerin ahlaki kurallarla ilgili ciddiyet algısını etki eden değişkenin, “cinsiyet” olduğu görülmektedir. Bu değişken istatistiksel açıdan aralarında anlamlı fark tespit edilen iki alt kümeden meydana gelmektedir. Cinsiyete göre birinci alt küme için ahlaki kurallar ciddiyet algısı puan ortalamasının $\bar{X}=13,225$ ve erkek çocukların oluşturduğu ikinci alt küme için $\bar{X}=12,417$ olduğu görülmektedir. Buna göre kız öğrencilerin ahlaki kurallar ciddiyet algısının daha yüksek olduğu belirtilebilir. Yani

ilkokul ve lise mezunu babaların kız çocuklarının daha fazla ahlaki kuralları ciddi algılama eğilimi gösterdiği söylenebilir.

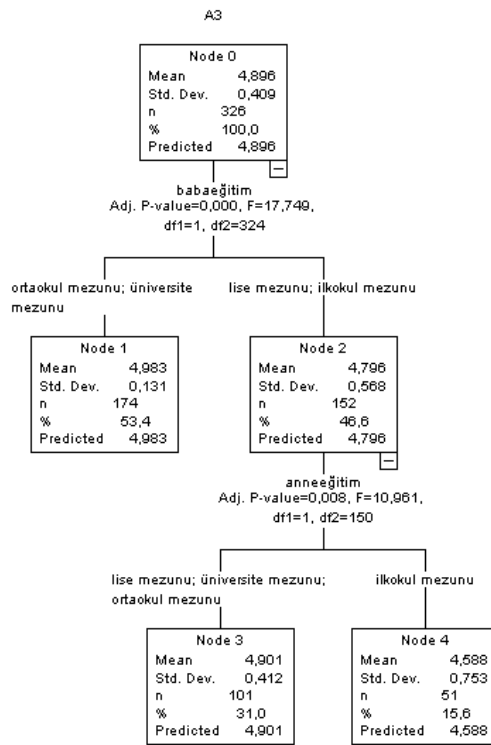
Şekil 2. Ahlaki Kurallar Otorite Yokluğu Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi

4-5 yaş grubu çocukların ahlaki kurallarla ilgili otorite yokluğu algısına etki eden en önemli değişken “annenin eğitim düzeyi” dir. Annenin eğitim düzeyine göre 4-5 yaş çocuklar, aralarında istatistiksel anlamlı fark bulunacak şekilde iki kümeye ayrılmıştır. Birinci kümede annesi ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan 249 öğrenci, ikinci kümede annesi ilkokul mezunu olan 77 öğrencinin olduğu görülmektedir. CHAID analizine göre, annesi üniversite, lise ve ortaokul mezunu öğrencilerin ahlaki kurallarla ilgili otorite yokluğu algısına etki eden değişkenin “kardeş sayısı” olduğu görülmektedir. Bu değişken istatistiksel açıdan aralarında anlamlı fark tespit edilen iki alt kümeden meydana gelmektedir. Kardeş sayısına göre birinci alt küme için ahlaki kurallar otorite yokluğu algısı puan ortalamalarının $\bar{X}=4,978$ ve kardeşi yok, 3 kardeş ve 4 kardeşe sahip olan çocukların oluşturduğu

ikinci alt küme için $\bar{X}=4,855$ olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre 1 ve 2 kardeş sahibi olan çocukların ahlaki kurallarla ilgili otorite yokluğu algısının daha yüksek olduğu belirtilebilir. Buna göre üniversite, lise ve ortaokul mezunu annelerin 1 ve 2 kardeş sahibi olan çocuklarının otorite yokluğunda da ahlaki kurallara uymaya devam ettikleri görülmüştür.

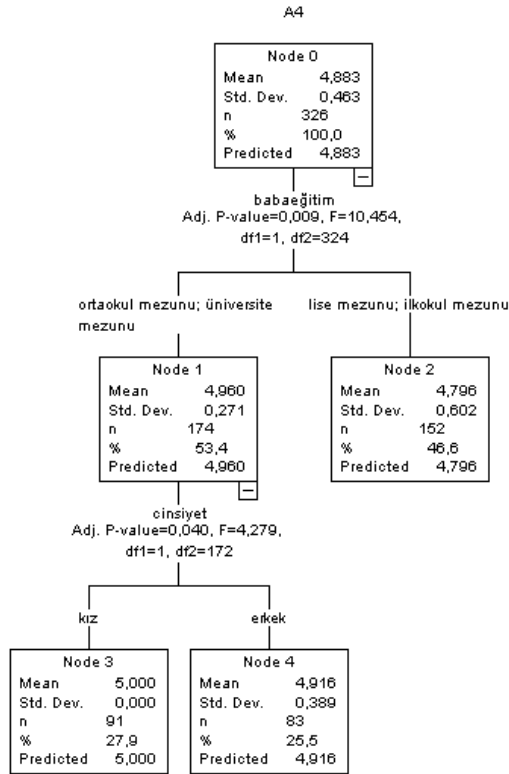
Şekil 3. Ahlaki Kurallar Kuralların Yokluğu Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi

4-5 yaş grubu çocukların ahlaki kurallarla ilgili kuralların yokluğu algısına etki eden en önemli değişken “babanın eğitim düzeyi” dir. Babanın eğitim düzeyine göre 4-5 yaş çocuklar, aralarında istatistiksel anlamlı fark bulunacak şekilde iki kümeye ayrılmıştır. Birinci kümede babası ortaokul ve üniversite mezunu olan 174 öğrencinin, ikinci kümede babası lise ve ilkokul mezunu olan 152 öğrencinin olduğu görülmektedir. CHAID analizine göre, babası ilkokul ve lise mezunu öğrencilerin ahlaki kurallarla ilgili kuralların yokluğu algısına etki eden değişkenin, “anne eğitim düzeyi” olduğu anlaşılmaktadır. Bu değişken istatistiksel açıdan aralarında anlamlı fark tespit edilen iki alt kümeden meydana gelmektedir. Anne eğitim durumuna göre

birinci alt küme için ahlaki kurallar kuralların yokluğu algısı puan ortalamasının $\bar{X}=4,901$ ve ilkokul mezunu annelerin oluşturduğu ikinci alt küme için $\bar{X}=4,588$ olduğu görülmektedir. Buna göre ortaokul, lise ve üniversite mezunu annelerin ahlaki kurallar, kuralların yokluğu algısının daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Yani lise ve ilkokul mezunu babaların ortaokul, lise ve üniversite mezunu eşlerinin çocukları kuralların yokluğunda da ahlaki kurallara uymaya devam ettikleri görülmüştür.

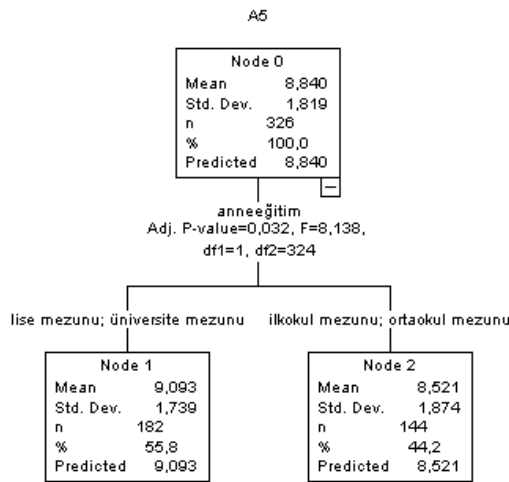
Şekil 4. Ahlaki Kurallar Genelleme Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi

4-5 yaş grubu çocukların ahlaki kurallarla ilgili genelleme algısına etki eden en önemli değişken “babanın eğitim düzeyi” dir. Babanın eğitim düzeyine göre 4-5 yaş çocuklar, aralarında istatistiksel anlamlı fark bulunacak şekilde iki kümeye ayrılmıştır. Birinci kümede babası ortaokul ve üniversite mezunu olan 174 öğrencinin, ikinci kümede babası lise ve ilkokul mezunu olan 152 öğrencinin olduğu görülmektedir. CHAID analizine göre, babası ortaokul ve üniversite mezunu

öğrencilerin ahlaki kurallarla ilgili kuralların yokluğu algısına etki eden değişkenin, “cinsiyet” olduğu görülmektedir. Bu değişken istatistiksel açıdan aralarında anlamlı fark tespit edilen iki alt kümeden meydana gelmektedir. Cinsiyete göre kız çocuklarının oluşturduğu birinci alt küme için ahlaki kurallar kuralların yokluğu algısı puan ortalamasının $\bar{X}=5,00$ ve erkeklerin oluşturduğu ikinci alt küme için $\bar{X}=4,916$ olduğu görülmektedir. Buna göre kız öğrencilerin ahlaki kurallar genelleme algısının daha yüksek olduğu belirtilebilir. Yani ortaokul ve üniversite mezunu babaların kız çocuklarının ahlaki kuralları daha fazla yaşamlarında genellediği söylenebilir.

Şekil 5. Ahlaki Kurallar Ceza Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi

4-5 yaş grubu çocukların ahlaki kurallarla ilgili ceza algısına etki eden değişken “anne eğitim düzeyi” dir. Birinci kümede annesi lise ve üniversite mezunu olan 182, ikinci kümede annesi ilkokul ve ortaokul mezunu olan 144 öğrencinin olduğu görülmektedir. CHAID analizine göre, lise ve üniversite mezunu olan annelerin çocuklarının puanı $\bar{X}=9,093$, ilkokul ve ortaokul mezunu olan annelerin çocuklarının puanı $\bar{X}=8,521$ ’dir. Buna göre lise ve üniversite mezunu olan annelerin çocuklarının ceza tutumuna ilişkin ahlaki kuralları algılamada daha iyi olduğu söylenebilir.

4.9. Okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal kural bilgileri (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) ebeveynlerin ve çocuğun sahip olduğu özellikleri ile ilişkili midir?

Şekil 6. Sosyal Kurallar Ciddiyet Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi

S1

Node 0	
Mean	13,021
Std. Dev.	2,233
n	326
%	100,0
Predicted	13,021

4-5 yaş grubu çocukların sosyal kurallarla ilgili ciddiyet algısına istatistik olarak anlamlı seviyede etki eden kategorik değişken bulunmamaktadır.

Şekil 7. Sosyal Kurallar Otorite Yokluğu Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi

S2

Node 0	
Mean	4,920
Std. Dev.	0,342
n	326
%	100,0
Predicted	4,920

4-5 yaş grubu çocukların sosyal kurallarla ilgili otorite yokluğu algısına istatistik olarak anlamlı seviyede etki eden kategorik değişken bulunmamaktadır.

Şekil 8. Sosyal Kurallar Kuralların Yokluğu Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi

S3

Node 0	
Mean	4,920
Std. Dev.	0,368
n	326
%	100,0
Predicted	4,920

4-5 yaş grubu çocukların sosyal kurallarla ilgili kuralları yokluğu algısına istatistik olarak anlamlı seviyede etki eden kategorik değişken bulunmamaktadır.

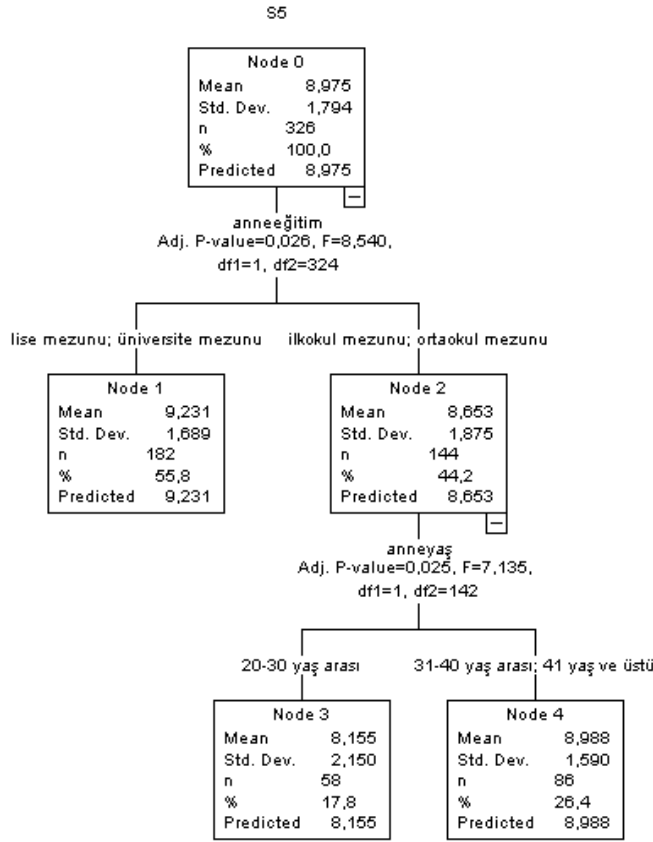
Şekil 9. Sosyal Kurallar Genelleme Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi

S4

Node 0	
Mean	4,948
Std. Dev.	0,294
n	326
%	100,0
Predicted	4,948

4-5 yaş grubu çocukların sosyal kurallarla ilgili genelleme algısına istatistik olarak anlamlı seviyede etki eden kategorik değişken bulunmamaktadır.

Şekil 10. Sosyal Kurallar Ceza Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi

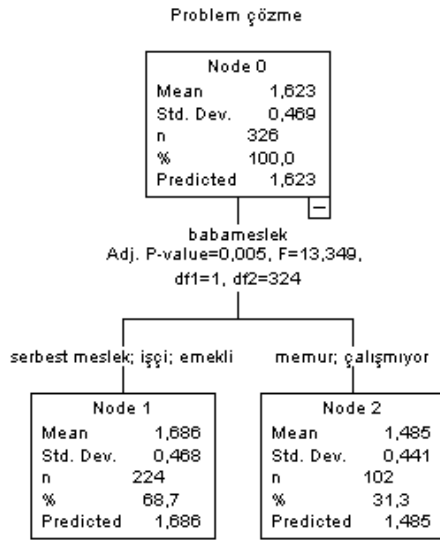

4-5 yaş grubu çocukların sosyal kurallarla ilgili ceza algısına etki eden en önemli değişken “annenin eğitim düzeyi” dir. Birinci kümede annesi ilkokul ve ortaokul mezunu olan 144 öğrenci, ikinci kümede annesi lise ve üniversite mezunu olan 182 öğrencinin olduğu görülmektedir. CHAID analizine göre, annesi ilkokul ve ortaokul mezunu öğrencilerin sosyal kurallarla ilgili ceza algısına etki eden en önemli değişkenin “anne yaşı” olduğu görülmektedir. Bu değişken istatistiksel açıdan aralarında anlamlı fark tespit edilen iki alt kümeden meydana gelmektedir. Anne yaşına göre birinci alt küme için sosyal kurallar ceza algısı puan ortalamalarının $\bar{X}=8,155$ ve 31-40 yaş arası ve 41 yaş üstü yaşa sahip olan annelerin çocukların oluşturduğu ikinci alt küme için $\bar{X}=8,988$ olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre 31-40 yaş arası ve 41 yaş üstü yaşa sahip olan annelerin çocukların sosyal kurallarla ilgili ceza algısının daha yüksek olduğu belirtilebilir.

4.10. Annelerin aile işlevleri algıları (problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel fonksiyonlar) ebeveynlerin ve çocuğun sahip olduğu özellikleri ile ilişkili midir?

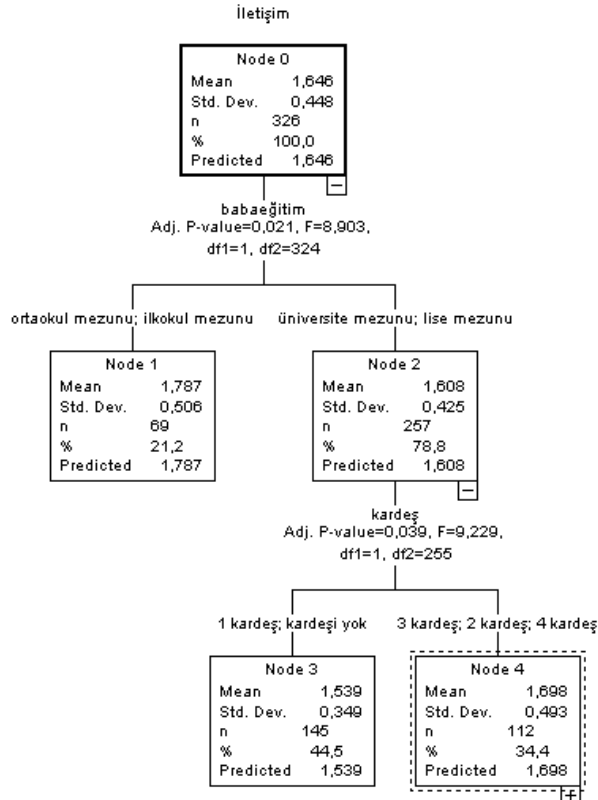
Aile işlevleri boyutları hesap edilen puan ortalamaları 1.00 ile 4.00 puan aralığında sonuç vermektedir. Puan ortalamaları 4.00'e yakınlıkça aile işlevleri bakımında sağlıksızlığın arttığı kabul görmektedir. Bu bölümde verilen bulgular bu değerlendirmeye göre yazılmıştır.

Şekil 11. Aile İşlevleri Problem Çözme Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi

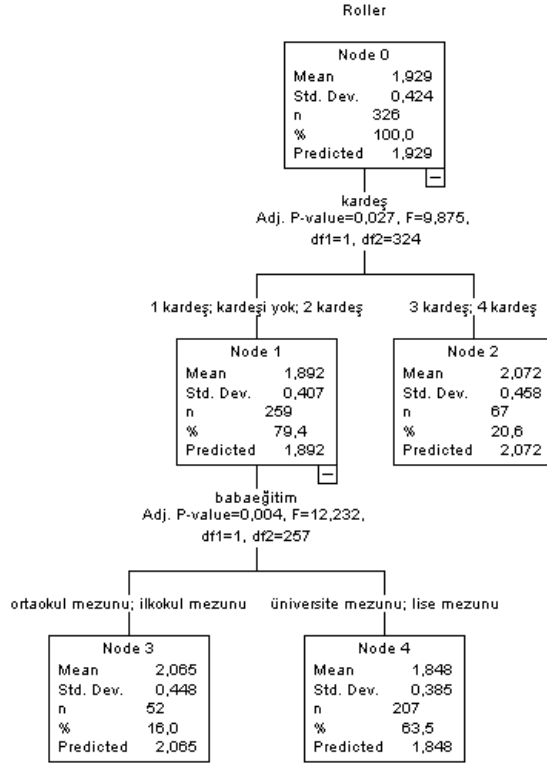
4-5 yaş grubu çocukların annelerinin aile işlevleri ile ilgili problem çözme algısına etki eden değişken “baba meslek düzeyi” dir. Birinci kümede eşi serbest meslek, işçi ve emekli olan 224 anne, ikinci kümede eşi çalışmayan ve memur olan 102 annenin olduğu görülmektedir. CHAID analizine göre çalışmayan ve memur olan babaların eşlerinin problem çözme boyutu puan ortalamalarının $\bar{X}=1,485$, serbest meslek, işçi ve emekli olan babaların eşlerinin puan ortalamalarının $\bar{X}=1,686$ olduğu görülmüştür. Buna göre, eşi memur ve çalışmayan annelerin problemlerin çatışmasız çözümlenmesinde eşi serbest meslek, işçi ve emekli olanlar annelere göre daha sağlıklı olduğu görülmüştür.

Şekil 12. Aile İşlevleri İletişim Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi

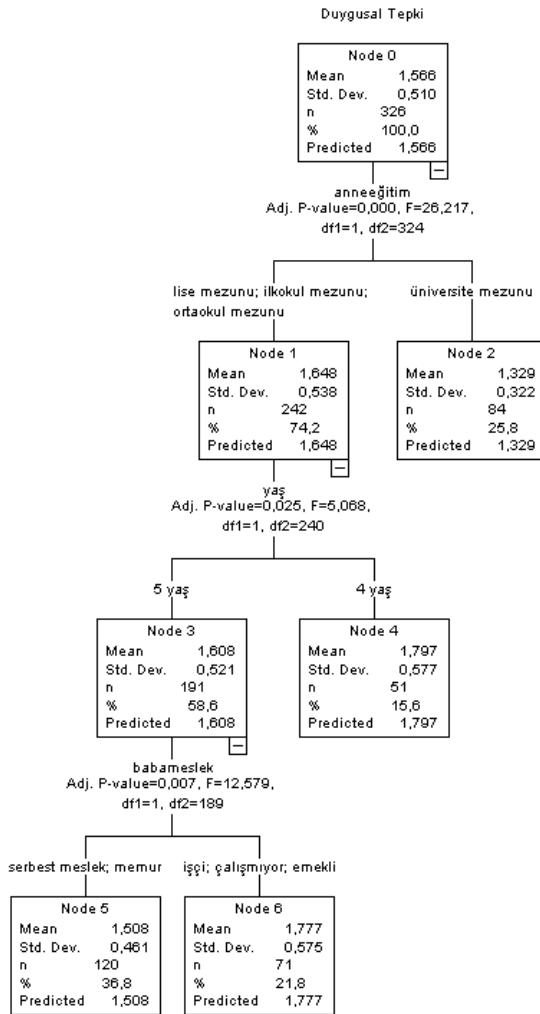
4-5 yaş grubu çocukların annelerinin aile işlevleri ile ilgili iletişim algısına etki eden en önemli değişken “baba eğitim düzeyi” dir. Babanın eğitim düzeyine göre anneler, aralarında istatistiksel anlamlı fark bulunacak şekilde iki kümeye ayrılmıştır. İlk kümede eşli lise ve üniversite mezunu 69 anne, eşli ilkokul ve ortaokul mezunu olan 257 anne bulunmaktadır. CHAID analizine göre, eşli lise ve üniversite mezunu olan annelerin iletişim algısına etki eden değişkenin, “çocuk sayısı” olduğu görülmektedir. Çocuk sayısına göre birinci alt küme için iletişim algısı puan ortalamasının $\bar{X}=1,539$ ve 3,4 ve 5 çocuk sahibi annelerin oluşturduğu ikinci alt küme için $\bar{X}=1,698$ olduğu görülmektedir. Buna göre 1 ve 2 çocuğa sahip olan annelerin iletişim algısının daha yüksek olduğu belirtilebilir. Yani eşleri lise ve üniversite mezunu olan annelerden 1 ve 2 çocuğa sahip olanların iletişimlerinin aile içinde daha etkili olduğu söylenebilir.

Şekil 13. Aile İşlevleri Roller Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi

4-5 yaş grubu çocukların annelerinin aile işlevleri ile ilgili roller algısına etki eden en önemli değişken “çocuk sayısı”dır. Çocuk sayısına göre anneler, aralarında istatistiksel anlamlı fark bulunacak şekilde iki kümeye ayrılmıştır. İlk kümede 1,2 ve 3 çocuğa sahip 259 anne, ikinci kümede ise 4 ve 5 kardeşe sahip olan 67 anne bulunmaktadır. CHAID analizine göre, 1,2 ve 3 çocuğa sahip annelerin roller algısına etki eden değişkenin, “baba eğitim düzeyi” olduğu görülmektedir. Eşi lise ve üniversite mezunu olan annelerin roller algısı puan ortalamasının $\bar{X}=1,848$ ve eşi ilkokul, ortaokul mezunu annelerin oluşturduğu ikinci alt küme için $\bar{X}=2,065$ olduğu görülmektedir. Buna göre eşlerinin eğitim düzeyi yüksek olan anneler aile içindeki rollere uygun davranış kalıplarını daha iyi algılamaktadırlar.

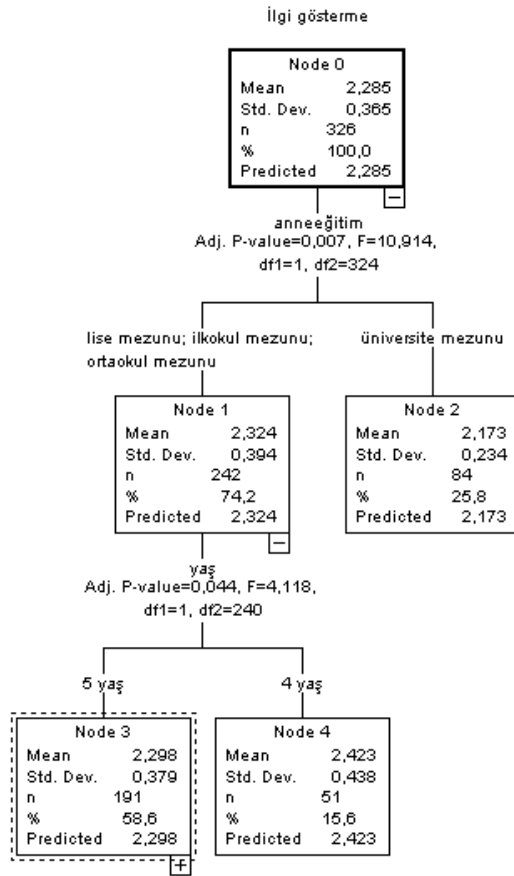
Şekil 14. Aile İşlevleri Duygusal Tepki Verme Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi

4-5 yaş grubu çocukların annelerinin aile işlevleri ile ilgili duygusal tepki verme algısına etki eden en önemli değişken “anne eğitim düzeyi” dir. Annenin eğitim düzeyine göre aralarında istatistiksel anlamlı fark bulunacak şekilde iki kümeye ayrılmıştır. İlk kümede üniversite mezunu 84 anne, ikinci kümede ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olan 242 anne bulunmaktadır. CHAID analizine göre ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olan annelerin duygusal tepki verme algısına etki eden değişkenin, “çocuğun yaşı” olduğu görülmektedir. Buna göre ilkokul, ortaokul ve lise mezunu 5 yaş çocuğa sahip olan anneler ($\bar{X}=1,608$) 4 yaş çocuğa sahip olan annelere ($\bar{X}=1,797$) oranla aile işlevlerinde duygusal tepki vermede daha sağlıklı olduğu görülmektedir. Diğer analize göre ilkokul, ortaokul ve lise mezunu 5 yaş çocuğa sahip annelerin duygusal tepki verme algısına etki eden değişkenin ise, “baba

meslek düzeyi” olduğu görülmektedir. Buna göre, eşi memur ve serbest meslekte çalışan 5 yaş çocuğu sahibi annelerin ($\bar{X}=1,508$) eşi çalışmayan, işçi ve emekli olan 5 yaş çocuğu sahibi annelere ($\bar{X}=1,777$) oranla aile işlevlerinde duygusal tepki vermede daha sağlıklı olduğu görülmektedir.

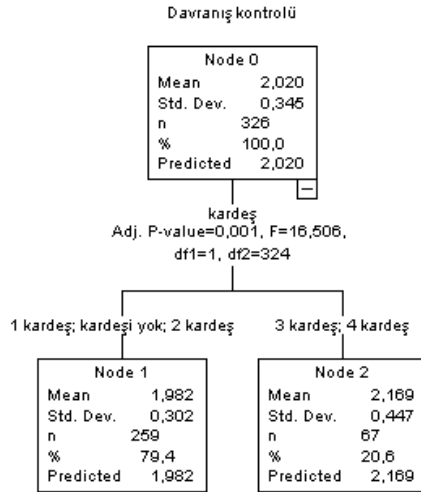
Şekil 15. Aile İşlevleri İlgisi Gösterme Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi

4-5 yaş grubu çocukların annelerinin aile işlevleri ile ilgili ilgi gösterme algısına etki eden en önemli değişken “anne eğitim düzeyi” dir. Anne eğitim düzeyine göre anneler, aralarında istatistiksel anlamlı fark bulunacak şekilde iki kümeye ayrılmıştır. İlk kümede ilkokul, ortaokul ve lise 242 anne, üniversite mezunu olan 84 anne bulunmaktadır. CHAID analizlerine göre, üniversite mezunu annelerin, ilkokul, ortaokul ve üniversite mezunu annelere oranla aile işlevlerinde üyelere daha fazla düzeyde ilgi gösterdiği bulunmuştur. İlkokul, ortaokul ve lise mezunu annelerin ilgi gösterme algısına etki eden değişkenin, “çocuğun yaşı” olduğu görülmektedir.

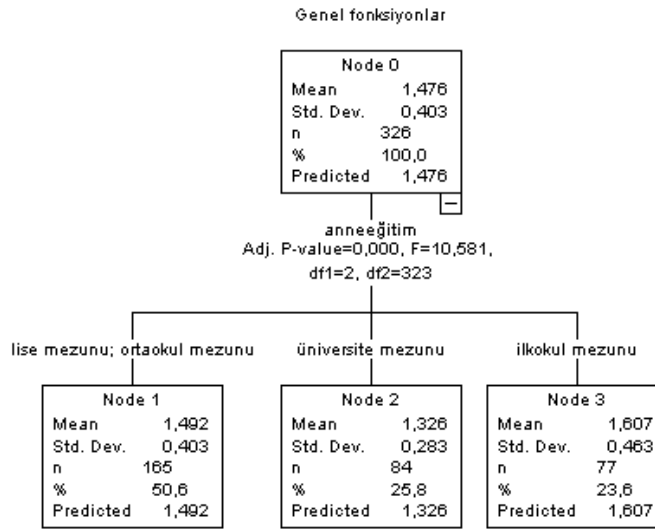
Çocuk yaşına göre birinci alt küme için ilgi gösterme algısı puan ortalamasının $\bar{X}=2,298$ ve 4 yaş çocuk sahibi annelerin oluşturduğu ikinci alt küme için $\bar{X}=2,423$ olduğu görülmektedir. Buna göre ilkokul, ortaokul ve lise mezunu 5 yaşında çocuğu olan annelerin, 4 yaşında çocuğu olan annelere oranla ilgi gösterme algısının daha yüksek olduğu belirtilebilir.

Şekil 16. Aile İşlevleri Davranış Kontrolü Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi

4-5 yaş grubu çocukların annelerinin aile işlevleri ile ilgili davranış kontrolü algısına etki eden değişken “çocuk sayısı”dır. Çocuk sayısına göre anneler, aralarında istatistiksel anlamlı fark bulunacak şekilde iki kümeye ayrılmıştır. İlk kümede 1,2 ve 3 çocuğa sahip 259 anne, 4 ve 5 çocuğa sahip 67 anne bulunmaktadır. CHAID analizine göre, birinci küme davranış kontrolü algısı puan ortalamasının $\bar{X}=1,982$ ve 4 ve 5 yaş çocuğa sahip annelerin puan ortalamasının ise $\bar{X}=2,169$ olduğu görülmektedir. Buna göre 1,2 ve 3 çocuğa sahip anneler, davranışların kontrol edilebilmesinde 4 ve 5 yaş çocuğa sahip annelere oranla aile işlevlerinin daha sağlıklı olduğu belirtilebilir.

Şekil 17. Aile İşlevleri Genel Fonksiyonlar Alt Boyutu Üzerinde Etkili Olan Değişkenlere İlişkin CHAID Analizi

4-5 yaş grubu çocukların annelerinin aile işlevleri ile ilgili genel fonksiyonlar algısına etki eden değişken “anne eğitim düzeyi” dir. Eğitim düzeyine göre anneler, aralarında istatistiksel anlamlı fark bulunacak şekilde üç kümeye ayrılmıştır. İlk kümede ortaokul ve lise mezunu 165 anne, ikinci kümede üniversite mezunu 84 anne, üçüncü kümede ilkokul mezunu 77 anne bulunmaktadır. CHAID analizine göre, birinci küme davranış kontrolü algısı puan ortalamasının $\bar{X}=1,492$, ikinci küme genel fonksiyonlar puan ortalamasının $\bar{X}=1,326$ ve üçüncü küme genel fonksiyonlar puan ortalamasının $\bar{X}=1,607$ olduğu görülmektedir. Buna göre üniversite mezunu annelerin genel fonksiyonlar puan ortalamalarının diğer eğitim düzeyi mezun annelere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Araştırmanın bu bölümde istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgular, alt problem cümlelerine paralel bir biçimde tartışılarak, yorumlanmıştır. Yapılan literatür taraması sonucunda ahlaki ve sosyal kurallar ile annelerin aile işlevleriyle ilgili yapılan herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır.

5.1. Aile Değerlendirme Ölçeği ile Ahlaki ve Sosyal Kural Algısı Ölçeği Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması

Annenin “problem çözme” işlev ile çocukların ahlaki otorite yokluğu, ahlaki kuralların yokluğu ve sosyal genelleme alt boyutları arasında ilişki bulunmuştur. Sosyal kural bilgileri puanlarında sadece sosyal genelleme düzeyinde ilişki bulunduğu için problem çözme açısından sağlıklı işlevler sergileyen aileye sahip olan çocukların sosyal kural bilgilerinde problem yaşadıkları tahmin edilmektedir. Ailede problemler çözümlendiği zaman çocukların otoriteye ve kurallara uyma davranışının devam ettiği sonucu bulunmuştur.

Annenin “iletişim” işlevi ile çocukların ahlaki kuralların tümünde ve sosyal kuralların ciddiyet, otorite yokluğu, genelleme ve ceza alt boyutları arasında ilişkinin bulunması, annenin aile içerisinde iletişimin içeriğinin açık olduğunu göstermektedir. İletişim aile işlevlerinde kritik bir alt boyut olarak ele alınmaktadır. Aile işlevlerinin diğer alt boyutlarına doğrudan etki etmektedir. Aile içinde etkili bir iletişim, bireylerin birbirlerini daha iyi tanımalarına ve birbirlerine saygı duymalarına, davranışlarda koordinasyona, amaçların belirlenmesine ve aile içinde kaynakların kullanımında beraberliğin sağlanmasına olanak tanır (Bulut, 1993). Bu yüzden iletişimin ahlaki ve sosyal alt boyutların çoğunda etkili olduğu görülmüştür. Söz konusu bulgunun, yapılan araştırmalar Demircioğlu (2012), Nalbantoğlu (2016), Börekçi (2017) ile tutarlılık gösterdiği görülmektedir.

Annenin “roller” işlevi ile çocukların ahlaki otorite yokluğu, kuralların yokluğu ve ceza puanları; sosyal otorite yokluğu, kuralların yokluğu, genelleme ve ceza alt boyutları arasında ilişki bulunmuştur. Bandura ve Skinner’e göre, bireyler gözlem ve model alma yoluyla öğrenmektedirler. Okul öncesi dönemdeki çocuklar, davranışlarını örnek aldıkları kişileri taklit yoluyla kazanmaktadırlar. Farklı roller ve modeller çocukların davranışlarını büyük ölçüde etkilemektedir (Yeşilyaprak,2003). Çocuklar, yaşamlarındaki bireylerin rollerine girerek akranları ile etkileşim halinde oynadıkları oyunlarla, ahlaki ve sosyal kurallara uydularında veya uymadıklarında karşılaşılabilecekleri tepkileri yaşayarak öğrenebilirler. Toplumsallaşma sonucu rollerini benimseyen çocuk, otoriteye ve kurallara uymaya, kendisine görev ve sorumluluk yüklenmesine alışır duruma gelir (Köknel, 2005).

Annenin “duygusal tepki verme” işlevi ile çocukların ahlaki otorite yokluğu, kuralların yokluğu, genelleme, ceza; sosyal otorite yokluğu ve ceza alt boyutları arasında ilişki bulunmuştur. Aile içinde annelerin duygusal tepki verememe, aile üyelerinin çöşku, üzüntü ve kızgınlıklarını birbirlerine ifade etmeye elverişli durumlarının olmaması, çatışmaların konuşulmasından kaçınılması, bireyin içine kapanmasına ve sosyal ortamlardan uzaklaşmasına neden teşkil edilebilmektedir. Sosyalleşme konusunda başarılı olamamış bireyler duygusal açıdan birtakım problemlerle karşılaşabilirler (Gander ve Gardiner, 2010).

Annenin “ilgi gösterme” işlevi ile çocuklarının ahlaki ciddiyet, otorite yokluğu, kuralların yokluğu ve genelleme puanları; sosyal ciddiyet, otorite yokluğu, kuralların yokluğu ve ceza puanları alt boyutları arasında ilişki bulunmuştur. Bulut (1990)’a göre sağlıklı aileler birbirleri ile orta düzeyde ilgilenirken, sağlıksız aileler ise birbirleri ile az veya çok ilgilenirler. Çok ilgilenme aile üyelerinin birbirlerine bağımlı olduğu, az ilgilenme ise birbirlerine az sevgi ve ilgi gösterdikleri anlamına gelir. Erken yıllardan itibaren annelerin çocuklarına ilgi göstermesi, ahlaki ve sosyal kuralların içselleştirilmesiyle, ileriki yaşlarda oluşabilecek kural ihlallerinin engellenebileceği söylenebilir. Anne baba ve evdeki diğer yaşayan üyeler çocukların oyunlarına dahil olabilir, ahlaki ve sosyal kurallara uymanın nedenini ve öneminden bahseden öyküler okuyabilirler.

Annenin “davranış kontrolü” işlevi ile çocukların ahlaki kuralların yokluğu, ahlaki genelleme; sosyal kuralların yokluğu ve sosyal ceza puanları arasında ilişki bulunmuştur. Sosyal çevrenin yönlendirmesi sonucunda davranış kalıplarından gelen yaptırımlara evet veya hayır diyen birey, verdiği yanıt ile içinde yaşadığı toplum tarafından cezalandırılır ya da ödüllendirilir (Köknel, 2005). Bu durum davranış kontrolü işlevinin sosyal ceza boyutundan etkilenmesini açıklamaktadır. Çocuğun toplumda karşılaştığı davranışlarına evdeki aile yaşamında uygun tepkiler verilerek doğru ya da yanlış öğrenmesi sağlanmalıdır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, Topçuoğlugil (2002) annelerin davranış kontrolü boyutuyla çocukların sosyal duygusal gelişimlerinin ilişkili olduğunu babanın davranış kontrolü boyutunun ise çocuğun algılamasını etkilemediği sonucuna ulaşırken; Saydam ve Gençöz (2005) aile yaşamında davranış kontrolünde yaşanan sorunu, ergenin sosyal problemleri ve saldırgan davranışları üzerinde anlamlı derecede açıklayıcı bulmuştur. Diğer bir söyleyişle ergen, aile içinde deneyim edindiği eksik problem çözme becerisi ve davranış kontrolünü çevresinde oluşturduğu ilişkilere de aktarmaktadır.

Annenin “genel fonksiyonlar” işlevi ile çocukların ahlaki boyutların tümündeki puanları ve sosyal otorite yokluğu, genelleme, ceza alt boyutları arasında ilişki bulunmuştur. Genel fonksiyonlar işlevi algısının ahlaki kuralların tümünü sosyal kuralların ise çoğu üzerinde ilişki bulunması diğer altı işlevi kapsamıyla açıklanabilir. Bulut (1990) genel işlevler açısından sağlıklı işlev sergileyen aileye sahip ergenlerin, sağlıklı işlev sergileyen aileye sahip ergenlere oranla kural dışı davranışları daha yüksek düzeyde gösterdiklerini bulmuştur. Bu bulgu araştırma sonucu ile paralellik göstermektedir.

5.2. Ahlaki Kural Ölçeği Alt Puanlarına İlişkin CHAID Analizine Ait Bulguların Tartışılması

Ortaokul ve üniversite mezunu babaların çocuklarının “ahlaki ciddiyet” kuralları ilkököl ve lise mezunu babaların çocuklarına göre daha ciddi algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulguları ele alındığında babanın eğitim durumunun artması ile çocukların kuralların ciddiyetini algılamaları arasında bir ilişki kurulamayacağı görülmüştür. Ortaokul mezunu babalarının çocuklarının lise

mezunu babaların çocuklarından daha yüksek puan ortalamaları alması bu durumu izah etmektedir. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Örneğin, Uslu (2005) ve Özgüleç (2001) yaptıkları araştırmalarda cinsiyete göre ahlaki ciddiyet boyutu puanlarının farklılaşmadığını bulmuştur. Öte yandan Koca (1987), Ilgar (1996) ve Çeliköz ve diğ (2008) araştırmalarında cinsiyet değişkeninin ahlaki yargılar üzerinde anlamlı sonuçlar doğurduğunu bulmuşlardır. Smetana, Schlagman ve Walsh Adams (1993) erkeklerin ve kızların ahlaki suçları değerlendirmelerinde farklılıklar bulmuşlardır. Erkek çocukların kız çocuklara göre ahlak kurallarını daha az ciddi, daha az cezalandırılabilir ve otoriteden daha az bağımsız bulduğu sonucuna ulaşmışlardır. Erkekler saldırganlık ile ilgili yargılarda bulunurken kızlar psikolojik zararlarla ilgili değerlendirmeler yapmışlardır.

Annesi ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan çocukların “ahlaki otorite yokluğu” puan ortalamasının, ilkokul mezunu annelerin çocuklarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu sonuç araştırma süreci boyunca beklenen bir durumdur. Kohlberg gelenek öncesi ahlaki gelişim düzeyinde, Piaget ahlaki gerçeklik dönemindeki çocukların, doğru ve yanlış konusundaki yorumları, çevrelerinde bulunan ve fiziksel üstünlüğe sahip, anne baba gibi otorite kaynaklarından öğrendiklerini düşünmektedirler. Jersild (1979)’e göre yoksul çevrelerde ahlak ölçüleri daha yüksek gelirli grupların ahlak ölçülerinden daha katıdır ve otoriteye saygı daha belirgindir (Akt: Yapıcı, 2015).

Araştırmanın bu sonucu geleneksel aile yapısı ile uyuşmamaktadır. Ülkemizde ailelerde otorite figürünün çoğunlukla babalar olduğu gözlenmektedir. Bu yüzden araştırmanın sonucunda beklenen durumun ahlaki otorite yokluğu algısında anne eğitim düzeyinden değil baba eğitim düzeyinden etkilenmiş olması şeklinde düşünülmüştür.

1 ve 2 kardeşe sahip olan çocuklar, kardeşi olmayan,3 ve 4 kardeşe sahip çocuklara göre, herhangi bir “otorite figürü yokluğunda” da ahlaki kurallara uyulması gerektiği algısına sahip oldukları saptanmıştır. Buna göre, 1 ve 2 kardeşe sahip olan çocukların doğru veya yanlış yapılan davranışta kendi içsel denetimlerinin daha baskın olduğu belirlenmektedir. Aile içinde kardeş sayısı daha fazla ve

kardeşler arası ilişkileri daha yoğun olan çocuklar otorite yokluğunda ahlaki kurallara uyulması zorunlu değil şeklinde düşünebilirler. Kağıtçıbaşı (1980) gelir düzeyi, köyden kente göç arttıkça ve ailede bulunan çocuk sayısı azaldıkça, çocuğun sevgi sağlayıcı ve aileyi tamamlayıcı işlevinin önem kazandığını belirtmiştir (Akt. Uslu, 2005). Araştırma sonuçlarına göre bu yargıyı desteklemeyen bulgu, kardeşi olmayan çocukların puanlarının daha düşük olmasıdır. Oysa kardeşi olmayan çocuklarında puan ortalamalarının diğerlerine göre yüksek olması beklenirdi.

Ortaokul ve üniversite mezunu babaların çocuklarının “ahlaki kuralların yokluğunda” yanlış olan davranışı yapıp yapmayacağına, ilkököl ve lise mezunu babaların çocuklarına göre daha sağlıklı kararlar algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulguları ele alındığında babanın eğitim durumunun artması ile çocukların ahlaki kuralların yokluğundaki davranışları arasında bir ilişki kurulamayacağı görülmüştür. Ortaokul mezunu babalarının çocuklarının lise mezunu babaların çocuklarından daha yüksek puan ortalamaları alması bu durumu izah etmektedir.

Ahlaki gelişim alanında Kohlberg (1987)'nin yaptıkları çalışmanın sonucuna göre yetişkinlerin eğitim düzeyleri ve deneyimleri arttıkça ahlaki olgunluk düzeylerinin de arttığı görülmüştür. Buna dayanarak anne eğitim durumunun öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeyini olumlu yönde etkileyen bir ölçüt olduğu varsayılabilir.

Kız çocukları erkek çocuklara göre, “ahlaki kuralları genellenebilir” olarak yargılanmışlardır. Araştırmaya göre, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden kız çocuklar ahlaki kurallara sadece okulda değil, okul dışındaki yerlerde de uyulması gerektiğini belirtmişlerdir. Toplumumuzda kız çocuklardan beklenen, sadece okulda değil, okul dışındaki örneğin, ev, oyun bahçesi gibi yerlerde de kurallara uygun davranmasıdır (Seçer ve Sarı, 2006). Uslu (2005)'nin yaptığı araştırmada ise ahlaki genelleme boyutu cinsiyet üzerinde anlamlı bulunmamıştır.

Ahlaki kural bilgisine göre çocukların cinsiyetinin genelleme boyutunda etkili olmasının nedeni çocukların ahlak kurallarını evrensel olarak algılamalarından kaynaklanıyor olabilir.

Annesi lise ve üniversite mezunu olan çocukların ahlaki kurallar ihlal edildiğinde kişilerin “ceza” almasına yönelik algı puanlarının, ilkokul ve ortaokul mezunu annelerin çocuklarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Yapılan araştırmalar incelendiğinde Koca (1987) ve Saylağ (2001) anne eğitim düzeyinin çocukların ahlaki yargılarının belirlenmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşırken, Şahin ve Özyürek (2010) anne eğitim düzeyinin ahlaki kuralları üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Jersild (1979), IQ ve sosyo ekonomik durumu düşük olan çocukların ahlaki düşüncelerinin gelişimi yönünden zayıf kaldıkları, düşük bir sosyo ekonomik çevreden gelen çocukların yanlış davranışlara daha ağır cezalar verilmesi gerektiğini ve otoriter yargılara daha çok bağlı olduklarını belirtmektedir (Akt: Yapıcı,2015).

5.3. Sosyal Kural Ölçeği Alt Puanlarına İlişkin CHAID Analizine Ait Bulguların Tartışılması

4-5 yaş grubu çocukların sosyal kurallarla ilgili "ciddiyet, otorite yokluğu, kuralların yokluğu ve genelleme” algılarına istatistik olarak anlamlı seviyede etki eden kategorik değişkenler bulunmamaktadır.

Nobes ve Pawson (2003) çalışmalarında çocuklara ahlaki ve sosyal kuralların ihlal edilmesiyle ilgili öyküler okumuşlar ve düşüncelerini incelemişlerdir. Çalışmada, çocukların düşüncelerine göre “sosyal kurallar otoriteye bağlı olarak değişebilmektedir” sonucuna ulaşmışlardır. Bir başka deyişle, sosyal kural algısında otoriteyi önemli bir figür olarak değerlendirmişlerdir.

Annesi lise ve üniversite mezunu olan çocukların sosyal kurallar ihlal edildiğinde kişilerin ceza almasına yönelik algı puanlarının, ilkokul ve ortaokul mezunu annelerin çocuklarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu sonuç daha önceden yapılan çalışmalarla paralellik göstermektedir. Koçak ve Tepeli (2006)’nin çalışmasında, dört, beş ve altı yaş grubu çocukların iş birliği ve sosyal ilişki davranışlarında anne öğrenim düzeyinin etkili olduğu, baba eğitim düzeyinin ise önemli olmadığı bulunmuştur.

Halmatov (2012), yaptığı çalışma sonucunda sosyal ceza boyutunda, sosyo ekonomik düzeyi yüksek ailelerin çocukları düşük olanlara göre anlamlı bir fark göstererek daha fazla puan aldıklarını bulmuştur.

5.4. Aile Değerlendirme Ölçeği Alt Puanlarına İlişkin CHAID Analizine Ait Bulguların Tartışılması

Bu çalışmada eşi memur ve çalışmayan annelerin aile işlevlerinde “problemlerin çatışmasız çözümlenmesinde” eşi serbest meslek, işçi ve emekli olanlar annelere göre daha sağlıklı olduğu görülmüştür. Sonuç memur ve işçi düzeyinde ele alındığında beklenen bir bulgudur. Çeşitli ekonomik ihtiyaçları bulunan ailenin, işlevlerinden biri bunları zamanında ve yeterince karşılamak olduğu bilinmektedir. Aileler bilgi eksikliğinden veya içinde yaşadıkları dönemin özelliklerinin yeterince farkında olmamalarından, çoğu zaman da ekonomik yetersizliklerden bu ihtiyaçlarını karşılayamamaktadırlar. Aile, ihtiyaçlarını zamanında karşılayacak olursa, aile işlevleri açısından sorun yaşanmamaktadır (Duyan, 2000). Yapılan bir çalışmada düşük gelirli ailedeki ergenlerin, orta gelir ve yüksek gelir grubundaki ergenlere göre ailesini “problem çözme” işlevi bakımından daha olumsuz algıladığı bulunmuştur. Diğer işlevler bakımından gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

1 ve 2 çocuğa sahip olan annelerin aile içindeki” iletişimlerinin” 3,4, ve 5 çocuğa sahip annelerin iletişimlerinden daha iyi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu araştırma süresi boyunca beklenen bir durumdur. Aile de birey sayısının artması, üyelerin her bir ilişkiye ayıracağı sürenin azalması sonucunu doğurmaktadır. Kardeşi olan ve olmayan yetişkinler arasındaki kişilik ve sosyal beceri farklılıklarının araştırıldığı bir çalışmada, bireylerin sosyal ve iletişim becerilerinde farklılıklar bulunmuştur (Ökte,2001).

Eşleri lise ve üniversite mezunu olan anneleri eşleri ilköğretim ve ortaokul mezunu olan anneler göre aile içindeki “rollere” uygun davranış kalıplarını daha iyi algılamaktadırlar. Doğan (2006) genel lise öğrencilerinin aile işlevlerinin babaların eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaştığı belirlemiştir. Babaları lise mezunu olan

öğrencilerin, roller ve duygusal tepki verebilme işlevlerini babaları ilkököl mezunu olan öğrencilere göre daha sağlıklı algıladıkları söylenebilir. Bu bulgu araştırma sonucu ile paralellik göstermektedir. Diğer yandan Mete (2005)'nin araştırmasında deneklerin aile işlevlerinde babaların eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılaşma olmamıştır. Evdeki çocuk sayısının az olması roller boyutunun daha iyi algılandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırma süresince beklenilmeyen bir durumdur. Evdeki birey sayısı arttıkça aile içindeki roller boyutunun daha iyi algılandığı düşünülmektedir.

“Duygusal tepki verebilme” alt boyutunu annenin eğitim düzeyi değişkeninin etkilediği görülmektedir. Üniversite mezunu annelerin uyarıcılara duygusal tepki vermede ilkököl, ortaokul ve lise mezunu annelere göre daha sağlıklı olduğu bulunmuştur. Kırbaş ve Özkan (2013) sonuç ile paralel olarak “duygusal tepki verebilme” alt boyutunda eğitim düzeyi üniversite mezunu olan annelerin puan ortalamaları diğer düzeylerden düşük bulunmuştur. Bu sonuç üniversite mezunu annelerin kızgınlık, sevgi, üzüntü ve mutluluk gibi duygusal tepkilerini daha iyi seviyede gösterebildiklerini açıklar. Kabasakal ve Totan (2012) tarafından yapılan çalışmalarda da eğitim durumunun duygusal tepki verebilme üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Literatüre de annelerin eğitim düzeyleri açısından farklılıkların olmadığını gösteren araştırmalar (Mete, 2005), (Doğan, 2006) bulunmaktadır. Ayrıca eşi memur ve serbest meslekte çalışan annelerin, eşi çalışmayan, işçi ve emekli olan annelere oranla aile bireyleri arasındaki sevgi, mutluluk, üzüntü, korku gibi duyguların aktarımında daha başarılı olduğu görülmektedir.

Üniversite mezunu annelerin, ilkököl, ortaokul ve üniversite mezunu annelere oranla aile işlevlerinde üyelerine daha fazla düzeyde “ilgi gösterdiği” bulunmuştur. Ailede eğitim düzeyi arttıkça evde bir çıkarları olmaksızın bireylerin birbirine ilgi gösterdiği, herkesin birbirini düşündüğü ve bir sorun olduğunda çözümün beraber bulunduğu ortamların olduğu söylenebilir. Yılmaz (2001) araştırmada annelerin eğitim düzeyi arttıkça annenin çocuğu ile ilgi derecesinin de arttığı ifade etmektedir. Bu bulgu araştırma sonucu ile paralellik göstermektedir.

1,2 ve 3 çocuğa sahip anneler, “davranışların kontrol edilebilmesinde” 4 ve 5 yaş çocuğa sahip annelere oranla aile işlevlerinin daha sağlıklı olduğu bulunmuştur. Çocuk sayısı fazla olan annelerin, aile içinde disiplin sağlamada, sosyal tehlikeler karşısında uygun davranışlar sergilemede ve aile bireylerinin davranışlarına standartlar koymada zorlandıklarını düşünülebilir.

Üniversite mezunu annelerin “genel fonksiyonlar” puan ortalamalarının diğer eğitim düzeyi mezun annelere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Eğitim düzeyinin kişilerin olaylar karşısındaki düşünceleri üzerinde etkili olabileceğinden, eğitim durumuna göre kişilerin kendini topluma karşı ifade edebilme, yorum yapabilme, iletişim kurma ve sorunlara çözüm bulabilme yetenekleri de farklılık gösterebilir (Kırbaş ve Özkan, 2013). Çalışmalar incelendiğinde, Mete (2005) ve Doğan (2006) nın araştırmasında deneklerin aile işlevlerinde annelerin eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılaşma olmamıştır.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuçlar

Araştırma sonucunda okul öncesi dönem çocuklarının ahlaki ve sosyal kural bilgilerinin (ciddiyet, otorite yokluğu, kural yokluğu, genelleme, ceza) ile annelerin aile işlevlerine (problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel fonksiyonlar) yönelik algıları arasında anlamlı düzeyde ilişki belirlenmiştir.

1. Annelerin problem çözme işlevinin çocuğun ahlaki ciddiyet, otorite yokluğu ve sosyal genelleme kural bilgileri üzerinde anlamlı düzeyde etkili olduğu görülmektedir.
2. Annelerin iletişim işlevinin çocuğun ahlaki kural bilgilerinin tümünü ve sosyal kural bilgilerinden kural yokluğu dışındaki diğer kural bilgilerini anlamlı düzeyde etkilediği görülmektedir.
3. Annelerin roller işlevinin çocuğun ahlaki otorite yokluğu, kural yokluğu, ceza ve sosyal ciddiyet dışındaki kural bilgileri üzerinde anlamlı düzeyde etkili olduğu görülmektedir.
4. Annelerin duygusal tepki verebilme işlevinin çocuğun ahlaki ciddiyet dışında diğer kural bilgilerinde ve sosyal otorite yokluğu, ceza kural bilgilerinde anlamlı düzeyde etkilediği görülmektedir.
5. Annelerin gereken ilgiyi gösterme işlevinin çocuğun ahlaki ceza dışındaki kural bilgileri ile sosyal genelleme dışındaki kural bilgileri üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

6. Annelerin davranış kontrolü işlevinin çocuğun ahlaki kural yokluğu, genelleme ve sosyal kural yokluğu, ceza kural bilgilerini anlamlı düzeyde etkilediği görülmektedir.
7. Annelerin genel fonksiyonlar işlevinin çocuğun ahlaki kuralların tümünü ve sosyal otorite yokluğu, genelleme, ceza kural bilgilerini anlamlı düzeyde etkilediği görülmektedir.
8. Çocukların ahlaki kural bilgisi ile anne babanın eğitim düzeyi, çocuğun cinsiyeti ve kardeş sayısı arasında anlamlı düzeyde ilişkinin olduğu görülmektedir. Çocukların sosyal kural bilgisi ile annenin yaşı ve eğitim düzeyi arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu görülmektedir.
9. Annelerin aile işlevlerine yönelik algıları ile anne baba eğitim düzeyi, baba mesleği, sahip olunan çocuk sayısı ve çocuğun yaşı arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu görülmektedir.

6.2. Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlara dayalı olarak geliştirilen öneriler şunlardır:

1. Çocukların sosyal bir çevreye dahil olmalarına, akranlarıyla vakit geçirmeleri sonucu ahlaki ve sosyal kuralları öğrenmelerine fırsat sunan okul öncesi eğitimden yararlanılmada çaba gösterilmelidir.
2. Ülkemizde son günlerde okullarda yaşanan şiddet olayları dikkate alındığında, okul öncesi dönemden itibaren çocukların ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili duyarlılık kazanmasını gereği ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden okul öncesi eğitim programları, çocukların ahlaki ve sosyal kuralları ayırt etme becerisine yönelik içerik yönünden yeniden gözden geçirilmeli ve zenginleştirilmelidir.
3. Okul öncesi dönemde verilecek eğitimle birlikte çocukta ahlak ve sosyal kuralları algılamada devamlılık ve tutarlılığın sağlanabilmesi ve çocuğun gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçları hakkında aileleri bilinçlendirebilmek için, anne baba eğitim programları yaygınlaştırılmalıdır.
4. Aile işlevlerini algılamada anne eğitim düzeyinin etkisi olduğu görüldüğü için, annelerin eğitim düzeyleri örgün olarak yükseltilmeye çalışılmalıdır.

5. Mevcut araştırma örnekleme genellikle gelir düzeyi düşük ve orta düzeyde ailelere uygulanmıştır. Katılımcıların daha yüksek gelir düzeyinde olması aile işlevleri ile ahlak ve sosyal kural algıları üzerinde daha farklı etkileri ortaya çıkarabilir. Bundan dolayı ileride yapılacak olan çalışmaların yüksek gelir grubu baz alınarak ve farklı demografik değişkenler eklenerek yapılması önerilmektedir.
6. Bu araştırma Şanlıurfa ili Haliliye ilçesi okul öncesi öğrencileri ile sınırlı olduğundan, bundan sonraki çalışmaların farklı evren ve örneklemelerle gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Arı, R. (2003). *Gelişim ve Öğrenme*. Konya: Atlas.

Aydın, A. (2000). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. İstanbul: Alfa.

Aydın, B. (2010). *Çocuk ve ergen psikolojisi*. Ankara: Nobel.

Aydın, E. (2017). *Ergenlerde çatışma çözme ve anne baba tutumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Aydın, M. Z. (2003). Ailede Ahlak Eğitimi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt: VII 1 2*, s. 125-158.

Aypay, A. (2012). Ahlak (Törel) Gelişimi. (Editör: M. Engin Deniz). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Maya Akademi.

Bihun, J.T., Wamboldt, M.Z., Gavin, L., Wamboldt, F.S. (2002). Can The Family Assessment Device Be Used With School Aged Children? *Family Process*, 41(4), S: 723-731.

Bilen, M. (2004). *Sağlıklı İnsan İlişkileri*. Ankara: Anı.

Börekçi, B. (2017). *Okul öncesi çocuklarda dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu belirtilerinin, davranışsal, sosyal problemler, aile işlevselliği ve ebeveyn tutumları ile ilişkilerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bulut, I. (1990). *Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı*. Ankara: Özgüzeliş Matbaası.

Bulut, I. (1993). *Ruh Sağlığının Aile İşlevlerine Etkisi*. Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.

Bulut, F. (2010). *Ergenlerde görülen kural dışı davranışların aile işlevselliği, aile risk faktörleri ve yaşam kalitesi açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Candemir Adana, F. (2000). *Anne- baba tutumlarının çocuktaki benlik kavramı üzerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Cüceloğlu, D. (1992). *İnsan ve Davranış*. İstanbul: Remzi.

Çağdaş, A. (2003). *Anne Baba Çocuk İletişimi*. Konya: Eğitim.

Çağdaş, A., Seçer, Z. (2002). *Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlak Gelişimi (Birinci Baskı)*. Ankara: Nobel.

Çağdaş, A., Seçer, Z. (2007). *Anne Baba Eğitimi*. Ankara: Kök.

Çağlayan, E. (2015). *Ergenlerin öz-kimlik grafiklerinin aile işlevselliği açısından değerlendirilmesi: Bir idiyografik çalışma*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Çataloğlu, B. (2011). *Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin psikolojik sağlamlık ve aile işlevleri açısından karşılaştırılması*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Çeliköz, N.& Seçer, Z.& Çetin, Ş. &Şen, H. Ş. D. (2008). Çocuk yuvası ve ailesiyle yaşayan çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*,23.

Çınar, F. (1990). *The effects of early childhood education on children's social development*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Çırak Karakavak G. (2006). *Üniversite öğrencilerinin ahlaki yargı yetenekleri ve ahlaki yargı yetenekleri ile kendini gerçekleştirme düzeylerinin karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Çimen, S. (2000). *Ankara'da üniversite anaokullarına devam eden 5-6 yaş çocuklarının psiko sosyal gelişimlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Fakültesi, Ankara.

Demircioğlu, H. (2012). *Altı yaşında çocuğu olan annelere uygulanan aile eğitimi programının aile işlevleri ve anne baba tutumları ile çocuğun gelişimi üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeği ile sınanması*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Dinç, B. (2002). *Okul öncesi eğitimin 4–5 yaş çocuğunun sosyal gelişimine etkileri konusunda öğretmen görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Doğan, M. (2006). *Genel lise öğrencilerinin aile işlevlerinin ve denetim odaklarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Durak Demirhan, T. (2007). *Yoğun düşünme eğitiminin 13–14 yaş grubu suçlu erkek çocukların ahlaki yargı düzeylerine etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Duyan, G. C. (2000). *Aile işlevleri ile ailenin sosyal, demografik ve ekonomik nitelikleri ve yaşam döngüsü arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Elmacioğlu, T. (1992). *Aile içi ilişkilerin gencin okul başarısına etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Erden, M. & Akman, Y. (1997). *Eğitim Psikolojisi, Gelişim – Öğrenme-Öğretme*. Ankara: Arkadaş.

Gander, M., Gardiner, H. (2010). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Ankara: İmge.

Gazeloğlu Er, C. (2000). *İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin psiko-sosyal gelişimine ana-baba tutumunun etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Gibs, J. C., Arnold, K. D., Burkhart, J. E. (1984) Sex Differences In the Expression Of Moral Judgment. *Child Development*, 55, 1040–1043.

Giren, S. (2008). *Kendini kontrol eğitiminin okulöncesi çocukların ahlaki ve sosyal kural algıları ile bilişsel tempolarına etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Güler, S. (2015). *Sosyal oyunun 48–69 aylık çocukların ahlaki ve sosyal kural algılarına etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Günaydın, S. (2008). *Orta öğretim kurumları öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin aile ortamı ve benlik imgesi ile ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Gürkan, T. (1979). Neden Okul Öncesi Eğitim? *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt No:15, Sayı No: 2, S. 215–219*.

Hatunoğlu, A. & Halmatov, M. & Hatunoğlu, B.Y. (2012). Ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerine göre okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerinin incelenmesi. *Akademik Bakış Dergisi*, 32,1-15.

İlgar, M. Z. (1996). *Denetim odağının değer sistemleri ahlaki gelişim düzeyi ve öz değerlendirme üzerindeki etkileri*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

İnci, E. (2009). *Erken çocukluk dönemi öğrencilerinin değer yönelimlerinin sosyo-ekonomik düzey, yaş ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Kabadayı, A., Aladağ, K. S. (2010). Farklı ilköğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin ahlaki gelişimlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt:7, Sayı:1*.

Kabasakal, H. Z. (2001). *Uyum sorunlu çocukların aile işlevlerini iyileştirmede anne eğitim gruplarının etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Kabasakal, H. Z., Totan T. (2012). Problem çözme becerileri eğitiminin ilköğretim altıncı sınıf öğrencilerinin sosyal ve duygusal öğrenme ihtiyaçları ve becerileri üzerine etkisi. *İlköğretim Online Dergisi, 11(3)*, 813-828.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *Yeni İnsan ve İnsanlar*. (10. Baskı). İstanbul: Evrim.

Karasar, N. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (17.Baskı). Ankara: Nobel.

Kaya, N. (2015). *Ortaokul öğrencilerinin yazılı metinlerinde ahlaki gerekçelendirmenin Kohlberg ahlak kuramına göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

Kayri, M., Boysan, M. (2007). Araştırmalarda CHAID Analizinin Kullanımı ve Baş Etme Stratejileri ile İlgili Bir Uygulama. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 40 (2)*, 133-149.

Kemahlı, H. P. (2014). *Çeşitli zekâ düzeylerine sahip ilköğretim öğrencilerinin davranış problemleri ile aile işlevleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kılıçgün Yurtseven, M. (2015). Sosyal Gelişim. (Editör: Emel Arslan). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim*. Ankara: Eğiten Kitap.

Kırbaş, Z., Özkan, H. (2013). Down Sendromlu Çocukların Annelerinin Aile İşlevlerini Algılama ve Sosyal Destek Düzeylerinin Değerlendirilmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastane Dergisi, 3(3)*, 171-180.

Koca, G. (1987). *İlkokul birinci sınıfa devam eden yedi yaşındaki çocukların ahlaki yargılarını etkileyen bazı faktörler*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kochanska, G., Clark, A. L. And Goldam S. M. (1997). Implications of Mothers' Personality for Their Parenting and Their Young Children's Developmental Outcomes, *Journal of Personality*.

Köknel, Ö. (2005). *İnsanı Anlamak* (8. Basım). İstanbul: Altın Kitaplar.

Kulaksızoğlu, A. (2001). *Ergenlik Psikolojisi*(4.basım). İstanbul: Remzi.

Mete, B. (2005). *Lise son sınıf öğrencilerinin empatik becerileri ile aile işlevleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Milevsky, A., Schlechter, M., Netter, S., & Keehn, D. (2006), “Maternal and paternal parenting styles in adolescents: Associations with self-esteem, 127 depression and life satisfaction”, *Journal Of Child and Family Studies*, 16 (1), 39-47.

Miller, I., Ryan, C., Keitner, G., Bishop, D., Epstein, N. (2000). The McMaster Approach to Families: theory, assessment, treatment and research. *Journal of Family Therapy* 22: 168–189.

Morgan, C. T. (2010). *Psikolojiye Giriş*. (Çevirenler: Prof. Dr. Sirel Karakaş, Yrd. Doç. Dr. Rükzan Eski). Konya: Eğitim.

Nalbantoğlu, G. (2016). *6 ile 11 yaş arasında çocuklarda görülen ruhsal sorunların annelerin bağlanma düzeyi, çocuk yetiştirme tutumu ve aile işlevleri ile olan ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Nisan, M. Kohlberg, L. (1982) Universality and Variation in Moral Judgment: A Longitudinal and Cross Sectional Study in Turkey. *Child Development*, 53, 865–876.

Nucci, L. Nucci M. S. (1982) Children's Responses to Moral and Social Conventional Transgressions in Free-Play Settings, *Child Development*, 53,1337–1342.

Nobes, G. ve Pawson, C. (2003). Children's understanding of social rules and social status. *Merrill-Palmer Quarterly*, 49 (1). 77- 99.

Otlu, B.M. (2008). Üniversite Öğrencilerinin Depresyon Düzeyleri ve Aile İşlevleri: Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, S: 30-35.

Ökte, M. (2001). *Ergenlerde içe dönüklük- dışa dönüklük kişilik özelliği ile aile işlevleri arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Önder, A. (2003). *Konuşarak ve Dinleyerek Anlaşalım*. İstanbul: Morpa Kültür.

Özatça, A. (2009). *Ergenlerde sosyal ve duygusal yalnızlığın yordayıcısı olarak aile işlevleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Özden, Y. (1998). *Öğrenme ve öğretme*. Ankara: Pegem.

Özeri, N. Z. (1994). *Okul öncesi dönemde ahlak gelişimi ve eğitimi (annenin çocuk yetiştirme tutumunun beş yaş çocuğunun adalet gelişimine etkisinin araştırılması)*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özgüleç, F. (2001). *7–11 Yaşlarındaki Çocukların Ahlaki Yargıları*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özgülük, G. (2006). *Okul öncesi öğretmenliği bilim dalı okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan tam ve yarım günlük eğitim programlarına göre 5–6 yaş grubu çocukların sosyal ve duygusal gelişiminin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özgülven, İ. E. (2000). *Evlilik ve Aile Terapisi*. Ankara: PDREM.

Özyürek, A. ve Tezel Şahin, F. (2010). Anne-Baba Olmak ve Anne-Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları. (Ed: T. Güler) *Anne Baba Eğitimi* Ankara: Pegem Akademi, 35-52.

Palabıyıkoglu, R., Azizoğlu, S., Özayar, H., Berksun, O. E. (1993). İntihar Girişimi Olan Ve Olmayan Depresiflerin Aile İşlevselliği, *Kriz Dergisi 1(3)*: 114-123.

Sarıçam, H. & Halmatov, M. (2012). Okul öncesi eğitime devam eden ve etmeyen altı yaş çocukların ahlaki ve sosyal kural algılamalarının karşılaştırılması. *Akademik Bakış Dergisi, 33*.

Savi, F. (2008). *12–15 yaş arası ilköğretim öğrencilerinin davranış sorunları ile aile işlevleri ve anne-baba kişilik özellikleri arasındaki ilişkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Saydam, R., Gençöz, T. (2005). Aile İlişkileri, Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kendilik Değerinin Gençler Tarafından Belirtilen Davranış Problemleri ile Olan İlişkisi. *Türk Psikolojisi Dergisi 20 (55)*, 61-74.

Saylağ, Ş. (2001). *Liselerin birinci sınıfında öğrenim gören çocukların ahlaki değerleri algılama düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Schroeder, V. M., Kelley, M. L. (2010). Family Environment and Parent-Child Relationships as related to Executive Functioning in Children, *Early Child Development and Care. 180(1)* S: 1285-1298.

Seçer, Z. (2003). *Yoğun düşünme eğitimi programının çocukların ahlaki yargularına etkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Seçer, Z., Sarı, H. & Olcay, O. (2006). Anne tutumlarına göre okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16*, 539–557.

Seçer, Z. & Sarı, H. (2006). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden ve etmeyen çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerinin çeşitli değişkenler açısında karşılaştırmalı olarak analizi. *Millî Eğitim*, 172 (126-142).

Shek, D. (2001). Paternal and Maternal Influences on Family Functioning Among Hong Kong Chinese Families, *Journal of Genetic Psychology*. 162 (1), S: 56-74.

Selçuk, Z. (2000). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Nobel.

Selçuk, Z. (2008). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Nobel.

Senemoğlu, N. (1994). Okulöncesi Eğitim Programı Hangi Yeterlikleri Kazandırmalıdır? *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 21-30.

Senemoğlu, N. (2012). *Gelişim, öğrenme ve öğretim; kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi.

Smetana, J. G. (1981) Preschool Children's Conceptions of Moral & Social Rules. *Child Development*, 52,1333–1336.

Smetana, J. G. (1984). Toddler's Social Interactions Regarding Moral and Conventional Transgressions. *Child Development, University of Rochester*, 55,1767–1776.

Smetana, J. G. (1989). Adolescents' and parents' reasoning about actual family conflict. *Child Development*, 60, 1052-1067.

Smetana, J. G., Schlagman, N., Walsh Adams, P. (1993). Preschool Children's Judgments about Hypothetical and Actual Transgressions. *Child Development*, 64, (1)202–214.

Sökezoğlu, D. (2010). *Ritim, hareket ve şarkı öğretimi temelli müzik eğitiminin 7-11 yaş grubu çocuk yuvası öğrencilerinin sosyal gelişimleri üzerine etkisi (Afyonkarahisar ili örneği)*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Şengün, M. (2006). Lise son sınıf öğrencilerinin ahlaki düşünce ve yargıları-Samsun ili örneği. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 6(3), 297-316.

Tanhan, F. & Kayri, M. (2012). Öğretmen adaylarının üniversite öğretim elemanlarına yönelik algılarını etkileyen faktörlerin CHAID Analizi ile incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12 (2), 807-821.

Temel, F. (1991). *Yetiştirme yurdunda ve ailesi yanında kalan 14-18 yaş grubundaki gençlerin cinsiyet rolü kimlikleri ile moral gelişimlerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Tezel Ş. F. & Özyürek, A. (2010). Okul öncesi dönem çocuğa sahip ailelerin çocukların ahlaki ve sosyal kural algılayışları üzerine etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14 (3),75-90

Tisak, M. S. & Turiel, E. (1984). Children's Conceptions of Moral and Prudential Rules, *Child Development*, Vol, 55, 202–214.

Topbaşı, F. (2006). *Okul öncesi dönem 6 yaş grubu çocukların törel (ahlâkî) gelişiminde dramanın yeri ve önemi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Topçugil, N. (2002). *Ankara deşterdarlığı gündüz bakım evine devam eden 3-6 yaş grubundaki çocukların aile işlevselliğinin değerlendirilmesi ve aile işlevlerinin çocukların psikolojik, sosyal ve fiziksel gelişimleri üzerindeki etkisinin araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Topçuoğlu, S. (2001). *Çekirdek ve geniş ailelerde aile fonksiyonlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Uğur, H. (1998). *Anasınıfı eğitiminin sosyalleşmedeki rolü ve öğrencileri sosyalleştirme açısından özel ve devlet anasınıflarının karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Uslu, B. (2005). *Alt sosyo kültürel özellikleri, annenin eğitim durumu, kardeş sayısı ve cinsiyetin ahlak ve sosyal kural bilgilerine etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Unutkan, Ö.P. (1998). *5-6 yaş grubu aile katılımlı sosyalleşme programı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Uysal, M. (1996). *Anaokuluna giden 5-6 yaş grubu çocuklarda yaratıcı drama çalışmalarının sosyal gelişim alanına etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Walker, L. (1984) Sex Differences in The Development of moral Reasoning: A Critical Review. *Child Development*, 55, 677-691.

Walker, Sue, Irving, Kym, A. ve Berthelsen, Donna C. (2002) Gender influences on preschool children's social problem-solving strategies. *Journal of Genetic Psychology*, 163(2), ss. 197-210.

Yapıcı, M. (2015). Ahlaki Gelişim. (Editör: Emel Arslan). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim*. Ankara: Eğiten Kitap.

Yalçın, H. (2010). *Çocuk gelişimi*. Ankara: Nobel.

Yavuzer, H. (1995). *Ana-Baba ve Çocuk (8. Basım)*. İstanbul: Remzi.

Yavuzer, H. (1998). "Yaygın Ana-Baba Tutumları" *Ana-Baba Okulu*. İstanbul: Remzi.

Yavuzer, H. (2004). *Üstün Yetenekli Çocukların Farklı İstekleri*". *Bence Biz, Üstün Yetenekli Çocuk Görüşleri*. İstanbul: Çocuk Vakfı.

Yeşilyaprak, B. (2003). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Ankara: Pegem.

Yılmaz, A. (2001). Eşler Arasındaki Uyum, Anne-Baba Tutumu ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkilerin Gelişimsel Olarak İncelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*. 16 (47).

Yörük, C. (2012). *Öğretmen adaylarının öz-yeterlik düzeyleri ile aile işlevlerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Yörükoğlu, A. (2010). *Çocuk Ruh Sağlığı / Çocuk Yetiştirme Sanatı ve Kişilik Gelişimi (30. Basım)*. İstanbul: Özgür.

EKLER**Ek- 1: Araştırma İzin Belgesi****Ek- 2: Kişisel Bilgi Formu****Ek- 3: Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Ölçeği****Ek- 4: Aile Değerlendirme Ölçeği**

Ek- 1: Araştırma İzin Belgesi

T.C.
ŞANLIURFA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 26292541-602.04.01-E.14426213
Konu : Nagehan Nur SARI'nın
Anket İzni

20.09.2017

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 11/09/2017 tarih ve 12297 sayılı yazımız.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı tezli yüksek lisans öğrencisi Nagehan Nur SARI'nın "Okul Öncesi Çocukların Ahlaki ve Sosyal Bilgileri ile Annelerin Aile İşlevlerine Yönelik Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi; adlı tezi için Müdürlüğümüze bağlı anaokullarında araştırma isteği değerlendirilmiş olup;

İlgili anketin eğitim öğretim faaliyetini aksatmadan, gönüllülük esasına dayalı olarak uygulanmasında herhangi bir sakınca görülmemiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

Şerafettin TURAN
İl Millî Eğitim Müdürü

Adres: Necmettin Cevheri Cad. No: 20 İl Millî Eğitim Müdürlüğü
Halilîye/Şanlıurfa
Elektronik Ağ: <http://sanliurfa.meb.gov.tr>
e-posta: arge63@meb.gov.tr

Bilgi için: BİRGÜL ZERAY

Tel: 0 (414) 280 63 57
Faks: 0 (414) 280 63 99

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 96b1-5a13-3a59-994d-af23 kodu ile teyit edilebilir.

Ek- 2: Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Değerli Katılımcı,
Aşağıda cevaplayacağınız sorular bu araştırma kapsamında olduğundan, soruların doğru veya yanlış cevabı yoktur. Vereceğiniz cevapların içtenliği araştırma açısından önemlidir. Verdiğiniz cevaplar sadece araştırma amaçlı kullanılacak ve üçüncü şahıslarla paylaşılmayacaktır. Aşağıda belirtilen maddeleri okuduktan sonra size uygun olan şıkkı işaretleyiniz. Lütfen hiçbir maddeyi boş bırakmayınız. Teşekkürler...

Çocuğunuzun ismi ve soy ismi:

Çocuğunuzun sınıfı:

Çocuğunuzun yaşı (Gün/ Ay/ Yıl)

Aile Tipi:

(Anne,baba,çocuk veya çocuklar) Çekirdek Aile ()

(anne,baba,çocuk veya çocuklar, anneanne ve/veya babaanne ve/veya dede) Geniş Aile ()

(anne ve çocuk veya çocuklar) Tek ebeveynli aile ()

Anne Eğitim Durumu:

Okur Yazar Değil

Okur Yazar.....

İlkokul Mezunu.....

Ortaokul Mezunu.....

Lise Mezunu.....

Üniversite Mezunu

Baba Eğitim Durumu:

Okur Yazar Değil

Okur Yazar.....

İlkokul Mezunu.....

Ortaokul Mezunu.....

Lise Mezunu.....

Üniversite Mezunu.....

Annenin Yaşı:

20-30.....

31-40.....

41 ve üstü.....

Babanın Yaşı:

20-30.....

31-40.....

41 ve üstü.....

Annenin Mesleği

Ev hanımı.....

Memur.....

İşçi.....

Serbest Meslek....

Babanın Mesleği

Çalışmıyor.....

Memur.....

İşçi.....

Serbest Meslek....

Emekli.....

Kardeş Sayısı

Kardeşi Yok.....

1 kardeşi var.....

2 kardeşi var.....

3 kardeşi var.....

4 kardeşi var.....

Ek- 4: Aile Değerlendirme Ölçeği

AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Bu formdaki bilgiler sadece araştırma için kullanılacaktır. Başka bir amaçla kullanılmayacaktır. Değerli zamanınızı bize ayırıp soruları cevaplandığımız için teşekkür eder, saygılar sunarım.

Nagehan Nur Sarı
Necmettin Erbakan Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi

AÇIKLAMA: Lütfen her cümleyi dikkatlice okuduktan sonra, sizin ailenize ne derecede uyduğuna karar veriniz. **Önemli olan, sizin ailenizi nasıl gördüğünüzdür.** Her cümle için 4 seçenek söz konusudur (*Aynen Katılıyorum/ Büyük Ölçüde Katılıyorum/ Biraz Katılıyorum/ Hiç Katılmıyorum*) Her cümlelerin yanında 4 seçenek için de ayrı yerler ayrılmıştır. Size uygun seçeneğe (X) işareti koyunuz. Mümkün olduğu kadar **çabuk ve samimi cevaplar** veriniz. **Kararsızlığa düşerseniz, ilk aklınıza gelen doğrultusunda hareket ediniz.** Lütfen her cümleyi cevapladığınızdan emin olunuz.

CÜMLELER:	Aynen Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
1. Ailece ev dışında program yapmada güçlük çekeriz, çünkü aramızda fikir birliği sağlayamayız.	()	()	()	()
2. Günlük hayatımızdaki sorunların (problemlerin) hemen hepsini aile içinde hallederiz.	()	()	()	()
3. Evde biri üzgün ise, diğer aile üyeleri bunun nedenlerini bilir.	()	()	()	()
4. Bizim evde, kişiler verilen her görevi düzenli bir şekilde yerine getirmezler.	()	()	()	()
5. Evde birinin başı derde girdiğinde, diğerleri de bunu kendilerine fazlasıyla dert ederler.	()	()	()	()
6. Bir sıkıntı ve üzüntü ile karşılaştığımızda, birbirimize destek oluruz.	()	()	()	()
7. Ailemizde acil bir durum olsa, şaşırıp kalırız.	()	()	()	()
8. Bazen evde ihtiyacımız olan şeylerin bittiğinin farkına varmayız.	()	()	()	()
9. Birbirimize karşı olan sevgi, şefkat gibi duygularımızı açığa vurmaktan kaçınırız.	()	()	()	()
10. Gerekğinde aile üyelerine görevlerini hatırlatır, kendilerine düşen işi yapmalarını sağlarız.	()	()	()	()
11. Evde dertlerimizi üzüntülerimizi birbirimize söylemeyiz.	()	()	()	()
12. Sorunlarımızın çözümünde genellikle ailece aldığımız kararları uygularız.	()	()	()	()
13. Bizim evdekiler, ancak onların hoşuna giden şeyler söylediğimizde bizi dinlerler.	()	()	()	()
14. Bizim evde bir kişinin söylediklerinden ne hissettiğini anlamak pek kolay değildir.	()	()	()	()
15. Ailemizde eşit bir görev dağılımı yoktur.	()	()	()	()
16. Ailemizin üyeleri, birbirlerine hoşgörülü davranırlar.	()	()	()	()
17. Evde herkes başına buyruktur.	()	()	()	()
18. Bizim evde herkes, söylemek istediklerini üstü kapalı değil de doğrudan birbirlerinin yüzüne söyler.	()	()	()	()
19. Ailede bazılarımız, duygularımızı belli etmeyiz.	()	()	()	()
20. Acil bir durumda ne yapacağımızı biliriz.	()	()	()	()
21. Ailecek, korkularımızı ve endişelerimizi birbirimizle tartışmaktan kaçınırız.	()	()	()	()
22. Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize belli etmekte güçlük çekeriz.	()	()	()	()
23. Gelirimiz (ücret, maaş) ihtiyaçlarımızı karşılamaya yetmiyor.	()	()	()	()
24. Ailemiz, bir problemi çözdükten sonra, bu çözümün işe yarayıp yaramadığını tartışır.	()	()	()	()
25. Bizim ailede herkes kendini düşünür.	()	()	()	()
26. Duygularımızı birbirimize açıkça söyleyebiliriz.	()	()	()	()

27.Evimizde banyo ve tuvalet bir türlü temiz durmaz.	()	()	()	()
28.Aile içinde birbirimize sevgimizi göstermeyiz.	()	()	()	()
29.Evde herkes her istediğini birbirinin yüzüne söyleyebilir.	()	()	()	()
30.Ailemizde, her birimizin belirli görev ve sorumlulukları vardır.	()	()	()	()
CÜMLELER:	Aynen Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
31.Aile içinde genellikle birbirimizle pek iyi geçinemeyiz.	()	()	()	()
32.Ailemizde sert-kötü davranışlar ancak belli durumlarda gösterilir.	()	()	()	()
33.Ancak hepimizi ilgilendiren bir durum olduğu zaman birbirimizin işine karışırız.	()	()	()	()
34.Aile içinde birbirimizle ilgilenmeye pek zaman bulamıyoruz.	()	()	()	()
35.Evde genellikle söylediklerimizle, söylemek istediklerimiz birbirinden farklıdır.	()	()	()	()
36.Aile içinde birbirimize hoşgörülü davranırız	()	()	()	()
37.Evde birbirimize, ancak sonunda kişisel bir yarar sağlayacak ilgi gösteririz.	()	()	()	()
38.Ailemizde bir dert varsa, kendi içimizde hallederiz.	()	()	()	()
39.Ailemizde sevgi ve şefkat gibi güzel duygular ikinci plandadır.	()	()	()	()
40.Ev işlerinin kimler tarafından yapılacağı hep birlikte konuşarak kararlaştırırız.	()	()	()	()
41.Ailemizde herhangi bir şeye karar vermek her zaman sorun olur.	()	()	()	()
42.Bizim evdekiler sadece bir çıkarları olduğu zaman birbirlerine ilgi gösterir.	()	()	()	()
43.Evde birbirimize karşı açık sözlüyüzdür.	()	()	()	()
44.Ailemizde hiçbir kural yoktur.	()	()	()	()
45.Evde birinden bir şey yapması istendiğinde mutlaka takip edilmesi ve kendisine hatırlatılması gerekir.	()	()	()	()
46.Aile içinde, herhangi bir sorunun (problemin) nasıl çözüleceği hakkında kolayca karar verebiliriz.	()	()	()	()
47.Evde kurallara uyulmadığı zaman ne olacağını bilmeyiz.	()	()	()	()
47.Bizim evde aklınıza gelen her şey olabilir.	()	()	()	()
49.Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize ifade edebiliriz.	()	()	()	()
50.Ailede her türlü problemin üstesinden gelebiliriz.	()	()	()	()
51.Evde birbirimizle pek iyi geçinemeyiz.	()	()	()	()
52.Sinirlenince birbirimize küseriz.	()	()	()	()
53.Ailede bize verilen görevler pek hoşumuza gitmez çünkü genellikle umduğumuz görevler verilmez.	()	()	()	()
54.Kötü bir niyetle olmasa da evde birbirimizin hayatına çok karışıyoruz.	()	()	()	()
55.Ailemizde kişiler herhangi bir tehlike karşısında (yangın, kaza gibi) ne yapacaklarını bilirler, çünkü böyle durumlarda ne yapılacağı aramızda konuşulmuş ve belirlenmiştir.	()	()	()	()
56.Aile içinde birbirimize güveniriz.	()	()	()	()
57.Ağlamak istediğimizde, birbirimizden çekinmeden rahatlıkla ağlayabiliriz.	()	()	()	()
58.İşimize (okulumuza) yetişmekte güçlük çekiyoruz.	()	()	()	()
59.Aile içinde birisi, hoşlanmadığımız bir şey yaptığında ona bunu açıkça söyleriz.	()	()	()	()
60.Problemimizi çözmek için ailecek çeşitli yollar bulmaya çalışırız.	()	()	()	()

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Nagehan Nur Sarı	İmza:	
Doğum Yeri:	Konya		
Doğum Tarihi:	13.04.1993		
Medeni Durumu:	Bekar		

Öğrenim Durumu

Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	İnönü İlköğretim Okulu		Isparta/Şarkikaraağaç	2006
Lise	Selçuklu Anadolu Lisesi	Sayısal	Konya	2006-2010
Lisans	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Okul Öncesi Öğretmenliği	Konya	2011-2015
Yüksek Lisans	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Okul Öncesi Eğitimi	Konya	2015-2018

İş Deneyimi:	2015-2016: Yedikuyu İlkokulu- Öğretmen 2016- Halen: Fevzi Çakmak Anaokulu- Öğretmen
İletişim:	ntahs00@gmail.com
Adres	Fevzi Çakmak Anaokulu Yeşildirek Mahallesi 415. Sokak No1 Haliliye/ ŞANLIURFA

